

Kansainvälisyys riita- ja hakemusasioissa - käsittelijän opas

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2018

Työryhmä

Käräjätuomari Mia Sundström (pj.)

Hovioikeudenneuvos Kristiina Harenko

Erityisasiantuntija Inkeri Helenius

Käräjätuomari Pauliina Hermunen

Käräjätuomari Tea Kangasniemi

Käräjätuomari Karita Lassila

Hallitussihteeri Maija Leppä

Käräjätuomari Heidi Lindqvist

Erityisasiantuntija Tanja Niemi

Käräjätuomari Tiina Nurmimäki

Käräjätuomari Joanna Randén

Asianajaja Susanna Taskinen

Käräjätuomari Jaakko Turunen

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	6
1.1. Alkusanat	6
2. EU-OIKEUDEN VAIKUTUS LAINKÄYTTÖTOIMINNASSA	7
2.1. Yleinen osa / Unionin oikeus	7
2.1.1. Primaarioikeus	8
2.1.2. EU:n lainsäädäntövälineet	8
2.2. EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen suhde.....	11
2.2.1. Unionin oikeuden välitön vaikutus.....	11
2.2.2. Unionin oikeuden ensisijaisuus kansalliseen oikeuteen nähden	13
2.2.3. Kansallisen oikeuden tulkitseminen unionin oikeuden mukaisesti.....	14
2.3. Keskeistä Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä.....	14
2.3.1. Unionin oikeuden oikeudellinen luonne ja ensisijaisuus.....	14
2.3.2. EU:n toimivalta	15
2.3.3. Yleisistä oikeusperiaatteista	17
2.4. Kansallista EU-oikeutta koskevaa oikeuskäytäntöä	18
2.5. Ennakkoratkaisupyynnön tekeminen	19
3. TUOMIOISTUIMEN TOIMIVALTA	21
3.1. Yleistä	21
3.1.1. Toimivallan tutkiminen.....	21
3.1.2. Toimivaltaa koskevat säännökset ja sopimukset	21
3.1.3. Oikeuspaikkasopimukset.....	22
3.1.4. Toimivallan siirtäminen	23
3.1.5. Toimivallan säilyminen	23
3.2. Perheoikeudelliset hakemus- ja kanneasiat	23
3.2.1. Yleistä.....	23
3.2.2. Avioliitto	24
3.2.3. Avioero	25
3.2.4. Lasta koskevat vaatimukset avioeroasiassa	26
3.2.5. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus	28
3.2.6. Lapsen elatus	29
3.2.7. Isyysasiat.....	30
3.2.8. Adoptio	31
3.2.9. Edunvalvonta	31
3.3. Perintöasiat.....	34

3.4. Sopimus- ja kauppaoikeudelliset asiat	36
3.5. Työsopimusta koskevat asiat.....	39
3.6. Insolvenssiasiat.....	40
3.7. Helsingin kärjäoikeuden yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvat asiat.....	41
3.7.1. Eurooppalaiset maksamismääräykset	42
3.7.2. Eurooppalainen vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely	42
3.7.3. Eurooppalainen tilvarojen turvaamismääräysmenettely	42
4. TIEDOKSIANTO.....	44
4.1. Yleistä	44
4.2. Osoitteen selvittäminen tiedoksiantopyynnön tekemistä varten.....	45
4.3. Tiedoksiantopyynnön valmistelusta ja postitiedoksiannon mahdollisuudesta.....	45
4.4. Pyyntölomakkeet ja tuomioistuinten asiakirjapohjat ulkomaille suuntautuviin tiedoksiantopyyntöihin	46
4.5. Tiedoksi annettavien asiakirjojen kääntäminen.....	47
4.6. Tiedoksiantopyynnön lähettäminen toiseen valtioon.....	48
4.7. Tiedoksiantomaksut	49
4.8. Tiedoksiantopyynnön käsittelyn kesto ulkomailla	49
4.9. Tiedoksiannon tapahtuminen ja tiedoksiantotodistus.....	49
4.10. Apua Euroopan oikeudellisen verkoston (EJN) yhteysviranomaisten tai keskusviranomaisen kautta	50
5. SOVELLETTAVA LAKI	51
5.1. Yleistä	51
5.2. Perheoikeudelliset asiat	51
5.2.1. Avioero	51
5.2.2. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus	52
5.2.3. Isyysasiat.....	54
5.2.4. Adoptio	55
5.3. Elatusapuasiat.....	55
5.3.1. Asiaa koskevat normit	55
5.3.2. Lapsen elatus	56
5.3.3. Avio- ja parisuhdepuolison elatus	56
5.3.4. Muut elatussuhteet ja sopimusvapaus.....	57
5.4. Perintöasiat.....	57
5.5. Työoikeudelliset asiat	61
5.6. EU-valtiot: Rooma I ja II.....	61
5.6.1. Rooma I: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 593/2008, sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista	61

5.6.2. Rooma II: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 864/2007, sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavasta laista.....	62
5.6.3. Oikeustapauksia (Roman yleissopimus – Rooma I – Rooma II):.....	63
5.7. Kansainvälinen kauppalaki (CISG).....	64
5.7.1. Yleistä.....	64
5.7.2. Kansainvälisen kauppalain soveltamisala.....	65
5.8. Kotimainen lainsäädäntö lainvalinnasta.....	67
5.9. Päätös sovellettavasta laista	68
5.10. Selvitysvastuu vieraan valtion lain sisällöstä.....	69
5.11. Milloin selvitys on riittävä?.....	70
5.12. Ulkomaisesta lainsäädännöstä saatavia tietoja koskeva eurooppalainen yleissopimus	73
6. OIKEUSAPUPYYNTÖ TODISTEIDEN VASTAANOTTAMISEKSI ULKOMAILLA.....	76
6.1. Yleistä	76
6.2. Kansainväliset sopimukset ja sovellettava lainsäädäntö.....	76
6.3. Menettely todistelua koskevien oikeusapupyynnöiden laatimiseksi.....	77
6.4. Pyyntöjen laatiminen ja siihen liittyvät lomakkeet.....	78
6.5. Todistajan kuuleminen videoyhteyden välityksellä.....	79
6.6. Todistelua koskevan oikeusapupyynnön käännökset ja tulkkaus	80
6.7. Kustannukset	81
6.8. Aikataulut	81
6.9. Ulkomailta saapuneen todistelua koskevan oikeusapupyynnön täytäntöönpanosta Suomessa	82
6.10. Apua Euroopan oikeudellisen verkoston (EJN) yhteysviranomaisten tai keskusviranomaisen kautta	83
7. TÄYTÄNTÖÖNPANO.....	84
7.1. Vieraassa valtiossa annetun ratkaisun täytäntöönpano Suomessa	84
7.1.1. Yleistä.....	84
7.1.2. EU.....	85
7.1.3. Islanti, Norja ja Sveitsi.....	89
7.1.4. Pohjoismaat	89
7.1.5. Muut maat	90
7.1.6. Välitystuomiot	90
7.1.7. Haagin niin sanottu tuomioyleissopimus	90
7.1.8. Perheoikeudelliset asiat	90
7.1.9. Perintöasiat.....	96
7.2. Suomessa annetun ratkaisun täytäntöönpano ulkomailta.....	96
7.2.1. Siviili- ja kauppaoikeudelliset asiat: Tuomioistuimen antama todistus Suomessa annetun ratkaisun täytäntöönpanokelpoisuudesta	96

7.2.2. Perheoikeudelliset asiat	99
7.2.3. Perintöasiat.....	100
7.2.4. Takaisinsaantia konkurssipesään koskevat asiat.....	100
8. TIETOLÄHTEITÄ JA TUKEA KANSAINVÄLISLIITYNTÄISTEN ASIOIDEN HOITOON	102
8.1. Euroopan oikeusportaali	102
8.2. Euroopan oikeudellinen verkosto (siviili- ja kauppaoikeudelliset asiat)	102
8.3. Kansainvälinen oikeusapu – keskusviranomaisen	103

1. JOHDANTO

1.1. Alkusanat

Hovioikeuden vuoden 2018 käräjäoikeuspainotteisessa laatuhankkeessa on selvitetty sellaisen riita-asian käsittelyä, jossa on kansainvälisiä liittymiä tai piirteitä. Kansainvälistymisen seurauksena myös riidat kansainvälistyvät. Haasteena on tunnistaa ne asiat, joissa on oikeudellisesti relevantteja kansainvälisiä piirteitä, ja ymmärtää, miten nuo piirteet vaikuttavat asian käsittelyyn.

Laatuhanketyöryhmän tavoitteena on ollut perustietopaketin kokoaminen tuomareille kansainvälistä riita-asian käsittelystä ja erityisesti informaation kerääminen siitä, mistä lisätietoa on saatavissa. Tarkoituksena on ollut luoda käytännön työkalu, ei tehdä tieteellistä tutkimusta. Kysymys on ohjeesta, jota kukin käyttää omalla vastuullaan, joten esimerkiksi säännösten mahdollinen muuttuminen on kunkin asian kohdalla tarkastettava erikseen.

Laatuhankkeen toimeksianto ei ole ollut tarkkarajainen, vaan työryhmä on voinut harkintansa mukaan sekä rajata että laajentaa työssään selvitettäviä asioita. Hakemusasiat on otettu mukaan niiden suuren määrän ja käytännön merkityksen vuoksi, koska kansainvälistyminen näkyy varsinkin perheoikeudellisissa asioissa erityisen selvästi.

Raportissa käsitellään ensin yleisellä tasolla EU-oikeuden vaikutusta lainkäyttötoimintaan. Seuraava osio koskee tuomioistuimen toimivallan määrittämistä asioissa, joissa on jokin kansainvälinen piirre. Tiedoksiannoista ulkomaille on oma jaksonsa. Sovellettavan lain määrittämistä on käsitelty sekä aineelliselta kannalta eri asiaryhmittäin että prosessuaaliselta kannalta. Todistelun hankkimisesta kansainvälisellä oikeusapupyynnöllä on myös oma jaksonsa. Viimeiseksi esitellään tuomarin käytännön työtä helpottavia Euroopan oikeusportaalia ja Euroopan siviilioikeudellista verkostoa sekä keskusviranomaisen roolia.

Kansainväliset asiat koetaan usein tuomarikunnassa haastaviksi. Työryhmä toivoo, että tämä raportti helpottaa tuomareiden työtä kansainvälisten asioiden käsittelyssä. Kansainvälistymiskehitys huomioon ottaen asioita, joissa on jokin kansainvälinen liityntä, ei voida enää ajatella jaettavan tietyille tällaisiin asioihin erikoistuneille käsittelijöille, vaan näiden asioiden käsitteleminen kuuluu jokaisen tuomarin perusosaamiseen. Asian kansainväliset piirteet eivät myöskään välttämättä ole havaittavissa heti asian tullessa vireille, vaan käyvät ilmi vasta myöhemmin käsittelyn edetessä. EU-lainsäädäntö ja sitä koskeva tieto on olemassa kaikilla EU-kielillä, myös suomeksi ja ruotsiksi, joten sen soveltaminen ei edellytä kielitaitoa. Työryhmä haluaa kannustaa kaikkia tuomareita tutustumaan tähän aihealueeseen ja ottamaan sen haltuun.

Kaikki työryhmän jäsenet ovat osallistuneet raportin kirjoittamiseen. Kirjoitusvastuuta on jaettu, mutta tekstit ovat syntyneet keskustelujen ja kommentoinnin tuloksena. Aiheet ovat erilaisia, samoin kirjoitustavat. Toiset raportin osioista ovat teoreettisempia, toiset taas käytännönläheisempiä. Säännöksistä ja sopimuksista käytetyt nimitykset eivät kaikissa jaksoissa ole samoja. Raportissa esitetyt kannanotot ovat työryhmän yhteisiä. Raportin kokoamisesta kiitos kuuluu käräjäsihteerille Ville Väänäselle Helsingin käräjäoikeudesta.

2. EU-OIKEUDEN VAIKUTUS LAINKÄYTTÖTOIMINNASSA

2.1. Yleinen osa / Unionin oikeus

Euroopan unioni pyrkii saavuttamaan tavoitteensa oikeudellisin keinoin.¹ Unionin oikeudessa määritellään unionin toimielinten päätöksentekomenettelyt ja säädetään niiden keskinäisistä suhteista. Siinä annetaan toimielimille asetusten, direktiivien ja päätösten muodossa erilaisia keinoja, joilla jäsenvaltioille ja niiden kansalaisille voidaan asettaa velvoitteita. Kansalaiset kuuluvat kahteen erilaiseen oikeusjärjestykseen eli oman valtionsa ja EU:n oikeusjärjestykseen. Unionin oikeusjärjestykseen kuuluu erillinen oikeussuojajärjestelmä unionin oikeutta ja sen täytäntöönpanoa koskevien riita-asioiden varalta. Unionin oikeudella säännellään unionin ja jäsenvaltioiden välistä suhdetta. Jäsenvaltioiden on toteutettava kaikki tarkoituksenmukaiset toimenpiteet täyttääkseen perussopimuksista tai unionin toimielinten toimista johtuvat velvoitteet.

Unionin oikeuden oikeuslähteitä ovat 1) primaarioikeus, joka muodostuu unionin perustamissopimuksista ja EU:n perusoikeuskirjasta sekä niistä ilmenevistä yleisistä oikeusperiaatteista, 2) EU:n kansainvälisoikeudelliset sopimukset, 3) johdettu oikeus eli lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksyttävät säädökset, joita ovat asetukset, direktiivit ja päätökset, muut kuin lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksyttävät päätökset, joita ovat säädösvallan siirron nojalla annettavat säädökset, sekä suositukset ja lausunnot (ns. soft law), 4) yleiset oikeusperiaatteet ja 5) jäsenvaltioiden väliset sopimukset.²

Unionin oikeuden kirjoittamattomia oikeuslähteitä ovat yleiset oikeusperiaatteet, joissa ilmaistaan oikeutta ja oikeudenmukaisuutta koskevat peruskäsitteet, joita jokaisessa oikeusjärjestyksessä on noudatettava. Niiden avulla voidaan täyttää ilmenneitä aukkoja tai tulkita voimassa olevaa oikeutta noudattaen oikeudenmukaisuuden periaatetta. Oikeusperiaatteet toteutuvat lainkäytössä, erityisesti unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Yleisten oikeusperiaatteiden selvittämisessä keskeisimpiä huomioon otettavia tekijöitä ovat jäsenvaltioiden oikeusjärjestysten yhteiset oikeusperiaatteet.³

Unionin oikeuden itsenäisyyden, välittömän sovellettavuuden ja ensisijaisuuden periaatteiden lisäksi yleisiin oikeusperiaatteisiin kuuluvat perusoikeuksien takaaminen, suhteellisuusperiaate, luottamuksensuojan periaate, kuulemisperiaate sekä jäsenvaltioiden korvausvelvollisuus unionin oikeuden rikkomisen perusteella.⁴

¹ Ks. tarkemmin Euroopan unionin oikeudellisesta luonteesta ja ominaispiirteistä: Klaus Dieter Borchardt; Euroopan unionin oikeuden perusteet, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2011 (Luxemburg), <https://publications.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/f8d9b32e-6a03-4137-9e5a-9bbaba7d1d40/language-fi>, erityisesti s. 31-35 ja s. 83-84.

² Borchardt, s. 84.

³ Borchardt, s. 89. Tässä esityksessä ei käsitellä tavanomaista oikeutta ja EU:n jäsenvaltioiden välisiä sopimuksia. Ks. niistä tarkemmin s. 89-90.

⁴ Borchardt, s. 89. Borchardt käsittelee s. 90 myös tavanomaisen oikeuden merkitystä ja siihen liittyviä rajoituksia sekä EU:n jäsenvaltioiden välisten sopimusten merkitystä, joita ei käsitellä tässä esityksessä.

2.1.1. Primaarioikeus

Sopimus Euroopan unionista (SEU) ja sopimus Euroopan unionin toiminnasta (SEUT) muodostavat EU:n perusteita ja toimintaa koskevien sääntöjen kokonaisuuden, joka tulee ottaa huomioon EU-oikeutta täytäntöönpannassa ja sovellettaessa⁵. Sopimukset ovat oikeudellisesti samanarvoisia eli kumpikaan ei saa etusijaa toiseen nähden. EU:n perusoikeuskirjalla on nykyään sama oikeudellinen arvo kuin perussopimuksella eli se on osa EU:n primaarioikeutta.⁶ Jäsenvaltioita perusoikeuskirjan määräykset sitovat silloin, kun arvioidaan perus- ja ihmisoikeuksia EU-oikeuteen liittyvissä asioissa.⁷

Liittymissopimusten voimaansaattamisen myötä Suomessa on muodollisesti saatettu kansallisesti voimaan perussopimukset ja hyväksytty EU:n oikeusjärjestys osaksi kansallista oikeusjärjestystä.⁸

2.1.2. EU:n lainsäädäntövälineet

EU:n oikeudellisen toiminnan ja päätöksenteon järjestelmälle on ominaista periaate, jonka mukaan kansalliset järjestelyt on korvattava unionin säädöksillä, jos täsmälleen samoja järjestelyjä on sovellettava kaikissa jäsenvaltioissa. Jos tällaista tarvetta ei ole, jäsenvaltioiden voimassa olevat oikeusjärjestykset on otettava asianmukaisesti huomioon. Tältä pohjalta on kehitetty lainsäädännön välineet, joiden avulla unionin toimielimet voivat vaikuttaa kansallisiin oikeusjärjestyksiin vaihtelevassa määrin. Voimakkaimmat unionin normit syrjäyttävät kansalliset järjestelyt. Seuraavina tulevat unionin normit, joilla unionin

⁵ EU-sopimus (sopimus Euroopan unionista/SEU) sisältää pääasiassa EU:n perusteisiin ja institutionaaliseen järjestelmään sekä EU:n ulkoiseen toimintaan liittyviä yleisempiä määräyksiä sekä yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevat määräykset. Siinä on muun muassa EU:n toimivaltaa, arvoja, tavoitteita ja periaatteita (kuten annetun toimivallan periaate, toissijaisuusperiaate, suhteellisuusperiaate ja vilpittömän yhteistyön periaate) koskevia määräyksiä sekä perussopimusten muuttamista ja EU:n jäsenyyttä koskevia määräyksiä. EUT-sopimus kattaa pitkälti samat asiat kuin aiempi EY:n perustamissopimus. Merkittävä osa sopimuksesta koskee EU:n toimivaltaan kuuluvia politiikanaloja, ja sopimuksessa määritellään tarkemmin EU:n toimivalta kullakin alalla. Näihin määräyksiin kuuluvat myös sisämarkkinoiden perusvapauksia eli tavaroiden, henkilöiden, palveluiden ja pääomien vapaata liikkuvuutta koskevat toimivaltamääräykset. Perusvapauksia koskeviin määräyksiin sisältyy myös yleisluonteisia, horisontaalisia määräyksiä perusvapauksien huomioon ottamisesta jäsenvaltioiden toiminnassa. Poliitiikanaloja koskevat määräykset sisältyvät lähes kaikki EUT-sopimukseen lukuun ottamatta yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevia määräyksiä. Sopimuksen alussa on periaatteita koskeva osa, joka sisältää muun muassa EU:n toimivallan luonnetta koskevia määräyksiä sekä luettelon EU:n toimivallan aloista. Siinä on myös EU:n tavoitteisiin liittyviä yleisesti sovellettavia määräyksiä esimerkiksi naisten ja miesten tasa-arvosta, ympäristönsuojelusta, kuluttajansuojasta, avoimuudesta sekä henkilötietojen suojasta. Kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kiellosta sekä EU:n kansalaisuudesta on erillinen osa periaatteita koskevan osan jälkeen. Ks. tältä osin Lainlaatijan EU-opas, jakso 1.1.2.

⁶ Konsolidoidut toisinnot Euroopan unionista tehdystä sopimuksesta ja Euroopan unionin toiminnasta tehdystä sopimuksesta sekä perusoikeuskirja <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=OJ:C:2016:202:TOC>

⁷ Lainlaatijan EU-opas, laatinut oikeusministeriön lainvalmisteluosasto, <http://eu-opas.finlex.fi>

⁸ Lainlaatijan opas, jakso 1.2.

toimielimet voivat vaikuttaa jäsenvaltioiden oikeusjärjestykseen vain epäsuorasti. EU:n lainsäädännön välineiden järjestelmä voidaan esittää seuraavasti⁹:

	KOHDERYHMÄ	VAIKUTUKSET
ASETUS	Kaikki jäsenvaltiot, luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt	Välittömästi sovellettava ja kaikilta osiltaan velvoittava
DIREKTIIVI	Kaikki tai tietyt jäsenvaltiot	Velvoittava saavutettavaan tulokseen nähden; välittömästi sovellettava ainoastaan tietyin edellytyksin
PÄÄTÖS	Määrittelemätön henkilöryhmä Kaikki tai tietyt jäsenvaltiot; tietyt luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt	Välittömästi sovellettava ja kaikilta osiltaan velvoittava
SUOSITUS	Kaikki tai tietyt jäsenvaltiot, EU:n toimielimet, yksittäiset henkilöt	Ei velvoittava
LAUSUNTO	Kaikki tai tietyt jäsenvaltiot, EU:n toimielimet Määrittelemätön henkilöryhmä	Ei velvoittava

Asetukset

Asetusten avulla luodaan oikeutta koko unionin alueella valtioiden rajoista riippumatta. Asetuksia sovelletaan kaikissa jäsenvaltioissa yhdenmukaisesti ja täysimääräisesti. Jäsenvaltio ei voi kieltäytyä asetusten säännösten soveltamisesta kansallisen oikeuden järjestelyjen ja käytäntöjen nojalla.

Asetuksilla luodaan samanlaista oikeutta ilman erityisiä kansallisia täytäntöönpanosäädöksiä ja niissä säädetään unionin kansalaisia koskevista välittömistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Asetus sitoo välittömästi jäsenvaltioita, niiden hallintoelimiä, tuomioistuimia ja viranomaisia, sekä kaikkia henkilöitä, jotka kuuluvat asetuksen soveltamisalaan, ja sitä on sovellettava kansallisen oikeuden tapaan.¹⁰ Asetukset ovat siis suoraan sovellettavia. Ne voivat kuitenkin edellyttää jäsenvaltioilta toimenpiteitä tullakseen tehokkaasti sovellettaviksi. Kansallisella tasolla voidaan tarvita esimerkiksi sääntelyä toimivaltaisista viranomaisista tai seuraamuksista.¹¹

⁹ Borchardt, s. 91.

¹⁰ Borchardt, s. 92.

¹¹ Lainlaatijan EU-opas, jakso 1.3.3.

Direktiivit

Direktiivi on asetuksen ohella EU:n tärkein lainsäädäntöväline. Sillä pyritään luomaan yhteys unionin oikeuden yhtenäisyytavoitteeseen ja kansallisten ominaispiirteiden moninaisuuden säilyttämisen välille. Tämän vuoksi direktiivin ensisijaisena tavoitteena ei ole lainsäädännön yhtenäistäminen vaan lähentäminen. Lainsäädännön lähentämisen avulla on tarkoitus poistaa kansallisten säädösten ja hallinnollisten määräysten väliset ristiriidat tai kaventaa asteittain eroja, jotta jäsenvaltioissa vallitsivat mahdollisimman samanlaiset aineelliset edellytykset. Direktiivi on siis sisämarkkinoiden toteuttamisen perusvälineitä.

Direktiivi velvoittaa jäsenvaltioita vain saavutettavaan tulokseen nähden, mutta jäsenvaltiot voivat itse valita muodon ja keinot, joilla koko unionia koskevat tavoitteet toteutetaan kansallisessa oikeusjärjestyksessä. Tämä periaate ilmentää pyrkimystä lieventää puuttumista valtion sisäiseen oikeus- ja hallintojärjestelmään. Jäsenvaltiot voivat siten ottaa huomioon kansalliset ominaispiirteet pyrkiessään täyttämään unionin oikeudelle asetetut tavoitteet. Tämä tapahtuu siten, että direktiivin säännökset eivät automaattisesti korvaa kansallisia säädöksiä, vaan jäsenvaltiot veloitetaan mukauttamaan kansallinen oikeutensa unionin sääntöihin. Mukauttaminen tapahtuu yleensä kaksivaiheisessa päätöksentekomenettelyssä.

Ensimmäisessä vaiheessa direktiivissä vahvistetaan EU:n tasolla tulos, joka kohderyhmän eli jäsenvaltion tai kaikkien jäsenvaltioiden on saavutettava asetetussa määräajassa. Toisessa, kansallisessa vaiheessa EU:n tasolla määritelty tavoite saatetaan osaksi kansallista oikeutta. Täytäntöönpanon tuloksena on oltava oikeustila, jossa direktiivin säännöksistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet voidaan tunnistaa riittävän selkeästi ja varmasti, jolloin unionin kansalainen voi vedota niihin tai niitä vastaan kansallisissa tuomioistuimissa. Tällöin on yleensä annettava velvoittavia kansallisia säädöksiä taikka kumottava tai muutettava voimassa olevia säädöksiä ja hallinnollisia määräyksiä.¹²

Direktiivin jäsenvaltiolle jättämä harkintavalta ja liikkumavara täytäntöönpanon suhteen vaihtelevat direktiiveittäin, ja myös yksittäisessä direktiivissä voi olla tässä suhteessa erityyppisiä säännöksiä. Direktiivi saattaa sisältää hyvinkin yleisiä säännöksiä ja periaatteita, joiden täytäntöönpano jättää paljon harkintavaltaa jäsenvaltioille, tai se voi olla hyvin tekninen ja yksityiskohtainen, jolloin sääntely voidaan joutua ottamaan kansalliseen lainsäädäntöön lähes sellaisenaan.

Direktiivi voi olla luonteeltaan vähimmäisdirektiivi (minimidirektiivi), jolloin siinä säännellään unionissa sovellettavasta oikeussuojan vähimmäistasosta. Silloin kansallisesti pidemmälle menevät säännökset ovat mahdollisia. Direktiivi voi myös olla täysharmonisoiva, jolloin siinä säädetään unionissa noudatettavasta yhdenmukaisesta oikeussuojasta. Yksittäinen direktiivi voi myös sisältää sekä minimisäännöksiä että täysharmonisoivia yksittäisiä säännöksiä.¹³ Nämä seikat vaikuttavat myös siihen, millä tavalla direktiivin tulkintavaikutus on lainkäyttötoiminnassa otettava huomioon. Kansallisen lain esitöillä on EU:n

¹² Borchardt, s. 92-93.

¹³ Lainlaatijan EU-opas, kohta 1.3.3.

tuomioistuimen mukaan rajallinen merkitys arvioitaessa kysymystä siitä, täyttääkö laki EU-säädöksessä asetetut vaatimukset.¹⁴

Direktiivissä ei yleensä säädetä unionin kansalaisten välittömistä oikeuksista ja velvollisuuksista, vaan se on osoitettu ainoastaan jäsenvaltioille. Tietyin edellytyksin direktiivi voi kuitenkin saada välittömiä oikeusvaikutuksia (ks. jäljempänä direktiivin välittömästä oikeusvaikutuksesta).

2.2. EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen suhde

SEU:n 4 artiklan 3 kohdan mukaan unioni ja jäsenvaltiot kunnioittavat ja avustavat toisiaan perussopimuksista johtuvia tehtäviä täyttäessään vilpittömän yhteistyön periaatteen mukaisesti. Jäsenvaltiot toteuttavat kaikki yleis- tai erityistoimenpiteet, joilla voidaan varmistaa perussopimuksista tai unionin toimielinten säädöksistä johtuvien velvoitteiden täyttäminen. Jäsenvaltiot tukevat unionia sen täyttäessä tehtäviään ja pidättäytyvät kaikista toimenpiteistä, jotka voisivat vaarantaa unionin tavoitteiden toteutumisen.¹⁵

Vilpittömän yhteistyön periaate sitoo jäsenvaltion kaikkia viranomaisia. Kansallisten tuomioistuinten ja muiden viranomaisten tulee muun muassa tulkita EU:n oikeutta EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännössä luomien periaatteiden mukaisesti. Näitä ovat EU-oikeuden tulkintavaikutuksen periaate, välittömän oikeusvaikutuksen periaate ja etusijaperiaate.¹⁶ Kansallisen tuomioistuimen on viran puolesta otettava huomioon EU-oikeus ja sovellettava sitä.

EU:n oikeusjärjestys ja kansalliset oikeusjärjestykset liittyvät kiinteästi toisiinsa ja täydentävät toisiaan.¹⁷ EU-oikeuden soveltaminen on suurelta osin jäsenvaltioiden viranomaisten tehtävänä. Jäsenvaltioilla tulee olla tehokkaan oikeussuojan takaava järjestelmä, jolla varmistetaan EU-oikeuden tehokas toteutuminen käytännössä. Yksilön oikeussuojakeinoista päätetään kansallisesti myös EU-asioiden osalta eli kansalaiset voivat vedota EU-oikeuteen kansallisissa tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa kansallisten menettelyiden mukaisesti. Kansallisten tuomioistuinten ja muiden viranomaisten päätöksistä ei ole muutoksenhakuoikeutta EU-tuomioistuimeen, vaan myös EU-oikeutta koskevissa asioissa korkeimpana oikeusasteena toimivat kansalliset tuomioistuimet. EU-oikeuden yhtenäinen soveltaminen jäsenvaltioissa on varmistettu ennakkoratkaisupyynnöjä koskevalla järjestelmällä (ks. ennakkoratkaisupyynnön tekeminen).

2.2.1. Unionin oikeuden välitön vaikutus

Unionin oikeuden välitön sovellettavuus tarkoittaa sitä, että unionin oikeudella annetaan välittömiä oikeuksia ja määrätään välittömiä velvollisuuksia unionin toimielimille, jäsenvaltioille ja unionin kansalaisille.

¹⁴ Lainlaatijan EU-opas, kohta 2.6.2.

¹⁵ Bochardt, s. 122.

¹⁶ Lainlaatijan EU-opas, jakso 1.2.

¹⁷ Ks. Bochardt, s. 122-123.

Primaarioikeus

Yhteisöjen tuomioistuin on tarkastellut oikeuden välitöntä sovellettavuutta koskevaa kysymystä ensin unionin primaarioikeuden osalta asiassa *Van Gend & Loos*, jossa oli kysymys siitä voiko yksittäinen kansalainen valittaa perustamissopimuksen vastaisesta korotetusta tullista vedoten ETY-sopimuksen 12 artiklaan. Tuomioistuin katsoi, että yksityisiin sovelletaan välittömästi kaikkia sellaisia unionin perussopimukseen sisältyviä normeja, jotka 1) ovat ehdottomia, jotka 2) sisältävät selvän ja täsmällisen velvollisuuden ja joiden 3) täytäntöönpano tai oikeusvaikutukset eivät edellytä jäsenvaltioilta tai unionin toimielimiltä lisätoimenpiteitä. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi ETY-sopimuksen 12 artiklan täyttävän nämä edellytykset. Alankomaalainen kansallinen tuomioistuin julisti perustamissopimuksen vastaisen korotetun tullin mitättömäksi.

Unionin tuomioistuin on sittemmin katsonut välittömän sovellettavuuden koskevan myös eräitä muita perustamissopimuksen määräyksiä, jotka ovat unionin kansalaisen kannalta huomattavasti merkittävämpiä kuin ETY-sopimuksen 12 artikla. Tällaisia ovat tuomiot vapaan liikkuvuuden (SEUT 45 artikla), sijoittautumisvapauden (SEUT 49 artikla) ja palvelujen tarjoamisen vapauden (SEUT 56 artikla) välittömästä soveltamisesta.¹⁸

Asiassa *van Duyn (C-41/74)* yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että perustamissopimuksen määräyksiä on sovellettava *vapaan liikkuvuuden* takaamiseksi.

Käytännössä erittäin merkittäviä ovat myös päätökset *tavaroiden vapaata liikkuvuutta* (SEUT 41 artikla), *miesten ja naisten samapalkkaisuutta* (SEUT 157 artikla), *yleistä syrjintäkieltoa* (SEUT 25 artikla) ja *vapaata kilpailua* (SEUT 101 artikla) koskevien määräysten välittömästä sovellettavuudesta. *Johdetun oikeuden* alalla välitöntä sovellettavuutta on aiheellista tarkastella vain direktiivien ja jäsenvaltioille osoitettujen päätösten kohdalla, koska asetuksia ja yksilöityjä päätöksiä on sovellettava sellaisenaan jo unionin perussopimusten nojalla (SEUT 288 artikla, toinen ja neljäs kohta). Vuodesta 1970 lähtien unionin tuomioistuin on soveltanut unionin primaarioikeuden välittömän oikeusvaikutuksen periaatetta myös direktiiveihin ja jäsenvaltioille osoitettuihin päätöksiin.¹⁹

Direktiivi

Direktiivissä ei yleensä säädetä unionin kansalaisten välittömistä oikeuksista ja velvollisuuksista, vaan se on osoitettu ainoastaan jäsenvaltioille. Unionin kansalaisia koskevista oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään sen sijaan vasta jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten antamissa direktiivin täytäntöönpanosäädöksissä. Unionin kansalaisten kannalta tämä aiheuttaa haittoja silloin, kun direktiivissä asetetun tavoitteen täytyminen olisi heidän kannaltaan suotavaa, mutta tarvittavia kansallisia täytäntöönpanosäädöksiä ei ole annettu tai ne on annettu virheellisellä tavalla. Unionin tuomioistuin pyrkii välttämään tällaisia haittoja, ja sen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin kansalaiset voivat tietyin edellytyksin vedota suoraan direktiivin säännöksiin kansallisissa tuomioistuimissa varmistaakseen

¹⁸ Borchardt, s. 124-125.

¹⁹ Borchardt, s. 126-127, jossa on käsitelty tarkemmin mainittua oikeuskäytäntöä.

heille direktiivin nojalla kuuluvat oikeudet. Tuomioistuin on määritellyt välittömän oikeusvaikutuksen seuraavin edellytyksin:

- Direktiivissä on määriteltävä unionin kansalaisen tai yrityksen oikeudet riittävän selkeästi ja täsmällisesti.
- Oikeuden hyväksikäyttöä ei saa rajoittaa millään edellytyksillä eikä velvoitteilla.
- Kansalliselle lainsäätäjälle ei saa jättää liikkumavaraa lainsäädännön sisällön osalta.
- Direktiivin täytäntöönpanon määräajan on oltava päättynyt.

Direktiivien välitöntä oikeusvaikutusta koskeva unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö perustuu lähinnä käsitykseen, jonka mukaan jäsenvaltio toimii vastoin sääntöjä ja lakia silloin, kun se soveltaa kansallista oikeuttaan mukauttamatta sitä direktiivin säännöksiin. Tällainen jäsenvaltion harjoittama oikeuksien väärinkäyttö pyritään estämään tunnustamalla direktiivien säännösten välitön oikeusvaikutus, jotta kyseinen jäsenvaltio ei millään tavalla hyötyisi unionin oikeuden rikkomisesta. Tässä mielessä direktiivien välitön oikeusvaikutus on luonteeltaan sanktiotyyppinen ja unionin tuomioistuin on toistaiseksi tunnustanut direktiivien välittömän oikeusvaikutuksen ainoastaan jäsenvaltion ja kansalaisten välisissä asioissa ja niissäkin vain silloin, kun välitön oikeusvaikutus on unionin kansalaisen osalta edullinen, toisin sanoen ainoastaan tapauksissa, joissa unionin oikeuden mukainen järjestely on kansalaisen kannalta parempi kuin vanha kansallinen oikeus (niin sanottu vertikaalinen välitön oikeusvaikutus). Direktiivien vertikaalista välitöntä oikeusvaikutusta ei estä se, että direktiivin säännöksen välitön oikeusvaikutus yhden kansalaisen hyväksi voi olla rasite toiselle kansalaiselle (niin sanottu direktiivi, jolla on kaksinkertainen oikeusvaikutus; tällaisia on usein julkisia hankintoja koskevassa ja ympäristöalan lainsäädännössä). Tällaisia rasitteita on pidettävä ainoastaan haitallisena oikeudellisena heijastusvaikutuksena.

Direktiivin välitön oikeusvaikutus ei välttämättä edellytä, että direktiivin säännöksellä annetaan yksityisille oikeuksia. Direktiivin säännöksillä on nimittäin välitön oikeusvaikutus myös siltä osin kuin niillä on objektiivinen oikeusvaikutus. Tämän oikeusvaikutuksen tunnustamiseen sovelletaan samoja edellytyksiä kuin välittömän oikeusvaikutuksen tunnustamiseen. Erona on ainoastaan se, että selkeästi ja täsmällisesti määritellyn unionin kansalaisen tai yrityksen oikeuden sijaan on vahvistettu selkeästi ja täsmällisesti määritelty jäsenvaltioiden velvollisuus. Tällöin direktiivi sitoo kaikkia jäsenvaltioiden elimiä eli lainsäätäjää, hallintoa ja tuomioistuimia, joiden on virkansa puolesta noudatettava ja sovellettava sitä ensisijaisena unionin oikeutena. Konkreettisesti tästä seuraa myös velvollisuus tulkita kansallista oikeutta direktiivin mukaisesti (direktiivin mukainen tulkinta) tai soveltaa kyseessä olevaa direktiivin säännöstä ensisijaisesti sen kanssa ristiriidassa olevaan kansalliseen oikeuteen nähden.²⁰

Asioissa *Francovich ja Bonifaci* antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että jäsenvaltioilla on velvollisuus korvata direktiivin laiminlyödyistä tai puutteellisesta täytäntöönpanosta aiheutuvat vahingot.²¹

2.2.2. Unionin oikeuden ensisijaisuus kansalliseen oikeuteen nähden

Unionin säädöksen välitön sovellettavuus johtaa siihen, että unionin oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen ristiriitatilanne voidaan ratkaista vain asettamalla toinen oikeusjärjestyksistä etusijalle. Kirjoitetussa unionin oikeudessa ei nimenomaisesti säädetä tästä asiasta. Missään unionin perussopimuksessa ei

²⁰ Borchardt, s. 93-96.

²¹ Borchardt, s. 96.

esimerkiksi määrätä, että unionin oikeus on ensisijainen tai toissijainen kansalliseen oikeuteen nähden. Unionin oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen ristiriitatilanne voidaan kuitenkin ratkaista vain siten, että unionin oikeus asetetaan etusijalle kansalliseen oikeuteen nähden, jolloin unionin oikeus syrjäyttää kaikki unionin säännöistä poikkeavat kansalliset säännökset ja korvaa ne kansallisissa oikeusjärjestyksissä.²²

Tämän ensisijaisuussäännön *oikeudellisena* seurauksena on ristiriitatilanteessa se, että unionin oikeuden vastaista kansallista oikeutta *ei sovelleta*. Myöskään uusia unionin oikeuden vastaisia kansallisia lainsäädäntötoimia ei voida toteuttaa.²³

2.2.3. Kansallisen oikeuden tulkitseminen unionin oikeuden mukaisesti

Ensisijaisuussääntöä soveltamalla ratkaistavissa oleva unionin oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen ristiriitatilanne voidaan välttää siten, että kaikki lainkäytöstä tai oikeuskäytännöstä vastaavat valtioelimet tulkitsevat kansallista oikeutta unionin oikeuden mukaisesti. *Direktiivin mukaista tulkintaa koskeva velvoite* todettiin ensimmäisen kerran vasta vuonna 1984 asiassa *Von Colson ja Kamann*.²⁴

Direktiivin mukainen tulkinta on unionin oikeuden mukaisen tulkinnan erityismuoto. Sen mukaan jäsenvaltiot ovat velvollisia panemaan direktiivit täytäntöön. Lainkäyttäjien ja tuomioistuinten on direktiivin mukaisella tulkinnalla edistettävä sitä, että asianomainen jäsenvaltio noudattaa tätä velvoitettaan täysimääräisesti. Direktiivin mukaisella tulkinnalla varmistetaan, että lainkäyttö on direktiivien mukaista ja että kansallisia täytäntöönpanosäännöksiä tulkitaan ja sovelletaan samalla tavoin kaikissa jäsenvaltioissa. Jäsenvaltiot eivät saa hajottaa sitä, mitä direktiivillä on yhdenmukaistettu EU:n laajuisesti.

Direktiivin mukainen tulkinta voi kuitenkin olla mahdotonta, jos yksiselitteinen kansallinen laki ei mahdollista sellaista tulkintaa. Tämä pätee myös silloin, kun kansallinen lainsäätävä kieltäytyy nimenomaisesti saattamasta direktiiviä osaksi kansallista oikeutta. Tällainen unionin oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen ristiriitatilanne voidaan ratkaista ainoastaan jäsenyysselvoitteiden noudattamatta jättämisestä koskevassa menettelyssä (SEUT 258 ja 259 artikla).²⁵

2.3. Keskeistä Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä²⁶

2.3.1. Unionin oikeuden oikeudellinen luonne ja ensisijaisuus

Asia 26/62, Van Gend & Loos (Kok. 1963, s. 1) (unionin oikeuden oikeudellinen luonne, yksityisten oikeussubjektien oikeudet ja velvollisuudet)

²² Borchardt, s. 127-128.

²³ Borchardt, s. 129. Tuomioistuin on vakiintuneessa oikeuskäytännössään pitänyt kiinni tästä periaatteesta ja vahvistanut ensisijaisuusperiaatteen koskevan myös unionin ja kansallisen perustuslain suhdetta.

²⁴ Borchardt, s. 130.

²⁵ Borchardt, s. 131.

²⁶ Professori Klaus Dieter Borchardt'n listaus teoksessa Euroopan unionin oikeuden perusteet. Ratkaisut löytyvät Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) internetsivuilta <http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=fi>

Asia 6/64, Costa v. ENEL (Kok. 1964, s. 1251) (unionin oikeuden oikeudellinen luonne, välitön sovellettavuus, unionin oikeuden ensisijaisuus)

Asia 14/83, Von Colson ja Kamann (Kok. 1984, s. 1891) (kansallisen oikeuden tulkitseminen unionin oikeuden mukaisesti)

Asia C-213/89, Factortame (Kok. 1990, s. I-2433) (unionin oikeuden välitön sovellettavuus ja ensisijaisuus)

Yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90, Francovich ja Bonifaci (Kok. 1991, s. I-5357) (unionin oikeuden vaikutukset, jäsenvaltioiden korvausvelvollisuus unionin oikeuden rikkomisen perusteella, tässä: direktiivin täytäntöönpanon laiminlyöminen)

Yhdistetyt asiat C-46/93 ja C-48/93, Brasserie du Pêcheur ja Factortame (Kok. 1996, s. I-1029) (unionin oikeuden vaikutukset, jäsenvaltioiden yleinen korvausvelvollisuus unionin oikeuden rikkomisen perusteella)

Yhdistetyt asiat C-10/97– C-22/97, IN.CO.GE'90 ym. (Kok. 1998, s. I-6307) (unionin oikeuden ensisijaisuus)

Asia C-416/00, Morellato (Kok. 2003, s. I-9343) (unionin oikeuden ensisijaisuus)

Yhdistetyt asiat C-397/01–C-403/01, Pfeiffer ym. (Kok. 2004, s. I-8835) (kansallisen oikeuden tulkitseminen unionin oikeuden mukaisesti)

Lausunto 1/91 (Kok. 1991, s. I-6079) (ETA-sopimus I – toimivaltuuksien jakautuminen)

Lausunto 2/91 (Kok. 1993, s. I-1061) (toimivaltuuksien jakautuminen EU:n ja jäsenvaltioiden kesken)

Lausunto 1/94 (Kok. 1994, s. I-5267) (WTO:n perustamissopimus – toimivaltuuksien jakautuminen)

Lausunto 2/94 (Kok. 1996, s. I-1759) (EY:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen – puuttuva toimivalta)

2.3.2. EU:n toimivalta

Asia 8/55, Fédéchar (Fédération Charbonnière de Belgique) (Kok. 1955/56, s. 291) (tapauskohtainen toimivalta, virallinen hintojen vahvistaminen)

Asia 22/70, komissio v. neuvosto (Kok. 1971, s. 263) (EU:n oikeushenkilöllisyys ja valtuudet tehdä sopimuksia)

Asia 6/76, Kramer (Kok. 1976, s. 1279) (ulkosuhteet, kansainvälisoikeudelliset velvoitteet, EU:n toimivalta)

Lainsäädäntötoimien vaikutukset

Asia 2/74, Reyners (Kok. 1974, s. 631) (välitön sovellettavuus, sijoittautumisvapaus)

Asia 33/74, Van Binsbergen (Kok. 1974, s. 1299) (välitön sovellettavuus, palvelujen tarjoamisen vapaus)

Asia 41/74, Van Duyn (Kok. 1974, s. 1337) (välitön sovellettavuus, työntekijöiden vapaa liikkuvuus)

Asia 11/77, Patrick (Kok. 1977, s. 1199) (välitön sovellettavuus, sijoittautumisoikeus)

Asia 70/83, Kloppenburg (Kok. 1984, s. 1075) (direktiivit, välitön sovellettavuus)

Asia 152/84, Marshall (Kok. 1986, s. 723) (direktiivit, välitön sovellettavuus)

Asia 103/88, Fratelli Costanzo (Kok. 1989, s. 1839) (direktiivit, välitön sovellettavuus, edellytykset, seuraukset)

Asia 322/88, Grimaldi (Kok. 1989, s. 4407) (suositukset, puuttuva välitön sovellettavuus, tapa, jolla kansallinen tuomioistuin ottaa asian huomioon)

Asia C-188/89, Foster ym. (Kok. 1990, s. I-3313) (direktiivit, horisontaalinen välitön oikeusvaikutus)

Asia C-292/89, Antonissen (Kok. 1991, s. I-745) (ministerineuvoston pöytäkirjaan sisältyvä julistus, huomioon ottaminen tulkinnan yhteydessä)

Asia C-91/92, Faccini Dori (Kok. 1994, s. I-3325) (direktiivit, horisontaalinen välitön oikeusvaikutus)

Asia C-431/92, komissio v. Saksa (Kok. 1995, s. I-2189) (direktiivi, objektiivinen oikeusvaikutus)

Asia C-465/93, Atlanta Fruchthandelsgesellschaft ym. (Kok. 1995, s. I-3761) (asetuksen pätevyden tutkiminen, ennakkoratkaisumenettely, välitoimet, edellytykset)

Asia C-469/93, Chiquita Italia (Kok. 1995, s. I-4533) (GATT-sopimuksen ja Lomé'n sopimusten määräysten välitön oikeusvaikutus)

Asia C-368/96, Generics (UK) ym. (Kok. 1998, s. I-7967) (pöytäkirjaan sisältyvät julistukset, huomioon ottaminen tulkinnan yhteydessä)

Asia C-144/92, Mangold (Kok. 2005, s. I-9981) (direktiivi, horisontaalinen välitön oikeusvaikutus)

Perusoikeudet

Asia 29/69, Stauder (Kok. 1969, s. 419) (perusoikeudet, yleiset oikeusperiaatteet)

Asia 11/70, Internationale Handelsgesellschaft (Kok. 1970, s. 1125) (perusoikeudet, yleiset oikeusperiaatteet)

Asia 4/73, Nold (Kok. 1974, s. 491) (perusoikeudet, yleiset oikeusperiaatteet, yhteinen valtiosääntöperinne)

Asiat 146/73 ja 166/73, Rheinmühlen-Düsseldorf (Kok. 1974, s. 139 ja 33) (ylempien tuomioistuinten päätösten sitovuus kansallisen tuomarin kannalta)

Asia 175/73, Gewerkschaftsbund ym. (Kok. 1974, s. 917) (yhdistymisvapaus)

Asia 130/75, Prais (Kok. 1976, s. 1589) (uskonnon- ja uskonvapaus)

Asia 85/76, Hoffmann-La Roche (Kok. 1979, s. 461) (perusoikeudet, kuulemisperiaate)

Asia 149/77, Defrenne (Kok. 1978, s. 1381) (perusoikeudet, yleiset oikeusperiaatteet)

Asia 44/79, Hauer (Kok. 1979, s. 3727) (perusoikeudet, omistusoikeus)

Asia 293/83, Gravier (Kok. 1985, s. 593) (yhdenvertainen kohtelu, lukukausimaksut)

Asia 234/85, Keller (Kok. 1986, s. 2897) (ammatin harjoittamisen vapaus)

Yhdistetyt asiat 46/87 ja 227/88, Hoechst (Kok. 1989, s. 2959) (perusoikeudet, kuulemisperiaate, hallintomenettely, kotirauha, viittaus Euroopan ihmisoikeussopimukseen)

Asia 265/87, Schröder (Kok. 1989, s. 2237) (omistusoikeus, ammatin harjoittamisen vapaus, rajoitukset)

Asia 5/88, Wachauf (Kok. 1989, s. 2609) (perusoikeuksien rajoittaminen)

Asia C-357/89, Raulin (Kok. 1992, s. I-1027) (yhdenvertaisen kohtelun periaate, kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää koskeva kielto)

Asia C-97/91, Borelli (Kok. 1992, s. I-6313) (perusoikeudet, oikeussuojan saatavuuden takeet)

Asia C-132/91, Katsikas (Kok. 1992, s. I-6577) (perusoikeudet, ammatin harjoittamisen vapaus)

Asia C-219/91, Ter Voort (Kok. 1992, s. I-5485) (ilmaisuvapaus)

Asia C-2/92, Bostock (Kok. 1994, s. I-955) (perusoikeudet, omistusoikeus, ammatin harjoittamisen vapaus, huomioon ottaminen EU:n oikeuden täytäntöönpanon yhteydessä)

Asia C-280/93, Saksa v. neuvosto (Kok. 1994, s. I-4973) (omistusoikeus, ammatin harjoittamisen vapaus, yleiseen etuun perustuvat rajoitukset)

Asia C-415/93, Bosman ym. (Kok. 1995, s. I-4921) (perusoikeudet, ammatin harjoittamisen vapaus)

Lausunto 2/94 (Kok. 1996, s. I-1759) (perusoikeudet, EY:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen)

Asia C-55/94, Gebhard (Kok. 1995, s. I-4165) (perusoikeudet, sijoittautumisoikeus, ammatin harjoittamisen vapaus)

Asia C-377/98, Alankomaat v. parlamentti ja neuvosto (Kok. 2001, s. I-7079) (ihmisarvon kunnioittaminen, oikeus fyysiseen koskemattomuuteen)

Asia C-274/99 P, Connolly (Kok. 2001, s. I-1611) (sananvapaus)

Asia C-60/00, Carpenter (Kok. 2002, s. I-6294) (perheen suojelu)

Asia C-112/00, Schmidberger (Kok. 2003, s. I-5659) (EU:n perusoikeuksien esteet, kokoontumis- ja sananvapaus)

Asia C-276/01, Steffensen (Kok. 2003, s. I-3735) (oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan)

Asia C-25/02, Rinke (Kok. 2003, s. I-8349) (yleinen yhdenvertaisen kohtelun periaate)

Asia C-36/02, Omega (Kok. 2004, s. I-9609) (perusoikeuksien esteet)

2.3.3. Yleisistä oikeusperiaatteista

Oikeusvarmuus

Yhdistetyt asiat 18/65 ja 35/65, Gutmann (Kok. 1967, s. 75–)

Asia 98/78, Racke (Kok. 1979, s. 69)

Asia 99/78, Decker (Kok. 1979, s. 101)

Asia 61/79, Denkavit (Kok. 1980, s. 1205)

Yhdistetyt asiat 66/79, 127/79 ja 128/79, Salumi (Kok. 1980, s. 1237)

Asia 70/83, Kloppenburg (Kok. 1984, s. 1075)

Yhdistetyt asiat T-551/93, T-231/94–T-234/94, Industrias Pesqueras Campos ym. (Kok. 1996, s. II-247)

Yhdistetyt asiat T-116/01 ja T-118/01, P & O European Ferries (Vizcaya) ja Diputación Foral de Vizcaya v. komissio (Kok. 2003, s. II-2957)

Suhteellisuus

Asia 116/76, Granaria (Kok. 1977, s. 1247)

Asia 265/87, Schröder (Kok. 1989, s. 2237)

Asia C-161/96, Südzucker (Kok. 1998, s. I-281)

Asia C-171/03, Toeters (Kok. 2004, s. I-10945)

Luottamuksensuoja

Asia 74/74, CNTA (Kok. 1975, s. 533)

Asia 120/86, Mulder (Kok. 1988, s. 2321)

Asia 170/86, von Deetzen (Kok. 1988, s. 2355)

Asia C-368/89, Crispoltoni (Kok. 1991, s. I-3695)

Asia T-119/95, Hauer (Kok. 1998, s. II-2713)

Toissijaisuusperiaate

Asia T-29/92, SPO ym. v. komissio (Kok. 1995, s. II-289)

Asia C-84/94, Yhdistynyt kuningaskunta v. neuvosto (Kok. 1996, s. I-5755)

Yhdistetyt asiat C-36/97 ja C-37/97, Kellinghusen ja Ketelsen (Kok. 1998, s. I-6337)

Asia C-491/01, British American Tobacco (Investments) ja Imperial Tobacco (Kok. 2002, s. I-11453)

Unionin kansalaisuus

Asia C-85/96, Martínez Sala (Kok. 1998, s. I-2691)

Asia C-224/98, D’Hoop (Kok. 2002, s. I-6191)

Asia C-184/99, Grzelczyk (Kok. 2001, s. I-6193)

Asia C-413/99, Baumbast (Kok. 2002, s. I-7091)

Asia C-403/03, Schempp (Kok. 2005, s. I-6421)

2.4. Kansallista EU-oikeutta koskevaa oikeuskäytäntöä

Primaarioikeus

KKO 2013: 58 (SEUT 110 artikla) julkisyhteisön vahingonkorvausvelvollisuutta koskeva asia, valtio rikkonut riittävän ilmeisellä tavalla verotuksen syrjivyyden kieltoa

Direktiivi

KKO 2005:145 (liikennevakuutus), asia C-537/03

KKO 2009:28 (työsopimus – liikkeenluovutus), asia C-396/07

KKO 2010:20 (työsopimus- yhteistoiminta yrityksissä, joukkovähentämisdirektiivi), asia C-44/08

KKO 2015:60 (velkomusasia – yksipuolinen tuomio: velvollisuus viran puolesta tutkia, perustuiko vaatimus sopimusehtodirektiivissä tarkoitettuun kohtuuttomaan vakioehtoon).

Asetus

KKO 2013:46 (lentomatikustajan oikeus saada korvausta kohtuuttoman pitkän odotusajan johdosta.

KKO 2016:21 (yhteisomistussuhteen purkamista koskeva asia, tuomioistuimen kv. toimivalta Bryssel I -asetus), asia C-605/14

KKO 2016:23 (uhkasakkopäätöksen julistaminen täytäntöönpanokelpoiseksi, Bryssel I -asetus – lapsen tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpano, Bryssel Ila -asetus), asia C-4/14

2.5. Ennakkoratkaisupyynnön tekeminen

Euroopan unionin tuomioistuimella (EUT) on toimivalta antaa ennakkoratkaisu perussopimusten tulkinnasta tai unionin toimielimen, elimen tai laitoksen säädöksen pätevydestä ja tulkinnasta²⁷. Jäsenvaltion tuomioistuin, jossa tällainen kysymys tulee esille, voi tehdä ennakkoratkaisupyynnön EUT:lle, jos se katsoo, että kysymys on ratkaistava, jotta se voi antaa päätöksen. Jos kysymys tulee esille sellaisessa kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevassa asiassa, jonka päätöksiin ei kansallisen lainsäädännön mukaan saa hakea muutosta, tämän tuomioistuimen on saatettava kysymys EUT:n käsiteltäväksi eli tällöin ennakkoratkaisupyynnön tekeminen on kyseisen tuomioistuimen velvollisuus.

Pyyntö voidaan jättää esittämättä, jos asiassa on jo olemassa EUT:n oikeuskäytäntöä taikka jos se, miten yhteisön oikeutta on asiassa sovellettava, on muuten niin ilmeistä, ettei tulkinnasta ole vähäisintäkään epäilystä (ks. tarkemmin [tuomio C-283/81 CILFIT](#)). EUT:n on myös mahdollista antaa määräys, jos asia koskee samaa kysymystä kuin aiempi ennakkoratkaisu. Epäselvässä tapauksessa on siten parempi pyytää ennakkoratkaisua kuin olla pyytämättä.

Jura novit curia -periaate soveltuu yhtä lailla yhteisön oikeuden kuin kansallisen oikeuden soveltamiseen. Jos tuomarilla on kansallisen oikeuden perusteella velvollisuus ottaa viran puolesta esiin oikeusnormi, johon asianosaiset eivät ole viitanneet, sama velvollisuus koskee myös yhteisön oikeutta.²⁸

Kansallinen tuomioistuin päättää itse ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä sen mukaan, kuinka merkityksellisinä se pitää unionin oikeuteen liittyviä seikkoja pääasian ratkaisemisen kannalta. Asianosaiset voivat ainoastaan esittää toivomuksen ennakkoratkaisun pyytämisestä ja esitettävistä kysymyksistä. Ennakkoratkaisu koskee vain EU-säännösten tulkintaa. Kansallisen lain tulkinta ja tosiseikkojen arviointi kuuluu aina kansalliselle tuomioistuimelle.²⁹ Ennakkoratkaisu sitoo pyynnön esittävää tuomioistuinta ja myös kaikkia muita tuomioistuinta, jotka käsittelevät kyseistä riita-asiaa.³⁰

²⁷ [SEUT 267 artikla](#), aiempi EY:n perustamissopimuksen 234 artikla

²⁸ Allan Rosas: Kansallinen tuomari EU-tuomarina, s. 549. Artikkeliteoksessa *Da mihi factum, dabo tibi ius*. Korkein oikeus 1809-2009.

²⁹ Klaus Dieter Borchardt: Euroopan unionin oikeuden perusteet, s. 114. 2011

³⁰ Klaus Dieter Borchardt: Euroopan unionin oikeuden perusteet, s. 116. 2011

Ennakkoratkaisupyynnön sisällöstä on määräyksiä [EUT:n työjärjestyksen 94 artiklassa](#). EUT on myös laatinut kansallisille tuomioistuimille [suosituksen ennakkoratkaisupyynnön tekemisestä](#). Ennakkoratkaisupyynnön voidaan tietyin edellytyksin käsitellä kiireellisessä tai nopeutetussa menettelyssä³¹

³¹ [EU-tuomioistuimen perussääntö 23 a artikla ja työjärjestyksen 105-110 artiklat](#)

3. TUOMIOISTUIMEN TOIMIVALTA

3.1. Yleistä

3.1.1. Toimivallan tutkiminen

Kansainvälinen toimivalta (yleistoimivalta) tarkoittaa tuomioistuimen toimivaltaa ottaa tutkittavakseen ja ratkaistavakseen kansainvälisluontoinen riita- tai hakemusasia. Asia on kansainvälisluontoinen silloin, kun sillä on asianosaisten koti- tai asuinpaikkojen, riidan kohteen sijainnin tai muun syyn vuoksi yhteys kahteen tai useampaan valtioon. Suomalaisen tuomioistuimen näkökulmasta kansainvälisessä toimivallassa on kysymys siitä, milloin asialla on sellainen liittymä Suomeen, että sitä koskeva riita voidaan käsitellä Suomessa. Suomalaisten tuomioistuinten kansainvälinen toimivalta voi perustua EU-oikeudellisiin säädöksiin, kansalliseen lakiin, kansainvälisiin yleissopimuksiin, Suomessa sovellettaviin kansainvälisprosessioikeudellisiin periaatteisiin tai asianosaisten tekemään oikeuspaikkasopimukseen.³² Harkittaessa, mitä toimivaltasäännöksiä ja -määräyksiä asiaan sovelletaan, on muistettava tarkastaa säännösten tai määräysten niin ajallinen ja alueellinen kuin myös asiallinen soveltamisala.

Tuomioistuimen kansainvälinen toimivalta tutkitaan ensin, ja vasta sen jälkeen tulee päätettäväksi, mikä kyseisen valtion tuomioistuimista on toimivaltainen (valtionsisäinen eli erityinen toimivalta, mukaan lukien alueellinen, asteellinen ja asiallinen toimivalta). Kansainvälinen toimivalta tulee useimmiten tutkittavaksi silloin, kun vastaajan koti- tai asuinpaikka on muualla kuin Suomessa. Mikäli kantaja ei ole ilmoittanut, millä perusteella tuomioistuin on toimivaltainen, eikä toimivalta ilmene muutenkaan haastehakemuksesta tai sen liitteistä, kantajaa on kehotettava täydentämään haastehakemustaan tältä osin (OK 5:2.1:n 5-kohta ja OK 5:5.1).

Jos vastaaja ei vastaa, käräjäoikeuden tulee tutkia myös kansainvälinen toimivaltansa viran puolesta (OK 10:26, vrt. OK 10:21). Tällöin myös tahdonvaltaiset oikeuspaikkasäännökset ja oikeuspaikkasopimuksesta mahdollisesti aiheutuva puute prosessinedellytyksissä on otettava viran puolesta huomioon (ks. KKO 2011:74).

3.1.2. Toimivaltaa koskevat säännökset ja sopimukset

Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun toimivaltasäännöksiä sovelletaan vain, jos ei muusta laista, Euroopan yhteisön lainsäädännöstä tai Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu (OK 10:27).

Jos vastaajan kotipaikka on toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa, Suomen tuomioistuin on toimivaltainen tutkimaan vastaajaa vastaan nostetun kanteen ainoastaan uudelleenlaaditun [Bryssel I -asetuksen](#) (N:o 1215/2012) II luvun 2 - 7 jakson säännösten nojalla (ks. tarkemmin jakso Sopimus- ja kauppaoikeudelliset asiat). Uudelleenlaaditun Bryssel I -asetuksen toimivaltasäännöksiä sovelletaan 10.1.2015 tai sen jälkeen vireille tulleisiin asioihin. Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 18 §:n 1 momentin 1 ja

³² Kansainvälisen siviiliprosessioikeuden käsikirja, toim. Sirpa Johansson, s. 5. Helsinki 2002.

2 kohdan toimivaltaperusteita (jos ei muutoin ole tuomioistuinta, jossa asia voitaisiin tutkia) ei sovelleta asiassa, jossa vastaajana on henkilö, jonka kotipaikka on toisessa EU:n jäsenvaltiossa³³.

Toimivallasta vakuutus sopimusta koskevissa asioissa säädetään Bryssel I -asetuksen 10-15 artikloissa. Tuotevastuulakiin, liikennevakuutukseen tai potilasvakuutukseen perustuva vaatimus voidaan tutkia myös siinä käräjäoikeudessa, jossa korvausta vaativalla on kotipaikka tai vakinainen asuinpaikka, mikäli kyseinen korvauslaki on riittävän sovellettava laki.

Bryssel I -asetuksen lisäksi toimivallasta on säännöksiä muun muassa sitä täydentävässä Bryssel II a -asetuksessa (perheasiat) ja vuoden 2007 Luganon yleissopimuksessa³⁴ (Sveitsi, Norja ja Islanti). Säännöksiä kansainvälisestä toimivallasta on myös erityislaeissa, kuten merilaissa ja avioliittolaissa.

Suomen tuomioistuimen toimivallasta kansainvälisluonteisissa asioissa on säännökset OK 10 luvun 25 §:n 1 ja 2 momentissa. Kuten edellä on todettu, nämä tulevat sovellettavaksi, jollei muuta ole säädetty tai sovittu (OK 10:27). Jos Suomen tuomioistuimen toimivalta perustuu 25 §:n 2 momenttiin, tuomioistuin ei kuitenkaan ole sen 1 kohdan mukaan toimivaltainen tutkimaan asiaa, jos asiassa annettavalla Suomen tuomioistuimen ratkaisulla ei tosiasiallisesti tulisi olemaan oikeudellista merkitystä asianosaiselle. Näin on esimerkiksi silloin, jos Suomessa annettu tuomio tulisi panna täytäntöön sellaisessa valtiossa, jossa ei tunnusteta ja panna täytäntöön suomalaisia tuomioita. Sen vuoksi tuomion täytäntöönpanokelpoisuutta on syytä arvioida jo toimivaltakysymystä ratkaistaessa. Ks. tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta tarkemmin täytäntöönpanoa koskeva jakso.

Suomen tuomioistuimen toimivalta voi perustua myös siihen, ettei asiassa aikaisemmin toisessa valtiossa annettu tuomio ole täytäntöönpanokelpoinen Suomessa (ks. KKO 2011:74).³⁵

3.1.3. Oikeuspaikkasopimukset

Lähtökohtana on, että kansainvälisluontoisen oikeussuhteen asianosaiset voivat sopia tietyn riidan tai tietystä oikeussuhteesta vastaisuudessa johtuvan riidan käsittelemisestä määrättyssä valtiossa tai sen tuomioistuimissa (prorogaatiosopimus). Asianosainen voi myös vastata asiassa kiistämättä toimivaltaa (hiljainen prorogaatio). Kansainvälistä toimivaltaa ei kuitenkaan synny, jos asiassa annettavalla ratkaisulla ei selvästi voi olla oikeudellista merkitystä asianosaisille. Tuomioistuin on aina velvollinen kontrolloimaan tämän edellytyksen olemassaolon viran puolesta (OK 10:26). Sopimusvapautta noudatetaan lähinnä dispositiivisissa riita-asioissa, kun taas perheoikeudellisissa asioissa oikeuspaikkasopimuksia ei hyväksytä vastaavassa määrin.³⁶ Bryssel I -asetuksen 25 artikla koskee oikeuspaikkasopimuksia.

³³ [Laki tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta](#) 2 § (817/2014)

³⁴ Yleissopimus tuomioistuinten toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla

³⁵ Defensor Legis N:o 6/2011. Tuulikki Mikkolan oikeustapauskommentaari.

³⁶ Kansainvälisen siviiliprosessioikeuden käsikirja, toim. Sirpa Johansson, s. 5. Helsinki 2002.

3.1.4. Toimivallan siirtäminen

Pääsääntöisesti asiaa käsittelevä tuomioistuin ei voi siirtää asiaa tuomioistuimeen, joka sijaitsee toisessa valtiossa, vaikka katsoisikin tämän olevan asiassa toimivaltainen. Poikkeuksena tästä pääsäännöstä perheasioita koskevan Bryssel IIa- asetuksen³⁷ mukaan tuomioistuin, jossa asia on pantu vireille ja jolla on toimivalta pääasian suhteen, voi poikkeuksellisesti siirtää sen toisen jäsenvaltion tuomioistuimelle, jos jälkimmäisellä on paremmat edellytykset asian käsittelyyn (15 artikla). Asian käsittelyn siirtäminen toisen jäsenvaltion tuomioistuimeen edellyttää sitä, että se on lapsen edun mukaista. Sen jälkeen kun asia on siirretty toisen jäsenvaltion tuomioistuimeen, sitä ei voida siirtää enää kolmanteen tuomioistuimeen (johdanto-osan 13 kappale)³⁸.

3.1.5. Toimivallan säilyminen

Tuomioistuin, jossa asia on pantu vireille, pysyy toimivaltaisena, vaikka toimivallan perustaneissa olosuhteissa tapahtuu muutoksia vireillepanon jälkeen (OK 10:20).

Kirjallisuutta

The Brussels I Regulation Recast, toim. Andrew Dickinson ja Eva Lein. 2015.

European Commentaries on Private International Law ECPII. Brussels Ibis Regulation. Toim. Ulrich Magnus ja Peter Mankowski. 2016.

Prosessioikeus, s. 311-389. Risto Koulou. 2017.

Bryssel I-förordningen jämte Bryssel- och Luganokonventionerna : domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar i privaträttsliga ämnen inom EU/EFTA-området, Lennart Pålsson. 2008.

3.2. Perheoikeudelliset hakemus- ja kanneasiat

3.2.1. Yleistä

Jos avioeroa tai lasta koskevassa asiassa on kansainvälinen liittymä eli ainakin toinen asianosainen asuu muualla kuin Suomessa tai on jonkun muun valtion kuin Suomen kansalainen, tuomioistuimen tulee viran

³⁷ Asetus (EY) N:o 2201/2003 - tuomioistuimen toimivalta sekä tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa

³⁸ Käytännön opas Bryssel IIa -asetuksen soveltamiseen, s. 34-37.

puolesta tutkia, onko suomalainen tuomioistuin toimivaltainen käsittelemään kyseistä asiaa. Ellei ole, hakemus tai kanne on jätettävä tutkimatta.³⁹

Kansainvälinen toimivalta on pidettävä erillään maan sisäisestä toimivallasta. Sen tutkiminen, mikä on asian käsittelyn oikea oikeuspaikka Suomen sisällä, tulee ajankohtaiseksi vasta sitten, jos ensin on todettu Suomi toimivaltaiseksi käsittelemään asiaa.

Toimivalta on myös eri asia kuin lainvalinta eli kysymys siitä, minkä maan lakia käsiteltävään asiaan sovelletaan. Vaikka kansainvälisen liittymän omaava asia tutkitaan Suomessa, on mahdollista, että siihen sovelletaan vieraan valtion lakia.

Kansainvälisen toimivallan yleisin liittymä perheasioissa on asianosaisen asuinpaikka. Toimivallan määräytymisperusteena voi olla myös asianosaisen kotipaikka tai harvemmin kansalaisuus. Henkilön oleskelupaikalla voi olla merkitystä kansainvälistä toimivaltaa osoittavana liityntänä tilanteissa, joissa vahvempaa liittymää ei ole. Oleskelupaikalla voi olla merkitystä pakolaisten ja valtiottomien henkilöiden henkilöoikeudellista asemaa koskevana liittymänä.⁴⁰

Kansainvälisessä yksityisoikeudessa asuinpaikalla tarkoitetaan valtiota, jossa henkilö tosiasiallisesti asuu ja jossa hänen elämänsä keskipiste ja tärkeimmät kiinnkohdat sillä hetkellä ovat. Henkilön aikomuksella palata joskus takaisin lähtömaahansa ei ole merkitystä arvioitaessa sitä, missä hänen asuinpaikkansa on asian käsittelyn aikaan. Henkilön kotipaikan katsotaan yleensä olevan siellä, missä hän asuu tarkoituksenaan jäädä sinne pysyvästi tai ainakin toistaiseksi. Muuttaminen toiseen valtioon ei muuta henkilön kotipaikkaa, ellei hänen tarkoituksensa ole asettua pysyvästi asumaan kyseiseen valtioon. Sen sijaan hänen asuinpaikkansa voi muuton myötä vaihtua, jos voidaan katsoa, että uudesta valtiosta on tullut hänen elämänsä tosiasiallinen keskipiste. Asianosaisen asuin- ja kotipaikka eivät selviä yksinomaan Suomen väestörekisteritiedoista. Esimerkiksi ulkomailla pitkäänkin asuneella Suomen kansalaisella saattaa edelleen olla väestörekisterin mukainen kotipaikka Suomessa.

3.2.2. Avioliitto

Vieraassa valtiossa solmitun avioliiton pätevyyttä koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos puolisoitten avioeroa koskeva asia voitaisiin avioliittolain 119 §:n mukaan tutkia täällä. Kysymykseen tulee joko positiivinen tai negatiivinen vahvistuskanne. Asiasta on säännöksiä vain tuomioistuimen kansainvälisen toimivallan osalta.⁴¹ Toimivaltainen tuomioistuin määräytynee kuten avioeroforum.

Mikäli avioliittoa ei ole merkitty väestötietojärjestelmään, voi tuomioistuin joutua tutkimaan avioliiton pätevyyden esimerkiksi avioeron tai isyyden kumoamista koskevan kanneasian esikysymyksenä (avioliittolain 117 §). Riittävä selvitys voi olla esimerkiksi asiakkaan toimittama alkuperäinen vihkitodistus.

³⁹ Anna-Kaisa Aaltonen: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, 2014, s. 346-347.

⁴⁰ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 59.

⁴¹ Helin, s. 180-182.

3.2.3. Avioero

Pohjoismainen avioliittokonventio⁴² on etusijainen sekä Bryssel II a -asetukseen (59 artikla) että kotimaisiin säännöksiin (lex specialis -periaate) nähden. Suomi ja Ruotsi, joita Bryssel II a -asetus sitoo, soveltavat avioliittokonvention määräyksiä asetuksen sijasta. Tanskaan ei sovelleta puolestaan Bryssel II a -asetusta (johdanto-osan 31-k).

Pohjoismaisen avioliittokonvention soveltamisen edellytyksenä on, että kumpikin asianosainen asuu jossain Pohjoismaassa ja lisäksi kumpikin on jonkun Pohjoismaan kansalainen.

Avioliittokonvention 7 artiklan nojalla Suomi on toimivaltainen, jos

1. kummallakin puolisoilla on asuinpaikka Suomessa
2. puolisoilla oli viimeksi samaan aikaan asuinpaikka Suomessa ja toinen asuu täällä edelleen
3. toisella puolisoilla on asuinpaikka Suomessa ja puoliset jättävät yhteisen hakemuksen
4. asiaan osallisella (vastaajalla) on asuinpaikka Suomessa
5. hakijalla on asuinpaikka Suomessa ja hän on asunut täällä vähintään 1 vuoden välittömästi ennen hakemuksen tekemistä
6. hakijalla on asuinpaikka Suomessa ja hän on asunut täällä 6 kuukautta välittömästi ennen hakemuksen tekemistä ja hän on Suomen kansalainen
7. kumpikin puoliso on Suomen kansalainen.

Koska avioeroa koskeva toimivalta voi perustua useaan rinnakkaiseen perusteeseen, on mahdollista, että eri Pohjoismaissa on samanaikaisesti vireillä kilpailevia hakemuksia.

Ellei Suomi tai mikään muukaan Pohjoismaa ole toimivaltainen avioliittokonvention perusteella, tutkitaan, löytyykö toimivaltaperuste Bryssel II a -asetuksesta⁴³. Asetuksella on etusija kansallisiin säännöksiin nähden (yhteisöoikeuden etusijan periaate). Bryssel II a -asetusta ei sovelleta Tanskaan (johdanto-osan 31-k).

Bryssel II a -asetuksen toimivaltaa koskevat säännökset ovat 3–7 artikloissa. Toimivallan perusteeksi on hyväksytty useita eri liittymiä. Liittymien välillä ei ole hierarkiaa, vaan kaikki tapaukseen sopivat vaihtoehdot ovat käytettävissä rinnakkain.⁴⁴

Suomi on toimivaltainen, jos

1. kummallakin puolisoilla on asuinpaikka Suomessa
2. puolisoilla oli viimeinen yhteinen asuinpaikka Suomessa ja toinen asuu täällä edelleen

⁴² Sopimus avioliittoa, lapseksi ottamista ja holhousta koskevista yksityisoikeudellisista määräyksistä Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä.

⁴³ Neuvoston (EY) n:o 2201/2003 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta.

⁴⁴ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 187.

3. hakijalla on asuinpaikka Suomessa ja hän on asunut täällä 6 kuukautta välittömästi ennen hakemuksen tekemistä ja hän on Suomen kansalainen
4. hakijalla on asuinpaikka Suomessa ja hän on asunut täällä vähintään 1 vuoden välittömästi ennen hakemuksen tekemistä
5. asiaan osallisella (vastaajalla) on asuinpaikka Suomessa
6. toisella puolisoilla on asuinpaikka Suomessa ja puoliset jättävät yhteisen hakemuksen
7. molemmat puoliset ovat Suomen kansalaisia.

Suomalainen tuomioistuin voi käsitellä myös vastakanteen eli jos toinen puoliso on hakenut avioeroa harkinta-ajan perusteella, on suomalainen tuomioistuin toimivaltainen käsittelemään toisen puolison kahden vuoden erillään asumisen perusteella tekemän avioerohakemuksen. Ellei mikään jäsenvaltio ole toimivaltainen Bryssel II a -asetuksen 3–5-artiklan perusteella, toimivalta määräytyy kunkin jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön perusteella.

Bryssel II a -asetuksen säätämistä koskevat lähteet viittaavat siihen, että käsite ”avioliittoa koskevat asiat” on tarkoitettu ymmärrettäväksi perinteisellä tavalla eli asetus ei näin ollen soveltune samaa sukupuolta olevien avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen purkamiseen.⁴⁵ Tällöin on tarkistettava soveltuvatko kansalliset säännökset.

Avioeroa koskevat kansalliset toimivaltasäännökset löytyvät avioliittolain 119 §:stä. Suomi on toimivaltainen, jos

1. jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka Suomessa; tai
2. hakijalla on ollut Suomessa kotipaikka tai muu läheinen yhteys Suomeen eikä hän voi saattaa avioeroa tutkittavaksi siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoilla on kotipaikka tai se aiheuttaisi kohtuuttomia hankaluuksia ja asian tutkimista Suomessa on olosuhteisiin nähden pidettävä aiheellisena.

Käytännössä kysymykseen voi tulla vain tilanne, jossa hakijan kotipaikka on Suomessa tai puoliset ovat asuneet EU:n ulkopuolella, eikä vastaajalla ole kansalaisuus- tai asuinpaikkaliittymää mihinkään EU:n jäsenvaltioon. Säännöksessä mainitulla kotipaikalla tarkoitetaan käytännössä samaa asiaa kuin asuinpaikalla.⁴⁶ Kyseisen pykälän 1 momentin 2 kohta voinee luoda toimivaltaperusteen ottaa käsiteltäväksi esimerkiksi Suomessa oleskelevan turvapaikanhakijan avioerohakemus.

3.2.4. Lasta koskevat vaatimukset avioeroasiassa

Pohjoismaisen avioliittokonvention 8 artiklan mukaan avioerovaatimuksen yhteydessä voidaan tutkia lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva kysymys, jos

1. lapsi on puolisoitten yhteinen; ja
2. lapsella on asuinpaikka siinä valtiossa, jossa avioeroa koskeva asia otetaan tutkittavaksi.

⁴⁵ Helin, s. 189.

⁴⁶ Helin, s. 198.

Jos lapsen asuinpaikka ei ole siinä valtiossa, jossa avioeroa koskeva vaatimus otetaan tutkittavaksi, lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva kysymys voidaan kuitenkin tutkia, jos

1. lapsella on asuinpaikka jossain sopimusvaltiossa;
2. lapsi on puolisoitten yhteinen ja ainakin toinen puolisoista on lapsen huoltaja;
3. puolisoit ovat hyväksyneet, että asia tutkitaan siinä valtiossa, jossa avioeroa koskeva vaatimus otetaan tutkittavaksi; ja
4. asian tutkiminen on lapsen edun mukaista.

Bryssel II a -asetuksen 12 artiklan mukaan jäsenvaltion tuomioistuimet, jotka käyttävät toimivaltaa avioeroa koskevan hakemuksen osalta, ovat toimivaltaisia kyseiseen hakemukseen liittyvässä vanhempainvastuuta koskevassa asiassa kun:

1. ainakin toisella puolisoista on vanhempainvastuu lapsesta; ja
2. tuomioistuimen toimivalta on puolisoitten ja vanhempainvastuunkantajien nimenomaisesti tai yksiselitteisesti hyväksymä asian vireillepanoajankohtana ja toimivalta on lapsen edun mukainen.

Vuoden 1996 Haagin yleissopimuksen⁴⁷ 10 artiklan nojalla sopimusvaltion viranomaiset, jotka käyttävät toimivaltaa päättääkseen lapsen vanhempien avioerohakemuksesta voivat kansallisen lain sen salliessa ryhtyä toimenpiteisiin lapsen tai hänen omaisuutensa suojelemiseksi, jos lapsella on asuinpaikka toisessa sopimusvaltiossa ja jos:

1. toisella vanhemmista on oikeudenkäynnin alkamisajankohtana asuinpaikka toimivaltaa käyttävässä valtiossa ja jommallakummalla vanhemmalla on vanhempainvastuu lapsesta, ja
2. vanhemmat ovat hyväksyneet näiden viranomaisten toimivallan ryhtyä edellä tarkoitettuihin toimenpiteisiin ja tällainen toimivalta on lapsen edun mukainen.

Avioliittolain 31 §:n nojalla avioeroa koskevan asian yhteydessä voidaan esittää vaatimus elatusavun vahvistamisesta ja lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 20 §:n mukaan Suomen tuomioistuin voi avioliiton purkamista koskevan asian yhteydessä tutkia aviopuolisoiden lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan asian, vaikka lapsella ei asian vireille tullessa ole asuinpaikkaa Suomessa, jos:

1. ainakin toinen vanhemmista on lapsen huoltaja ja ainakin toisella lapsen vanhemmista on asian vireille tullessa Suomessa asuinpaikka;
2. huoltajat ovat asian vireille tultua hyväksyneet asian tutkimuksen Suomessa; ja
3. toimivallan käyttäminen asiassa on lapsen edun mukaista.

⁴⁷ Haagissa vuonna 1996 tehty yleissopimus toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa.

3.2.5. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa hakemusasioissa tuomioistuimen toimivalta määräytyy ensisijaisesti Bryssel II a -asetuksessa⁴⁸ tai Haagissa vuonna 1996 tehdyssä yleissopimuksessa⁴⁹ säädetyn mukaisesti. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain toimivaltaa koskevat säännökset tulevat toissijaisesti sovellettaviksi.

Bryssel II a -asetuksen 8 artiklan mukaan jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia vanhempainvastuuta koskevissa asioissa, jos lapsen asuinpaikka on asian vireillepanoajankohtana kyseisessä jäsenvaltiossa. Asetuksen 13 artiklan nojalla, jos lapsen asuinpaikkaa ei kyetä ratkaisemaan eikä toimivaltaa määrittämään oikeuspaikkasopimuksen nojalla, toimivalta on sen jäsenvaltion tuomioistuimilla, jossa lapsi on. Kyseistä kohtaa sovelletaan myös lapsipakolaisiin ja maastaan levottomuuksien vuoksi siirtymään joutuneisiin lapsiin. Asetuksen 14 artiklan mukaan, jos millään jäsenvaltion tuomioistuimella ei ole 8-13 artiklan mukaan toimivaltaa, toimivalta määräytyy kussakin jäsenvaltiossa kyseisen valtion oman lainsäädännön mukaan. Bryssel II a -asetusta ei sovelleta Tanskaan (johdanto-osan 31-k).

Suomi voi Bryssel II a -asetuksen 20 artiklan nojalla kiireellisissä tapauksissa antaa väliaikaisia määräyksiä ja turvaamistoimia Suomessa oleskelevien henkilöiden asioissa, vaikka Suomi ei olisikaan toimivaltainen tutkimaan pääasiaa.

Vuoden 1996 Haagin yleissopimuksen 5 artiklan nojalla sen sopimusvaltion viranomaiset, jossa lapsella on asuinpaikka, ovat toimivaltaisia ryhtymään toimenpiteisiin lapsen ja hänen omaisuutensa suojelemiseksi. 6 artiklan nojalla pakolaislasten sekä sellaisten lasten, jotka kotimaassaan esiintyvien levottomuuksien vuoksi ovat vailla asuinpaikkaa tai joiden asuinpaikkaa ei voida selvittää, toimivalta on sen sopimusvaltion viranomaisilla, jonka alueella nämä lapset ovat. 11 artiklan nojalla kaikissa kiireellisissä tapauksissa sen sopimusvaltion viranomaiset, jonka alueella lapsi tai lapselle kuuluvaa omaisuutta on, ovat toimivaltaisia ryhtymään kaikkiin välttämättömiin suojelutoimenpiteisiin.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 19 §:n 1 momentin mukaan Suomen tuomioistuin voi tutkia lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan asian, jos lapsella asian vireille tullessa on Suomessa asuinpaikka. Lapsella, joka on asunut Suomessa keskeytyksettä vähintään vuoden ajan välittömästi ennen asian vireille tuloa, on katsottava olevan täällä asuinpaikka, jollei asiassa muuta ilmene (3 momentti). Suomen viranomainen voi tutkia lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian niin kuin lapsella olisi asuinpaikka Suomessa, jos lapsi oleskelee Suomessa ja hän on kotimaassaan esiintyvien levottomuuksien vuoksi vailla asuinpaikkaa tai hänen asuinpaikkaansa ei kyetä selvittämään (4 momentti).

Suomen tuomioistuin voi tutkia lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan asian, vaikka lapsella ei asian tullessa vireille ole asuinpaikkaa Suomessa, jos lapsi oleskelee Suomessa tai asian tutkimista muusta syystä voidaan pitää aiheellisena ja:

1. lapsella on asian vireillepanoa edeltäneen vuoden aikana ollut asuinpaikka Suomessa; tai
2. lapsella on kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen muu läheinen yhteys Suomeen (20 §).

⁴⁸ Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta annettu neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003.

⁴⁹ Toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa tehty yleissopimus.

Suomen tuomioistuin voi antaa väliaikaisen määräyksen siitä, kenen luona lapsen tulee asua, tapaamisoikeudesta tai lapsen huollosta, jos tätä on lapsen edun turvaamiseksi pidettävä aiheellisena, vaikka Suomen tuomioistuimella ei olekaan toimivaltaa tutkia asiaa (21 §).

3.2.6. Lapsen elatus

Elatusapuasetuksessa⁵⁰ on säädetty tyhjentävästi kansainvälisestä toimivallasta sellaisia elatusvelvoitteita koskevista asioista, jotka johtuvat perhe-, sukulaisuus-, avio- tai lankoussuhteesta. Elatusapuasetus voi tulla sovellettavaksi myös muihin kuin EU-maiden kansalaisiin tai muualla kuin EU-maissa asuviin henkilöihin edellyttäen, että jokin asetuksen liittymä Suomeen on olemassa. Elatusapuasetusta sovelletaan toimivallan osalta myös Tanskaan⁵¹ ja Yhdistyneeseen kuningaskuntaan⁵².

Elatusapuasetuksen 3 artiklan nojalla elatusvelvoitteita koskevista asioista ovat jäsenvaltioissa toimivaltaisia:

1. vastaajan asuinpaikan tuomioistuin, tai
2. velkojan (elatusapua vaativan tai saavan) asuinpaikan tuomioistuin, tai
3. tuomioistuin, jolla on toimivalta ratkaista henkilön oikeudellista asemaa koskeva kanne (esimerkiksi avioero- tai isyysasia), jos elatusta koskeva vaatimus on liitännäinen tähän kanteeseen nähden eikä toimivalta perustu yksinomaan osapuolen kansalaisuuteen, tai
4. tuomioistuin, jolla on toimivalta ratkaista vanhempainvastuuta koskeva kanne (esimerkiksi lapsen huolto), jos elatusta koskeva vaatimus on liitännäinen tähän kanteeseen nähden eikä toimivalta perustu yksinomaan osapuolen kansalaisuuteen.

Tuomioistuimen toimivaltaa sekä tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa siviili- ja kauppaoikeuden alalla koskevan Luganon II-yleissopimuksen⁵³ toimivaltasäännöt tulevat sovellettaviksi, jos vastaajalla on asuinpaikka sopimuksen osapuolena olevassa valtiossa, joka ei ole EU:n jäsenvaltio. Luganon sopimusta ei kuitenkaan sovelleta, jos EU:n ulkopuolisen valtion tuomioistuimen toimivallasta tehty sopimus koskee riitaa, jossa on kyse elatusvelvoitteesta alle 18 vuoden ikäiseen lapseen nähden. Sopimuksen osapuolia ovat EU:n jäsenvaltioiden (mukaan lukien Tanska) lisäksi Sveitsi, Norja ja Islanti.

Jos vastaajalla on kotipaikka Euroopan unionin jäsenvaltiossa, mutta kantajan kotipaikka on jossakin muualla kuin toisessa jäsenvaltiossa tai Luganon yleissopimukseen liittyneessä valtiossa, jäsenvaltioiden tuomioistuimet arvioivat kansainvälisen toimivaltansa elatusapuasetuksen säännösten nojalla. Jos taas vastaajan kotipaikka on elatusapuasetuksen ja Luganon yleissopimuksen soveltamisalueen ulkopuolella, jäsenvaltion tuomioistuinten toimivaltaedellytykset määräytyvät kunkin jäsenvaltion kansallisen prosessioikeuden sääntöjen perusteella.

Luganon yleissopimuksen 5.2 artiklan mukaan elatusapua koskevassa asiassa voidaan kanne nostaa

1. sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä elatusapuun oikeutetun kotipaikka tai asuinpaikka on, tai

⁵⁰ Neuvoston asetus (EY) N:o 4/2009 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä elatusvelvoitteita koskevista asioista.

⁵¹ Kirje neuvostolle ja komissiolle 14.1.2009.

⁵² Kirje komissiolle 15.1.2009.

⁵³ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:22007A1221\(03\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:22007A1221(03)).

2. jos asia liittyy henkilöiden oikeudellista asemaa koskevaan asiaan, siinä tuomioistuimessa, joka oman lakinsa mukaan on toimivaltainen tuossa asiassa, jollei toimivalta perustu ainoastaan toisen asianosaisen kansalaisuuteen, tai

3. jos asia liittyy huoltajuutta koskevaan asiaan, siinä tuomioistuimessa, joka oman lakinsa mukaan on toimivaltainen tuossa asiassa, jollei toimivalta perustu ainoastaan toisen asianosaisen kansalaisuuteen.

Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun säännökset tulevat sovellettaviksi, jollei muusta laista, Euroopan yhteisön lainsäädännöstä tai Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu (OK 27 §). Suomen tuomioistuin on toimivaltainen tutkimaan kansainvälisluonteisen asian, jolla on 1 tai 9 §:ssä tarkoitettuun seikkaan perustuva liittymä Suomeen, paitsi jos asiassa annettavalla Suomen tuomioistuimen ratkaisulla ei selvästi voisi olla oikeudellista merkitystä asianosaisille. Kyseisen 1 §:n mukaan luonnollista henkilöä vastaan esitetty vaatimus tutkitaan kärjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä hänellä on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. 9 §:n mukaan elatusapua koskeva vaatimus voidaan tutkia myös kärjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä elatusapua vaativalla tai saavalla on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka.⁵⁴

3.2.7. Isyysasiat

Isyysasioissa ei ole kansainvälistä sääntelyä tai sopimusta, joten sovellettavaksi tulevat kansalliset säännökset. Isyyslain 49 §:n nojalla Suomen viranomaiset ovat toimivaltaisia isyyttä koskevassa asiassa, jos:

1. lapsella on Suomessa asuinpaikka;

2. lapsella ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana;

3. vastaajalla tai ainakin yhdellä heistä on tai viimeksi ennen kuolemaansa oli Suomessa asuinpaikka;

4. vastaajalla ei ole asuinpaikkaa missään valtiossa, mutta hän oleskelee tai viimeksi ennen kuolemaansa oleskeli Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana; taikka

5. lapsi tai mies on tai viimeksi ennen kuolemaansa oli Suomen kansalainen eikä asiaa voida ratkaista siinä vieraassa valtiossa, jossa lapsella tai miehellä on asuinpaikka ja asian ratkaisemiselle Suomessa on erityinen syy.

Viranomaisen tulee isyysasioissa tutkia toimivaltansa viran puolesta. Osapuolilla ei ole kelpoisuutta tehdä prorogaatiosopimusta asian tutkimisesta Suomessa eikä viranomaiselle synny toimivaltaa myöskään hiljaisen prorogaation tai toimivaltaan alistumisen perusteella.⁵⁵

⁵⁴ Lisätietoa elatusapuasioista löytyy: Practical Handbook for Competent Authorities: the 2007 Hague Child Support Convention, the 2007 Hague Protocol on Applicable Law (Maintenance) and the 2009 European Union Maintenance Regulation <http://old.just.ro/LinkClick.aspx?fileticket=Rs46EOasymU=&tabid=2699>.

⁵⁵ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 294.

3.2.8. Adoptio

Pohjoismaisen avioliittokonvention⁵⁶ alaan kuuluvissa tapauksissa adoption vahvistamista koskeva asia tutkitaan Suomessa, jos jommallakummalla hakijalla on kotipaikka (=asuinpaikka) Suomessa (11 artikla). Muuta toimivaltaa adoptioasioissa koskevaa kansainvälistä sääntelyä tai sopimusta ei ole, joten sovellettavaksi tulevat kansalliset säännökset.

Adoptiolain 65 §:n nojalla adoption vahvistamista koskeva hakemus tutkitaan Suomessa, jos adoptoitavalla tai adoptionhakijalla on täällä asuinpaikka.

Adoption vahvistamista koskeva hakemus voidaan tutkia Suomessa myös, jos:

1. adoptoitava tai (jompikumpi) hakija on Suomen kansalainen; ja
2. asiaa ei voida saattaa tutkittavaksi siinä valtiossa, jossa adoptoitavalla tai hakijalla on asuin- tai kotipaikka, tai asian vireillepano tällaisessa valtiossa aiheuttaisi kohtuuttomia vaikeuksia.

3.2.9. Edunvalvonta

Kysymys kansainvälisestä toimivallasta edunvalvonnassa voi ajankohtaistua erilaisissa edunvalvontaa koskevissa päätöksentekotilanteissa. Kyse voi olla edunvalvojan määräämisestä, edunvalvojan tehtävän muuttamisesta tai määräyksen lakkaamisesta.

Monissa maissa alaikäisten ja aikuisten edunvalvonnan ymmärretään käsitteellisesti olevan eri asioita. Tämä on johtanut siihen, että niihin liittyviä kansainvälisyksityisoikeudellisia kysymyksiä säännellään erikseen.

Alaikäisten edunvalvontaa koskevat määräykset ja säännökset ovat Pohjoismaisessa avioliittokonventiossa⁵⁷, Bryssel II a -asetuksessa⁵⁸, Haagin lastensuojelusopimuksessa⁵⁹ sekä viimesijaisena holhoustoimilain 10 a luvussa. Säännösten ensisijaisuusjärjestyksen osalta Pohjoismainen avioliittokonventio saa etusijan. Bryssel II a-asetus saa Haagin lastensuojelusopimukseen nähden etusijan, jos lapsella on asuinpaikka jäsenvaltiossa. Viimeksi mainittujen soveltamisesta ks. edellä toimivallasta lapsen huollon osalta.

Aikuisten edunvalvontaa koskevat säännökset löytyvät Pohjoismaisesta avioliittokonventiosta, aikuisten suojelua koskevasta Haagin aikuisten suojelusopimuksesta⁶⁰ ja viimesijaisena holhoustoimilain 10 a luvusta. Jos Pohjoismainen avioliittokonventio ja Haagin yleissopimus joutuvat kollision, avioliittokonventio saa

⁵⁶ Sopimus avioliittoa, lapseksi ottamista ja holhousa koskevista yksityisoikeudellisista määräyksistä Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä.

⁵⁷ Sopimus avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousa koskevista yksityisoikeudellisista määräyksistä Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken

⁵⁸ Neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta

⁵⁹ Toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa tehty yleissopimus

⁶⁰ Haagissa 13.1.2000 tehty yleissopimus aikuisten kansainvälisestä suojelusta

etusijan pohjoismaisia tapauksia koskevana erityissääntelynä. Jos hierarkiassa ylempänä olevassa instrumentissa ei ole lainkaan määräyksiä jostakin kysymyksestä, hierarkiassa alempana olevat säännökset tulevat tältä osin sovellettaviksi.⁶¹

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat edunvalvontaa koskevat säännökset ovat holhoustoimilain 10 a luvussa. Holhoustoimilain säännöksiä sovelletaan ainoastaan, jollei muusta laista tai Suomea sitovasta kansainvälisestä velvoitteesta muuta johdu (HolhTL 95 o §).

Käräjäoikeuden alueellinen toimivalta määräytyy sen ajankohdan mukaan, jolloin juttu on tullut vireille käräjäoikeudessa. Edunvalvontaa koskeva asia tulee vireille, kun hakemus esitetään kansliassa tai istunnossa (OK 8:1.3). Tuomioistuin, jossa asia on pantu vireille, pysyy toimivaltaisena, vaikka toimivallan perustaneissa olosuhteissa tapahtuu muutoksia vireillepanon jälkeen (OK 10:20).⁶²

Asuinpaikkaan perustuva toimivalta

Päämiehen asuinpaikka on edunvalvontaoikeudessa tärkein toimivallan perustava liittymä. Toimivallan syntyminen muulla perusteella on poikkeuksellista ja vaatii erityisen perusteen. Asuinpaikka on holhoustoimilain 95 a §:n mukainen yleinen toimivaltaperuste. Pohjoismaisessa avioliittokonventionossa (artikla 14) käytetään ilmaisua kotipaikka. Asuinpaikka on tärkein toimivaltaperuste myös aikuisten suojelusopimuksessa (5 artikla) sekä alaikäisten osalta Bryssel II a-asetuksessa (8 artikla) ja Haagin lastensuojelusopimuksessa (5 artikla). Kun henkilön asuinpaikka siirtyy Suomesta toiseen valtioon, myös asuinpaikkaan perustunut toimivalta yleensä lakkaa. Toimivallan automaattisesta siirtymisestä asuinpaikan siirtymässä on kuitenkin joitakin poikkeuksia. Pohjoismaisen avioliittokonvention mukaan sen sopimusvaltion toimivalta, jossa holhous on järjestetty, ei lakkaa ennen kuin holhous on siirretty toiseen sopimusvaltioon (18 artikla).⁶³

Oleskeluun perustuva toimivalta

Suomen viranomaisten yleinen toimivalta voi perustua myös siihen, että se, jonka edunvalvonnasta on kysymys, oleskelee Suomessa. Näin on siinä tapauksessa, että henkilö on ilman asuinpaikkaa tai hänen asuinpaikkaansa ei voida selvittää (HolhTL 95a § 1 mom 2 kohta). Myös Haagin aikuisten suojelusopimuksessa on oleskeluun perustuva toimivaltasäännös (6 artikla 2 kohta), minkä lisäksi henkilön oleskelu forumvaltiossa synnyttää toimivallan myös silloin, kun on kysymys pakolaisesta tai henkilöstä, joka on joutunut jättämään kotimaansa siellä esiintyvien levottomuuksien vuoksi (6 artikla 1 kohta).

Oleskeluun perustuva toimivaltasäännös on alaikäisten edunvalvonnan osalta Bryssel II a -asetuksen 13 artiklassa ja Haagin lastensuojelusopimuksen 6 artiklassa.

Pohjoismaisen avioliittokonvention alaan kuuluvissa tapauksissa oleskelu ei tuo toimivaltaa.

⁶¹ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 468 -475.

⁶² Johanna Tornberg – Matti Kuuliala: Suomen edunvalvontaoikeus, 2015, s. 166.

⁶³ Tornberg - Kuuliala, s. 162-164 ja Helin, s. 477-478.

Kansalaisuuteen perustuva toimivalta

Aikuisten suojelua koskevassa Haagin yleissopimuksessa kansalaisuus on alisteinen aikuisen asuinpaikkavaltion tai 6 artiklassa tarkoitetuissa tapauksissa aikuisen oleskeluvaltion toimivallalle. Sopimusvaltio, jonka kansalainen aikuinen on, voi käyttää toimivaltaa aikuisen suojelussa, jos sen viranomaiset katsovat voivansa arvioida aikuisen edun asuinpaikkavaltion (oleskeluvaltion) viranomaisia paremmin (7 artikla). Toimivaltaa voi käyttää vasta kun viranomainen on ilmoittanut siitä asumisen perusteella toimivaltaiselle sopimusvaltiolle. Asuinpaikkavaltio voi estää kansalaisuusvaltiota käyttämästä toimivaltaa.

Kansallinen säännös Suomen kansalaisen edunvalvonnasta tilanteessa, jossa edunvalvontaa ei ole saatavilla asuinpaikkavaltiossa, sisältyy HolhTL 95 a §:n 2 momenttiin. Säännös syrjäytyy joutuessaan kollision kansainvälisten sopimusmääräysten kanssa. Pohjoismaisen avioliittokonvention alaan kuuluvissa tapauksissa kansalaisuudella ei ole merkitystä toimivaltaperusteena. Tällöin ei myöskään HolhTL 95 a §:n 2 momenttia voida soveltaa.

Alaikäisten osalta kansalaisuutta voidaan käyttää toimivaltaperusteena Bryssel II a -asetuksen mukaan 14 artiklan tilanteissa, joissa toimivalta määräytyy jäsenvaltion oman lainsäädännön mukaan, jos millään jäsenvaltiolla ei ole 8-13 artiklan mukaan toimivaltaa. Haagin lastensuojelusopimuksessa kansalaisuus ei ole itsenäinen toimivaltaperuste, mutta lapsen kansalaisuusvaltion viranomaiset voivat tietyissä tilanteissa pyytää asuinpaikkavaltion lupaa toimivallan käyttöön (9 artikla).⁶⁴

Lasten edunvalvontaa koskevassa tilanteessa voidaan toimivallasta myös sopia (Haagin lastensuojelusopimus 10 artikla ja Bryssel II a-asetus 12 artikla).

Toimivallan siirtäminen

Toimivallan siirtäminen toisen valtion tuomioistuimeen asuinpaikkavaltiosta on aikuisten suojelusopimuksen, Haagin lastensuojelusopimuksen ja Bryssel II a-asetuksen mukaan mahdollista. Toimivalta voidaan siirtää esimerkiksi, jos asuinpaikka on juuri muuttunut, mutta asiat, jotka vaativat suojelua, ovat entisessä asuinpaikkavaltiossa. Toimivallan siirtyminen edellyttää pyyntöä ja sen hyväksyntää. Pohjoismaisen avioliittokonvention alaan kuuluvissa asioissa toimivallan siirtäminen sopimusvaltiosta toiseen ei ole mahdollista. Sen sijaan koko edunvalvonta voidaan siirtää.⁶⁵

Eriyisiä toimivaltaperusteita

Eriyisiä tietyissä tilanteissa soveltuvia toimivaltaperusteita ovat:

1. Poissaolevan ja tuntemattoman edunvalvonta (HolhTL 95 b §)

⁶⁴ Helin, s. 481-484.

⁶⁵ Helin, s. 486-489.

2. Toimivalta omaisuuden sijainnin perusteella (HolhTL 95 a § 1 mom 3-kohta, aikuisten suojelusopimus 9 artikla)
3. Toimivalta Suomessa ilmenevän edustustarpeen nojalla (HolhTL 95 a §1 mom 3-kohta, jota aikuisten suojelusopimus 5-8 artiklat voivat rajoittaa)
4. Toimivalta kiireellisissä tilanteissa (HolhTL 95 c §, Haagin aikuisten suojelusopimus 10 artikla, Haagin lastensuojelusopimus 11 artikla)
5. Oikeus tilapäisiin toimenpiteisiin (HolhTL 79 §:n mukainen väliaikais määräys, jos Suomi on toimivaltainen, Haagin aikuisten suojelusopimus 11 artikla, Pohjoismainen avioliittokonventio 15 artikla, Haagin lastensuojelusopimus 12 artikla)⁶⁶.

3.3. Perintöasiat

Suomen tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta perintöasioissa säädetään perintökaaren 26 luvun 1-4 §:ssä. Säännöksiä sovelletaan tilanteissa, joissa perittävä on kuollut ennen EU:n perintöasetuksen⁶⁷ soveltamisen alkamista 17.8.2015. Perintökaaren 26 lukua ei sovelleta, jos perittävä on kuollut ennen sen voimaantuloa 1.3.2002.⁶⁸

EU:n perintöasetuksessa säädetään tyhjentävästi kansainvälisestä toimivallasta perintöasioissa. Asetusta sovelletaan 17.8.2015 tai sen jälkeen kuolleiden perimyksen. EU:n perintöasetuksen yhtenäisiä toimivaltaperusteita soveltavat kaikki jäsenvaltiot Yhdistynyttä kuningaskuntaa, Irlantia ja Tanskaa lukuun ottamatta. Asetuksen toimivaltasääntely on tyhjentävä, eikä kansallisille toimivaltasäännöksille jää tilaa. EU-asetuksen toimivaltaperusteet tulevat sovellettavaksi universaalisesti, vaikka kansainvälinen liittymä olisi muuhun kuin EU-maahan.

Pohjoismaisen perintösopimuksen (SopS 21/1935) 21 artiklassa on määräyksiä kansainvälisestä toimivallasta perintöä tai testamenttia koskevissa riidoissa. Sopimusta on tarkistettu muutossopimuksella. EU:n perintöasetuksen 75 artiklassa on säädetty asetuksen suhteesta kansainvälisiin yleissopimuksiin. Asetus vaikuttaa pohjoismaisen perintösopimuksen soveltamiseen, mutta ei esimerkiksi vuoden 1961 Haagin sopimuksen soveltamiseen.⁶⁹

Seuraavaksi käsitellään tarkemmin ainoastaan EU:n perintöasetuksen perusteella määräytyvää tuomioistuinten kansainvälistä toimivaltaa perintöasioissa. Toimivallasta säädetään EU:n perintöasetuksen II luvussa. Tuomioistuimen on viran puolesta tutkittava, onko se asiassa toimivaltainen.⁷⁰ Jos tuomioistuin ei ole toimivaltainen, sen on 15 artiklan mukaan omasta aloitteestaan ilmoitettava, ettei sillä ole toimivaltaa.

⁶⁶ Helin, s. 490-495.

⁶⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta.

⁶⁸ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 602-604. Ks. perintökaaren 26 luvussa säädetystä toimivallasta tarkemmin s. 646-649.

⁶⁹ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 602-604.

⁷⁰ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 683.

Yleisestä toimivallasta säädetään asetuksen 4 artiklassa. Artiklan mukaan sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jossa perittävän asuinpaikka⁷¹ oli kuolinhetkellä, ovat toimivaltaisia antamaan ratkaisun perimyksestä kokonaisuudessaan.

Oikeuspaikkasopimus on 5 artiklan mukaan mahdollinen, jos perittävä oli 22 artiklan nojalla valinnut perimykseensä sovellettavaksi jonkin jäsenvaltion lain. Tällöin kyseessä olevat asianosaiset voivat sopia, että kyseisen jäsenvaltion tuomioistuimella tai tuomioistuimilla on yksinomainen toimivalta tehdä ratkaisu kaikista perimyksen liittyvistä asioista.⁷²

Tuomioistuin voi asetuksen 6 artiklan a kohdan mukaan jonkin asianosaisen pyynnöstä todeta, ettei se ole toimivaltainen, katsoessaan, että sen jäsenvaltion tuomioistuimilla, jonka laki oli valittu, on paremmat edellytykset ratkaista perintöasia, kun otetaan huomioon perimyksen liittyvät käytännön olosuhteet, kuten asianosaisten asuinpaikka ja omaisuuden sijainti.

Kun tuomioistuin toteaa, ettei se ole toimivaltainen, toimivalta syntyy asetuksen 7 artiklan perusteella perittävän kansalaisuusjäsenvaltiolle, jonka lain perittävä oli 22 artiklan nojalla valinnut perintöstatuutiksi.⁷³

Toissijaisesta toimivallasta säädetään asetuksen 10 artiklassa. Kun perittävän asuinpaikka hänen kuollessaan ei sijaitse missään jäsenvaltiossa, sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jossa jäämistöomaisuutta sijaitsee, ovat 10 artiklan 1 kohdan mukaan kuitenkin toimivaltaisia tekemään ratkaisun perimyksestä kokonaisuudessaan, jos a) perittävä oli kuollessaan kyseisen jäsenvaltion kansalainen; tai b) perittävän edellinen asuinpaikka oli tuossa jäsenvaltiossa edellyttäen, että ajankohtana, jona asia tuli tuomioistuimessa vireille, ei ole kulunut yli viittä vuotta siitä, kun tuo asuinpaikka muuttui. Artiklan 2 kohdan mukaan, jollei minkään jäsenvaltion tuomioistuin ole toimivaltainen 1 kohdan nojalla, sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jossa jäämistöomaisuutta sijaitsee, ovat kuitenkin toimivaltaisia tekemään ratkaisun kyseisestä omaisuudesta.⁷⁴

Varatoimivallasta (*forum necessitatis*) säädetään asetuksen 11 artiklassa. Jollei mikään jäsenvaltion tuomioistuin ole toimivaltainen tämän asetuksen muiden säännösten nojalla, jäsenvaltion tuomioistuimet voivat 11 artiklan mukaan poikkeuksellisesti tehdä ratkaisun perintöasiassa, jos menettelyä ei voida

⁷¹ Asetuksen johdanto-osan luetelmakohdan 23 mukaan asuinpaikan määrittämiseksi olisi suoritettava yleisarviointi perittävän elinolosuhteista hänen kuolemaansa edeltävinä vuosina ja hänen kuolinhetkellään ottaen huomioon kaikki asiaankuuluvat tosiseikat, erityisesti perittävän oleskelun kesto ja säännöllisyys asianomaisessa valtiossa sekä oleskelun olosuhteet ja syyt. Asuinpaikan olisi oltava osoituksena perittävän läheisestä ja vakaasta liittymästä asianomaiseen valtioon, kun otetaan huomioon tämän asetuksen erityiset tavoitteet. Luetelmakohdassa 24 käsitellään tarkemmin tapauksia, joissa perittävän asuinpaikan määrittäminen saattaa osoittautua monimutkaiseksi.

⁷² Helin toteaa, ettei sopimusta voitane tehdä ennen perittävän kuolemaa, koska perintöstatuutti määräytyy lopullisesti vasta perittävän kuolinhetkellä. Sopimus voidaan tehdä vielä oikeudenkäynnin alettuakin, koska 7 artiklan c kohdan mukaan jäsenvaltiolle, jonka lain perittävä oli valinnut, syntyy toimivalta, jos asianosaiset nimenomaisesti hyväksyvät toimivallan asian tultua vireille. Toimivaltaa ei näin ollen voida perustaa pelkästään hiljaiseen hyväksymiseen. Sen sijaan hiljainen hyväksyminen tai toimivaltaan alistuminen riittää, jos oikeuspaikkasopimus oli tehty, mutta joku asian osapuolista oli unohtunut sopimuksesta. Asetuksen 9 artiklan mukaan tuomioistuin pysyy toimivaltaisena, jos asianosaiset, jotka eivät olleet sopimuksen osapuolia, vastaavat asiassa eivätkä kiistä tuomioistuimen toimivaltaa. Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 679 ja 680.

⁷³ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 681. Helin toteaa myös, ettei asiaa ole mahdollista palauttaa takaisin perittävän viimeiseen asuinpaikkavaltioon.

⁷⁴ Viimeksi sanottu tarkoittaa Helinin mukaan sitä, että jos perittävällä oli omaisuutta EU:n alueella, jossakin EU-maassa on aina tuomioistuin, joka on toimivaltainen ratkaisemaan asian vähintään siellä olevan omaisuuden osalta. Helin toteaa, että toissijaisen toimivallan laajuus herättää kysymyksen, miten olisi suhtauduttava toimivallan käyttöön tapauksissa, joissa sama asia on jo vireillä kolmannessa valtiossa. Ks. asiasta tarkemmin Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 682.

kohtuudella panna vireille tai toteuttaa tai jos se olisi mahdotonta toteuttaa kolmannessa valtiossa, johon asialla on läheinen liittymä. Asialla on oltava riittävä liittymä siihen jäsenvaltioon, jonka tuomioistuimessa asia pannaan vireille.⁷⁵

3.4. Sopimus- ja kauppaoikeudelliset asiat

Jos vastaajan kotipaikka on toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa, Suomen tuomioistuin on toimivaltainen tutkimaan vastaajaa vastaan nostetun kanteen ainoastaan Bryssel I -asetuksen (N:o 1215/2012)⁷⁶ II luvun 2-7 jakson säännösten nojalla. EU:n jäsenvaltioiden välillä voidaan soveltaa vain Bryssel I -asetuksen toimivaltasääntöjä.⁷⁷ Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 18 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan toimivaltaperusteita (jos ei muutoin ole tuomioistuinta, jossa asia voitaisiin tutkia) ei sovelleta asiassa, jossa vastaajana on henkilö, jonka kotipaikka on toisessa EU:n jäsenvaltiossa⁷⁸.

Bryssel I -asetusta sovelletaan 1 artiklan nojalla siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa lukuun ottamatta muun muassa vero-, tulli- ja hallinto-oikeudellisia asioita. Asetusta ei sovelleta esimerkiksi luonnollisten henkilöiden oikeudelliseen asemaan, aviovarallisuussuhteisiin, konkurssiin, elatusvelvoitteisiin, testamenttiin ja perintöön. Jos vastaajan kotipaikka on Norjassa, Sveitsissä tai Islannissa, toimivalta määräytyy Luganon vuoden 2007 yleissopimuksen nojalla.

Toimivaltaa koskevat yleiset säännökset ovat Bryssel I -asetuksen 4-6 artiklassa. Asetuksen 4 artiklan 1 kohta sisältää tuomioistuinten toimivaltaa koskevan perussäännön. Sen mukaan kanteella sellaista henkilöä vastaan, jolla on kotipaikka jäsenvaltiossa, nostetaan hänen kansalaisuudestaan riippumatta tuon jäsenvaltion tuomioistuimessa, jollei tämän asetuksen säännöksistä muuta johdu.⁷⁹

Jos vastaajalla ei ole kotipaikkaa jäsenvaltiossa, kunkin jäsenvaltion tuomioistuinten toimivalta määräytyy asetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan kyseisen jäsenvaltion lain mukaisesti, jollei 18 artiklan 1 kohdan, 21 artiklan 2 kohdan sekä 24 ja 35 artiklan säännöksistä muuta johdu.

Erityisestä toimivallasta säädetään asetuksen 7-9 artiklassa. Nämä säännökset ovat vaihtoehtoja 4 artiklan yleissäännölle.⁸⁰

⁷⁵ Asetuksen johdanto-osan luetelmakohdan 31 mukaan tällainen poikkeustapaus, jossa tuomioistuimelle annetaan mahdollisuus ratkaista perintöasia, voi syntyä, kun menettely osoittautuu mahdottomaksi asianomaisessa kolmannessa valtiossa esimerkiksi sisällissodan vuoksi tai kun ei kohtuudella voida odottaa edunsaajan aloittavan tai käyvän läpi menettelyä kyseisessä valtiossa.

⁷⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1215/2012, annettu 12 päivänä joulukuuta 2012, tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla.

⁷⁷ Euroopan komissio: Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeuden alalla Euroopan unionissa, Opas oikeusalalla toimiville, 2015, s. 13. Lisäksi oppaassa todetaan, että eräistä poikkeuksellisista toimivaltasäännöistä on julkaistava luettelot Euroopan unionin virallisessa lehdessä sen jälkeen, kun niistä on 76 artiklan mukaisesti ilmoitettu komissiolle.

⁷⁸ Laki tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta 2 § (817/2014).

⁷⁹ Bryssel I -asetuksen 62 artiklan 1 kohdan mukaan tuomioistuimen on sovellettava kansallista lakiaan ratkaistessaan, onko asianosaisella kotipaikka jäsenvaltiossa, jonka tuomioistuimessa asia on vireillä. Oikeushenkilön kotipaikasta säädetään 63 artiklassa.

⁸⁰ Euroopan komissio: Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeuden alalla Euroopan unionissa, Opas oikeusalalla toimiville, 2015, s. 14.

Eriyistä toimivaltaa koskevista säännöistä tärkein on 7 artiklan 1 kohta, joka koskee sopimusasioita, lukuun ottamatta vakuutus-, kuluttaja- ja työ sopimuksia.⁸¹ Sen mukaan jos henkilön kotipaikka on jäsenvaltiossa, häntä vastaan voidaan nostaa kante toisessa jäsenvaltiossa sopimusta koskevassa asiassa sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa kanteen perusteena oleva velvoite on täytetty tai täytettävä. Jollei toisin ole sovittu, tätä säännöstä sovellettaessa kanteen perusteena olevan velvoitteen täytäntöönpanopaikka on irtaimen kaupassa se paikkakunta jäsenvaltiossa, minne tavarat sopimuksen mukaan toimitettiin tai oli toimitettava, ja palvelujen osalta se paikkakunta jäsenvaltiossa, missä palvelut sopimuksen mukaan suoritettiin tai oli suoritettava.

Entistä suuremman merkityksen on saanut asetuksen 7 artiklan 2 kohta, joka koskee toimivaltaa sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevassa asiassa.⁸² Sen mukaan jos henkilön kotipaikka on jäsenvaltiossa, häntä vastaan voidaan nostaa kante toisessa jäsenvaltiossa sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevassa asiassa sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä vahinko sattui tai saattaa sattua.⁸³ EU-tuomioistuin on antanut useita ratkaisuja sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevan asian käsitteestä ja vahinkofoorumien tulkinnasta.⁸⁴

Asetuksen 7 artiklassa säädetään erityisestä toimivallasta myös useissa muissa tapauksissa, kuten rikokseen perustuvaa yksityisoikeudellista korvaus- tai hyvitysvaativuutta koskevassa asiassa ja sivuliikkeen, agentuurin tai muun toimipaikan toimintaa koskevassa asiassa.

Toimivaltaa vakuutus sopimusasioissa koskevat asetuksen 10-16 artiklat, kuluttajasopimusasioissa 17-19 artiklat ja työ sopimusasioissa 20-23 artiklat. Säännösten tarkoituksena on antaa suojelun tarpeessa olevalle heikommalle osapuolelle mahdollisuus vedota sopivaksi katsomaansa tuomioistuimeen. Useimmissa tapauksissa kyseinen osapuoli voi nostaa kanteen kotipaikkansa tuomioistuimessa ja häntä vastaan voidaan nostaa kante vain siellä.⁸⁵

Yksinomaisesta toimivallasta säädetään asetuksen 24 artiklassa. Siinä luetellaan tilanteet, joissa tietyillä jäsenvaltion tuomioistuimilla on asianosaisten kotipaikasta riippumatta yksinomainen toimivalta. Tällainen tilanne on asiassa, joka koskee esineoikeutta kiinteään omaisuuteen tai kiinteän omaisuuden vuokrasopimusta; asiassa, joka koskee yhtiön tai muun oikeushenkilön pätevyyttä, mitättömyyttä tai purkamista taikka sen toimielinten päätösten pätevyyttä; asiassa, joka koskee julkiseen rekisteriin tehtyjen merkintöjen pätevyyttä; asiassa, joka koskee patentin, tavaramerkin, mallin tai muiden senkaltaisten tallettamista tai rekisteröintiä edellyttävien oikeuksien rekisteröintiä tai pätevyyttä sekä asiassa, joka koskee tuomioiden täytäntöönpanoa.

⁸¹ Euroopan komissio: Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeuden alalla Euroopan unionissa, Opas oikeusalalla toimiville, 2015, s. 14.

⁸² Euroopan komissio: Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeuden alalla Euroopan unionissa, Opas oikeusalalla toimiville, 2015, s. 14.

⁸³ Tällä tarkoitetaan Euroopan unionin tuomioistuimen mukaan paikkaa, jossa vahinko sattuu, tai vaihtoehtoisesti paikkaa, jossa vahingoittava teko tehtiin tai tuotettiin. Euroopan komissio: Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeuden alalla Euroopan unionissa, Opas oikeusalalla toimiville, 2015, s. 15.

⁸⁴ Esim. asia 189/87, Athanasios Kalfelis (kysymys mm. sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta koskevan vahingon käsitteestä), asia C-167/00, Verein für Konsumenteninformation, erityisesti kohdat 44 ja siinä viitatu oikeustapaukset sekä kohdat 46-50 (kysymys toimivaltaperusteista preventiivisessä kieltokanneasiassa), asia C-441/13, Pez Hejduk, erityisesti kohdat 18-20 (kysymys toimivaltasäännön perusteista) ja kohdat 27-38 (kysymys vahingon ilmenemispai kasta internetissä tehdyn tekijänoikeusloukkauksen osalta). Siltä osin kuin ratkaisut koskevat Brysselin sopimusta, ne eivät ole kuitenkaan menettäneet merkitystään.

⁸⁵ Euroopan komissio: Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeuden alalla Euroopan unionissa, Opas oikeusalalla toimiville, 2015, s. 17.

Jos jäsenvaltion tuomioistuimessa nostettu kanne koskee pääasiallisesti asiaa, jonka toisen jäsenvaltion tuomioistuimet ovat 24 artiklan mukaan yksinomaisesti toimivaltaisia tutkimaan, tuomioistuimen on asetuksen 27 artiklan mukaan omasta aloitteestaan jätettävä asia tutkimatta.

Oikeuspaikkasopimusta koskeva asetuksen 25 artikla on yksi asetuksen tärkeimmistä ja eniten käytetyistä säännöksistä. Tuomioistuimen toimivaltaa koskevat sopimukset ovat yleensä sallittuja, mutta ne eivät saa olla ristiriidassa vakuutus-, kuluttaja- ja työsopimusasioita koskevien 15, 19 ja 23 artiklan säännösten kanssa. Tuomioistuimen toimivaltaa koskevilla sopimuksilla ei myöskään voi syrjäyttää tuomioistuimen 24 artiklassa säädettyä yksinomaista toimivaltaa.⁸⁶

Jos asianosaiset, riippumatta heidän kotipaikastaan, ovat sopineet, että jäsenvaltion tuomioistuimen tai tuomioistuinten on ratkaistava tietystä oikeussuhteesta syntyneet tai mahdollisesti syntyvät riidat, kyseisellä tuomioistuimella tai kyseisillä tuomioistuimilla on asetuksen 25 artiklan 1 kohdan mukaan toimivalta ratkaista asia, paitsi jos sopimus sen aineellisen pätevyyden suhteen on tuon jäsenvaltion lain mukaan mitätön. Toimivalta on yksinomainen, jos asianosaiset eivät toisin ole sopineet.

Jos kanne nostetaan jäsenvaltion tuomioistuimessa, jolle 25 artiklassa tarkoitettussa sopimuksessa on annettu yksinomainen toimivalta, toisen jäsenvaltion tuomioistuimen on asetuksen 31 artiklan 2 kohdan mukaan keskeytettävä asian käsittely, kunnes tuomioistuin, jossa kanne on sopimuksen perusteella nostettu, toteaa, että se ei ole toimivaltainen sopimuksen nojalla, sanotun kuitenkin rajoittamatta 26 artiklan soveltamista.

Sen toimivallan lisäksi, joka jäsenvaltion tuomioistuimella on tämän asetuksen muiden säännösten nojalla, tuomioistuin on asetuksen 26 artiklan 1 kohdan mukaan toimivaltainen, jos vastaaja vastaa kyseisessä tuomioistuimessa. Tätä säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos vastaaja on vastannut kiistääkseen toimivallan tai jos toinen tuomioistuin on 24 artiklan mukaan yksinomaisesti toimivaltainen.

Edellä tarkoitetuissa vakuutus-, kuluttaja- ja työsopimusasioissa, kun vastaajana on vakuutusnottaja, vakuutettu, vakuutus sopimuksen edunsaaja, vahingon kärsinyt, kuluttaja tai työntekijä, tuomioistuimen on, ennen kuin se toteaa olevansa 1 kohdan nojalla toimivaltainen, asetuksen 26 artiklan 2 kohdan mukaan varmistettava, että vastaajalle on annettu tietoa hänen oikeudestaan kiistää tuomioistuimen toimivalta sekä haasteeseen vastaamisen tai vastaamatta jättämisen seurauksista. Tämä on tehtävä ennen kuin tuomioistuin toteaa olevansa toimivaltainen sillä perusteella, että vastaaja on vastannut kanteeseen. Euroopan oikeudellinen verkosto on laatinut tätä varten ei-sitovan vakiotekstin, jonka avulla tuomioistuin voi täyttää velvollisuutensa toimittaa asetuksen 26 artiklan 2 kohdassa vaaditut tiedot. Vakiotekstin käyttäminen ei ole pakollista, mutta se on yksi tapa täyttää tuomioistuimen tiedonantovelvollisuus silloin, kun edellä mainitussa heikommissa asemassa olevan vastaajan kotipaikka on toisessa jäsenvaltiossa. Käytännössä vakioteksti liitetään toiseen jäsenvaltioon tiedoksiannettavaksi lähtevään haasteeseen, joko vastaanottajan ymmärtämällä kielellä tai vastaanottavan jäsenvaltion virallisella kielellä. Ei-sitova vakioteksti on saatavilla kaikilla EU-kielillä Euroopan oikeudellisesta portaalista:

https://e-justice.europa.eu/content_brussels_i_regulation_recast-350-fi.do?init

Jos jäsenvaltion tuomioistuimessa nostetaan kanne sellaista vastaajaa vastaan, jolla on kotipaikka toisessa jäsenvaltiossa, ja jos vastaaja ei vastaa, tuomioistuimen on asetuksen 28 artiklan 1 kohdan mukaan omasta aloitteestaan jätettävä asia tutkimatta, jollei se ole toimivaltainen tämän asetuksen säännösten perusteella. Tuomioistuimen on 28 artiklan 2 kohdan mukaan keskeytettävä asian käsittely, kunnes on selvitetty, että vastaajalla on ollut mahdollisuus saada haastehakemus tai vastaava asiakirja niin hyvissä ajoin, että hänellä

⁸⁶ Euroopan komissio: Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeuden alalla Euroopan unionissa, Opas oikeusalalla toimiville, 2015, s. 15.

on ollut mahdollisuus valmistautua vastaamaan asiassa, tai että kaikkiin tätä varten tarpeellisiin toimenpiteisiin on ryhdytty.

Bryssel I -asetuksen toimivaltasäännöksistä huolimatta on mahdollista, että useammalla kuin yhdellä tuomioistuimella Euroopan unionissa on toimivalta tutkia samaa yksityisoikeudellista riita-asiaa. Sääntö vireilläolosta (*lis pendens*) Euroopassa kuitenkin estää kahden tai useamman jäsenvaltion tuomioistuinta tutkimasta samanaikaisesti samojen asianosaisten välillä nostettuja samaa asiaa koskevia kanteita.⁸⁷ Vireilläoloa ja toisiinsa liittyviä kanteita koskevat säännökset ovat asetuksen 29-34 artiklassa.

Jäsenvaltion lain mukaisia väliaikaisia toimenpiteitä ja turvaamistoimia voidaan asetuksen 35 artiklan mukaan hakea kyseisen jäsenvaltion tuomioistuimilta myös silloin, kun toisen jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia käsittelemään pääasian.

Korkein oikeus on antanut ratkaisuja suomalaisen tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta (vanhan) Bryssel I -asetuksen (N:o 44/2001) nojalla (mm. KKO 2016:59, KKO 2016:21 ja KKO 2014:3).

3.5. Työsopimusta koskevat asiat

Erytisestä toimivallasta työsopimuksia koskevissa asioissa säädetään uudelleen laaditun Bryssel I -asetuksen 20-23 artikloissa. Toimivaltasäännöksillä on tarkoitus suojata heikommassa asemassa olevaa työntekijää. Ajatuksena taustalla on se, että työntekijän heikompana osapuolena voi olla vaikeampaa osallistua oikeudenkäyntiin muussa valtiossa kuin omassa kotivaltiossa.⁸⁸ Työntekijällä voi olla enemmän vaihtoehtoja kuin työnantajalla valitessaan, minkä valtion tuomioistuimessa asiansa saattaa vireille.

Työsopimusta koskevissa asioissa kanne voidaan nostaa sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, missä vastaajalla on kotipaikka sekä työntekijän (22 artikla) että työnantajan (21.1 artikla) ollessa vastaajana⁸⁹. Kun vastaajan kotipaikka on toimivaltaperusteena, asetuksen avulla ratkeaa vain kansainvälinen toimivalta, ei sen sijaan valtion sisäinen toimivallanjako.

Jos työnantajalla ei ole kotipaikkaa EU:n jäsenvaltiossa, mutta sillä on siellä sivuliike, agentuuri tai muu toimipaikka, sillä katsotaan tämän toimipaikan toimintaa koskevissa riita-asioissa olevan kotipaikka kyseisessä jäsenvaltiossa (20.2 artikla).⁹⁰

Työntekijä voi vaihtoehtoisesti nostaa kanteen työnantajaa vastaan paikassa, jossa työntekijä tavallisesti työskentelee⁹¹ tai jos työntekijä ei ole tavallisesti työskennellyt missään yksittäisessä maassa, sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä työntekijän palvelukseen ottaneen työnantajan toimipaikka⁹² sijaitsee tai sijaitsi (21.1 artikla).

⁸⁷ Euroopan komissio: Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeuden alalla Euroopan unionissa, Opas oikeusalalla toimiville, 2015, s. 19.

⁸⁸ Bogdan, Michael: Individuella anställningsförhållanden i Sveriges nya internationella privaträtt – en översikt. SVJT 10/2001 s. 848.

⁸⁹ Oikeushenkilön kotipaikka ks. 63 art.

⁹⁰ Ks. esim. Unionin tuomioistuin C-154/11 Mahamdia.

⁹¹ Tavallisesta työpaikasta ks. seuraavat ratkaisut: asia C-125/92 Mulox, asia C-383/95 Rutten, asia C-37/00 Weber, asia C29/10 Koelzsch v. Luxemburgin suurherttuakunta, asia C-384/10 Voogsgeerd v. Navimer SA. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön osalta ks. myös edellä mainittu käytännön opas.

⁹² Ks. ratkaisu asia C-384/10 Voogsgeerd v. Navimer SA.

Merkittäviä muutoksia uudelleen laaditussa Bryssel I -asetuksessa ovat ensinnäkin se, että työntekijä voi vedota suojaaviin toimivaltasääntöihin sellaista työnantajaa vastaan, jonka kotipaikka on EU:n ulkopuolella (21.2 artikla), ja toiseksi se, että työntekijä voi nostaa kanteen useita työnantajia vastaan kanssavastajina sellaisen jäsenvaltion tuomioistuimessa, jossa jollakin vastaajista on kotipaikka (8.1 ja 20 artiklat).

Työnantaja voi nostaa kanteen työntekijää vastaan työntekijän kotipaikan jäsenvaltion tuomioistuimen lisäksi ainoastaan vastakanteena siinä tuomioistuimessa, jossa pääkanne on asetuksen 5 jakson mukaisesti vireillä.

Osapuolet voivat tehdä oikeuspaikan valintaa koskevan sopimuksen ainoastaan riidan syntyminen jälkeen tai jos sopimus antaa työntekijälle mahdollisuuden nostaa kanteen muissa kuin asetuksen 5 jaksossa tarkoitetuissa tuomioistuimissa (23 artikla).

Työntekijöiden lähettämisestä annetun lain⁹³ (447/2016) 34 §:n mukaan sen lisäksi, mitä tuomioistuimen toimivallasta säädetään muussa laissa tai Euroopan unionin lainsäädännössä taikka määrätään Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa, kärjäoikeus, jonka tuomiopiirissä työntekijä tekee tai on tehnyt työtä lähetettynä työntekijänä⁹⁴, on toimivaltainen tutkimaan tässä laissa tarkoitettuihin oikeuksiin tai velvollisuuksiin perustuvat vaatimukset. Pykälässä ei ole säännöstä siitä, kuka kanteen voi nostaa tai ketä vastaan kanne voidaan nostaa. Laissa tarkoitettuja oikeuksia ja velvollisuuksia koskevan kanteen voi hallituksen esityksen (HE 39/2016) mukaan näin ollen nostaa niin lähetetty työntekijä kuin työnantajakin. Tuomioistuin on kuitenkin säännöksen perusteella toimivaltainen vain laissa tarkoitettuja oikeuksia ja velvollisuuksia koskevissa asioissa. Jos asiassa esitetään useita vaatimuksia, joista osa perustuisi mainittuun lakiin ja osa muuhun lainsäädäntöön, on tuomioistuin kuitenkin toimivaltainen tutkimaan koko asian. Lainkohdassa määritellään kärjäoikeuden sekä kansainvälinen että kansallinen toimivalta.⁹⁵

Euroopan oikeudellinen verkosto on julkaissut hyvän Käytännön oppaan - Tuomioistuimen toimivalta ja sovellettava laki kansainvälisissä kiistoissa työnantajan ja työntekijän välillä. Opas löytyy osoitteesta

https://e-justice.europa.eu/content_ejn_s_publications-287-fi.do

3.6. Insolvenssiasiat

Kansainvälinen toimivalta sekä konkurssi- että yrityssaneerausasioissa määräytyy [Euroopan unionin uudelleenlaaditun maksukyvyttömyysasetuksen](#)⁹⁶ mukaisesti. Asetusta sovelletaan myös yksityishenkilön velkajärjestelyyn, ja sitä sovelletaan kaikkiin muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin paitsi Tanskaan.

Toimivalta menettelyn aloittamiseen on sen jäsenvaltion tuomioistuimella, jossa velallisen pääintressien keskus (centre of main interests, COMI) sijaitsee (3 artiklan 1 kohta). Asetusta sovelletaan vain silloin, kun velallisen pääintressien keskus sijaitsee unionissa. Pääintressien keskus on paikka, jossa velallinen hallinnoi säännöllisesti intressejään ja joka on kolmansien osapuolten todettavissa.

⁹³ Lailla on pantu kansallisesti täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/67/EU palvelujen tarjoamisen yhteydessä tapahtuvasta työntekijöiden lähettämisestä työhön toiseen jäsenvaltioon annetun direktiivin 96/71/EY täytäntöönpanosta sekä hallinnollisesta yhteistyöstä sisämarkkinoiden tietojenvaihtojärjestelmässä annetun asetuksen (EU) N:o 1024/2012 (IMI-asetus) muuttamisesta.

⁹⁴ Lähetetyn työntekijän määritelmä ks. mainitun lain 2 §.

⁹⁵ HE 39/2016 mainitun lainkohdan yksityiskohtaiset perustelut.

⁹⁶ Uudelleenlaadittu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2015/848 maksukyvyttömyysmenettelyistä.

Yhtiön tai muun oikeushenkilön pääintressien keskuksen oletetaan olevan sen sääntömääräinen kotipaikka, jollei muuta näytetä. Forum shopping –ilmiön torjumiseksi oletettavaa sovelletaan vain, jos sääntömääräistä kotipaikkaa ei ole siirretty toiseen jäsenvaltioon maksukyvyttömyysmenettelyn hakemista edeltäneiden kolmen kuukauden aikana.

Elinkein- ja ammatinharjoittajien pääintressien keskuksen oletetaan olevan siinä jäsenvaltiossa, jossa kyseisellä henkilöllä on toimipaikka, jollei muuta näytetä. Vastaavasti kuin yhtiöiden osalta, oletettava soveltuu vain, jollei pääasiallista toimipaikkaa ole siirretty toiseen jäsenvaltioon maksukyvyttömyysmenettelyn hakemista edeltäneiden kolmen kuukauden aikana.

Yksityishenkilöiden pääintressien keskuksen katsotaan sijaitsevan henkilön vakinaisessa asuinpaikassa, jollei muuta näytetä. Oletettavaa sovelletaan vain, jos vakinaista asuinpaikkaa ei ole siirretty toiseen jäsenvaltioon maksukyvyttömyysmenettelyn hakemista edeltäneiden kuuden kuukauden aikana.

Jäsenvaltion asianomaisen tuomioistuimen on huolellisesti arvioitava, sijaitseeko velallisen pääintressien keskus todella kyseisessä jäsenvaltiossa. Tuomioistuin tutkii toimivallan omasta aloitteestaan (4 artikla).

Maksukyvyttömyysmenettelyn aloittamispäätöksessä on mainittava, perustuuko tuomioistuimen toimivalta 3 artiklan 1 vai 2 kohtaan (pää- vai alueellinen/sekundäärimenettely). Päämenettelyllä tarkoitetaan velallisen pääintressien keskuksessa aloitettua maksukyvyttömyysmenettelyä, jonka vaikutukset ulottuvat velallisen kaikkeen omaisuuteen. Sekundäärimenettelyllä tarkoitetaan päämenettelyn aloittamisen jälkeen aloitettua paikallista maksukyvyttömyysmenettelyä. Alueellisella menettelyllä tarkoitetaan paikallista maksukyvyttömyysmenettelyä tilanteessa, jossa päämenettelyä ei ole aloitettu.

Kun velallisen pääintressien keskus sijaitsee jäsenvaltiossa, muun jäsenvaltion tuomioistuimet ovat toimivaltaisia aloittamaan sekundäärimenettelyn tai alueellisen menettelyn vain, jos velallisella on toimipaikka tämän jäsenvaltion alueella. Sekundäärimenettelyn ja alueellisen menettelyn vaikutukset ulottuvat vain menettelyn aloittaneen jäsenvaltion alueella olevaan omaisuuteen.

Asetus oikeuttaa velallisen ja velkojan hakemaan tuomioistuimessa muutosta päämenettelyn aloittamispäätökseen kansainvälisen toimivallan perusteella (5 artikla). Muilta osin muutoksenhakuoikeus määräytyy kansallisen lain mukaan.

Uudelleenlaadittuun asetukseen on otettu uusi säännös toimivallasta maksukyvyttömyysmenettelystä välittömästi johtuvien tai siihen läheisesti liittyvien kanteiden osalta (6 artikla). Sen jäsenvaltion tuomioistuimilla, jonka alueella maksukyvyttömyysmenettely on aloitettu 3 artiklan mukaisesti, on toimivalta tutkia maksukyvyttömyysmenettelystä välittömästi johtuvat tai siihen läheisesti liittyvät kanteet, kuten takaisinsaintikanteet (6 artiklan 1 kohta).

3.7. Helsingin käräjäoikeuden yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvat asiat

Useiden EU-instrumenttien mukaiset asiat on käsiteltävien asioiden vähäisen lukumäärän vuoksi keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen.

3.7.1. Eurooppalaiset maksamismääräykset

Eurooppalaiset maksamismääräykset⁹⁷ kuuluvat Helsingin käräjäoikeuden yksinomaiseen toimivaltaan. Jos vastaaja vastustaa maksamismääräystä määräajassa ja kantaja haluaa jatkaa asian käsittelyä, asian käsittelyä jatketaan kuitenkin oikeudenkäymiskaaren mukaisena riita-asian käsittelynä toimivaltaisessa käräjäoikeudessa. Mikäli Helsingin käräjäoikeus ei ole tällöin toimivaltainen tuomioistuimien, asia siirretään toimivaltaiseen tuomioistuimeen eli useimmiten vastaajan kotipaikan käräjäoikeuteen.

3.7.2. Eurooppalainen vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely

Myös Eurooppalainen vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely⁹⁸ on keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Jos menettelyssä esitetty vaatimus ei kuitenkaan kuulu asetuksen soveltamisalaan, käräjäoikeus ilmoittaa kantajalle, että asetuksen mukaisessa menettelyssä tehty vaatimus katsotaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 1 §:n mukaiseksi haastehakemukseksi. Samoin jos vaatimusta tai vastavaatimusta ei asetuksen 5 artiklan 5 tai 7 kohdan nojalla käsitellä asetuksen mukaisessa menettelyssä, käräjäoikeus ilmoittaa kantajalle ja vastaajalle, että asian käsittelyä jatketaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Jos Helsingin käräjäoikeus katsoo, että se ei ole toimivaltainen tutkimaan asiaa riita-asiana, sen on kantajan suostumuksella siirrettävä asia toimivaltaiseen käräjäoikeuteen.

3.7.3. Eurooppalainen tilivarojen turvaamismääräysmenettely

Eurooppalainen tilivarojen turvaamismääräysmenettely⁹⁹ on niin ikään pääosin keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Turvaamistoimimääräystä koskeva hakemus tutkitaan yksinomaan Helsingin käräjäoikeudessa, ja myös toimivalta asetuksen 33 artiklan ja 34 artiklan 2 kohdan mukaisten oikeussuojakeinojen myöntämiseen on keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Kaikkea asetuksen tarkoittamaa lainkäyttöä ei kuitenkaan ole keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Toimivalta turvaamismääräyksen täytäntöönpanon rajoittamisessa ja lopettamisessa sekä turvaamismääräyksen mukauttamisessa¹⁰⁰ kuuluu yleisesti kaikille ulosottomiehille¹⁰¹. Muutoksenhausta ulosottomiehen päätöksiin noudatetaan, mitä ulosottokaaren 11 luvussa säädetään¹⁰², jollei asetuksessa toisin säädetä, joten tässä vaiheessa turvaamismääräystä koskeva asia voi tulla muunkin käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Asetuksen mukaisessa menettelyssä annettuun käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta hovioikeudelta tyytymättömyyttä ilmoittamatta siten kuin asetuksen 21 ja 37 artiklassa säädetään¹⁰³. Suomi

⁹⁷ (EY) N:o 1896/2006, muutettu [asetuksella 2015/2421](#)

⁹⁸ (EY) N:o 861/2007, muutettu [asetuksella 2015/2421](#)

⁹⁹ [Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus numero 655/2014 eurooppalaisten tilivarojen turvaamismääräysmenettelyn käyttöön ottamisesta rajat ylittävää velkojen perintää varten siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa](#)

¹⁰⁰ Asetuksen 34.1 artikla ja 35.3 ja 35.4 artikla.

¹⁰¹ Täytäntöönpanolain (17/2017) 13 §.

¹⁰² Täytäntöönpanolain 15 §.

¹⁰³ Täytäntöönpanolain 14 §.

on tämän asetuksen osalta ilmoittanut hyväksyvänsä viranomaisille toimitettavat asiakirjat suomen ja ruotsin kielen ohella myös englanninkielisinä.

4. TIEDOKSIANTO

4.1. Yleistä

Tuomioistuimen toimivalta suorittaa prosessitoimia rajoittuu alueellisesti siihen valtioon, jossa tuomioistuin sijaitsee. Periaate valtion suvereniteetista estää tuomioistuinta suorittamasta tiedoksiantoa toisen valtion alueella ilman sen suostumusta tai myötävaikutusta.

Oikeusavusta asiakirjojen tiedoksiantoon liittyen säädetään kansainvälisissä sopimuksissa sekä EU-valtioiden välillä jäsenvaltioita velvoittavalla asetuksella. Keskeiset tiedoksiantopyyntöjä koskevaa oikeusapua käsittelevät kansainväliset instrumentit ovat EU:n tiedoksiantoasetus¹⁰⁴, Haagin vuoden 1965 tiedoksiantoa siviilioikeudellisissa asioissa koskeva yleissopimus¹⁰⁵ sekä niin kutsuttu pohjoismainen oikeusapusopimus¹⁰⁶.

Kansalliset säännökset oikeusavun pyytämisestä ja antamisesta asiakirjan tiedoksiannossa sisältyvät niin kutsuttuun siviilioikeusapulakiin (426/2015)¹⁰⁷. Siviilioikeusapulaki on kuitenkin toissijainen EU-lainsäädäntöön ja kansainvälisiin sopimuksiin nähden. Tiedoksiantoasioissa on myös huomioitava oikeudenkäymiskaaren (4/1734) säännökset tiedoksiannosta.

Oikeudenkäyntiasiakirjojen ohella on joskus tarve lähettää ulkomaille tiedoksiannettaviksi myös muita kuin oikeudenkäyntiasiakirjoja. Tällainen ulkoprosessuaaliseksi kutsuttu asia on esimerkiksi testamenttien tiedoksianto. Käräjäoikeus voi pyydetessä lähettää tällaista asiaa koskevan tiedoksiantopyynnön ulkomaan viranomaiselle.

Kansainväliset instrumentit määrittävät reitin ja tavan, jolla tiedoksiantopyyntö voidaan lähettää valtiosta toiseen. Ne eivät lähtökohtaisesti sisällä säännöksiä itse tiedoksiannosta. Tiedoksiantomenettely perustuu lähtökohtaisesti tiedoksiantovaltion lainsäädännön mukaisiin menettelyihin. Pyytävä valtio voi pyytää tiedoksiantoa jollakin tietyllä tavalla, esimerkiksi henkilökohtaisesti. Tämä on useimmiten mahdollista toteuttaa, mikäli kyseinen tiedoksiantotapa ei ole tiedoksiantovaltion lainsäädännön vastainen.

Tavallisimmin tuomioistuin pyytää vieraan valtion viranomaisia huolehtimaan asiakirjojen tiedoksiannosta. Myös postitiedoksianto on mahdollinen, mikäli vastaanottava valtio ei ole vastustanut kyseisen tiedoksiantotavan käyttöä. Postitiedoksiannossa asiakirjat lähetetään vieraaseen valtioon vastaanottajalle kansainvälistä saantitodistusmenettelyä käyttäen.

Kansainväliset sopimukset mahdollistavat myös muita tiedoksiantotapoja, kuten tiedoksiannon konsuliviranomaisten tai diplomaattisten edustajien välityksellä tietyin edellytyksin. Samoin on mahdollista, että asianosainen voi pyytää tiedoksiantoa suoraan vastaanottajavaltion viranomaiselta, ellei valtio ole ilmoittanut vastustavansa tätä ja menettely on kyseisen valtion lainsäädännön mukaan mahdollista.

¹⁰⁴ Neuvoston asetus (EY) N:o 1393/2007 oikeudenkäynti- ja muiden asiakirjojen tiedoksiannosta jäsenvaltioissa siviili- tai kauppaoikeudellisissa asioissa (asiakirjojen tiedoksianto) ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1348/2000 kumoamisesta

¹⁰⁵ Oikeudenkäynti- ja muiden asiakirjojen tiedoksiantoa ulkomailta siviili- tai kauppaoikeudellisissa asioissa koskeva yleissopimus, SopS 51/1969

¹⁰⁶ Sopimus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (SopS 26/1975)

¹⁰⁷ Laki kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla, 426/2015

4.2. Osoitteen selvittäminen tiedoksiantopyynnön tekemistä varten

Kansainväliset instrumentit, jotka käsittelevät oikeusapua asiakirjojen tiedoksiantamisessa, edellyttävät, että vastaanottajan osoite on tiedossa, jotta pyyntö voidaan tehdä. Lähtökohtaisesti vastapuolen osoitteen selvittäminen on kantajan tai hakijan vastuulla, mutta oikeuskäytännössä myös tuomioistuimilla on rajat ylittävissä asioissa katsottu olevan vastuuta vastaanottajan osoitteen selvittämiseksi.¹⁰⁸

Ulkoministeriön kautta on mahdollisuus tehdä pyyntö henkilön osoitteen selvittämiseksi vieraassa valtiossa. Pyyntö voi tehdä asianosainen tai tietyissä tilanteissa myös tuomioistuin. Ulkoministeriö voi pyytää osoitetietoja ulkomailla olevan edustuston välityksellä kohdevaltion viranomaisilta tai asianomaisilta henkilöiltä itseltään. Pyyntö osoitetaan ulkoministeriön kirjaamoon. UM:n nettisivuilla on tätä varten olemassa valmis pyyntölomake. Ulkoministeriö perii tiedustelusta 100 euron toimitusmaksun, maksua ei kuitenkaan peritä toiselta viranomaiselta. Maksu peritään myös siinä tapauksessa, ettei tietoja onnistuta saamaan tai jos toimeksianto peruutetaan. Jos paikallisviranomaiset perivät edustustolta todistuksesta maksuja, veloitetaan kulut asiakirjan tilaajalta. Tietojen saaminen riippuu kyseisen valtion lainsäädännöstä. On myös huomioitava, että kaikissa maissa ei ole keskitettyä väestörekisteriä. Osoitetiedustelua koskevan vastauksen saaminen kestää noin 2-3 kuukautta, joissain tapauksissa pidempäänkin.¹⁰⁹

[Euroopan oikeusportaaliin](#)¹¹⁰ on koottu tietoa EU-jäsenvaltioiden julkisista osoiterekistereistä sekä tietoa siitä, mitä keinoja yksityishenkilöillä tai oikeusviranomaisilla on toisessa jäsenvaltiossa asuvan henkilön osoitetietojen selvittämiseksi. Jotkut EU-valtiot ovat ilmoittaneet, että osoitteen selvittäminen tiedoksiantopyynnön tekemistä varten on mahdollista myös todisteiden vastaanottoa koskevan pyynnön avulla.

Suomen ja Viron välillä on sovittu yhteistyöstä osoitetietojen selvittämiseksi tuomioistuimissa vireillä olevissa asioissa. Suomen tuomioistuimista on mahdollista tehdä tiedoksiannon vastaanottajaa koskeva osoitetiedustelu Viron väestötietojärjestelmään. Pyyntö tehdään oikeushallinnon intranettiin ladatun palvelun kautta. Pyyntöistä aiheutuvista kuluista vastaa oikeusministeriö.

Keskusviranomainen tai EU:n oikeudellisen verkoston yhteysviranomainen ei selvitä osoitetietoja tiedoksiantopyyntöjen tekemistä varten.

4.3. Tiedoksiantopyynnön valmistelusta ja postitiedoksiannon mahdollisuudesta

Kun tuomioistuin haluaa lähettää asiakirjat tiedoksiannettaviksi ulkomaille, pyynnön valmistelu lähtee liikkeelle sen selvittämisestä, onko valtio, johon tiedoksiantopyyntö ollaan lähettämässä, sitoutunut asiakirjojen tiedoksiantoa koskeviin kansainvälisiin instrumentteihin. Menettely ja pyyntöön liitettävät lomakkeet vaihtelevat riippuen siitä, minkä kansainvälisen instrumentin nojalla tiedoksiantopyyntö tehdään.

Oikeushallinnon intranet-sivuilla on koottu tietoa muun muassa eri sopimuksista, niiden mukaisista menettelyistä, tarvittavista lomakkeista, käänösvaatimuksista ja vastaanottavista viranomaisista.

¹⁰⁸ KKO 2011:40 ja KKO 2001:46

¹⁰⁹ Ulkoministeriön internetsivut, <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49437>, 12.12.2017

¹¹⁰ https://e-justice.europa.eu/content_service_of_documents-371-fi.do?clang=fi

Postitiedoksianto on usein ensisijainen asiakirjojen lähettämistapa. Näissä tilanteissa käytetään kansainvälistä saantitodistusmenettelyä. Se, hyväksyykö vastaanottava valtio postitiedoksiannon, tulee tarkistaa ennen asiakirjojen lähettämistä. Tietoa postitiedoksiannon mahdollisuudesta löytyy Haagin yksityisoikeuden konferenssin tiedoksiantoa käsitteleviltä internet-sivuilta¹¹¹ ja oikeushallinnon intranetistä.

EU:n tiedoksiantoasetuksen 14 artiklan mukaan jäsenvaltio saa toimittaa tiedoksiannon toiseen jäsenvaltioon postitse kirjattuna kirjeenä vastaanottotodistusta tai vastaavaa käyttäen. EU-valtioiden välillä postitiedoksianto on aina sallittu.

Pohjoismainen sopimus ei sisällä säännöksiä postitiedoksiannosta. Pohjoismaiden osalta postitiedoksianto on mahdollinen Ruotsiin, Tanskaan ja Islantiin. Norja on ilmoittanut vastustavansa postitiedoksiantoa eli Norjaan asiakirjoja ei voi lähettää vastaanottajalle postitse. Haagin tiedoksiantoyleissopimuksen 10 a artikla käsittelee postitiedoksiantoa. Useat Haagin tiedoksiantoyleissopimukseen kuuluvat valtiot hyväksyvät postitiedoksiannon.

Asiakirjoja ei voida lähettää postitse henkilölle valtioihin, jotka ovat kansainvälisiin sopimuksiin viitaten ilmoittaneet vastustavansa postitiedoksiantoa. Jos postitiedoksianto ei ole mahdollinen, asiakirjat lähetetään vieraaseen valtioon toimivaltaisten viranomaisten välityksellä.

4.4. Pyyntölomakkeet ja tuomioistuinten asiakirjapohjat ulkomaille suuntautuviin tiedoksiantopyyntöihin

Useimmissa sopimuksissa on olemassa valmiit pyyntölomakkeet, jotka tulee liittää tiedoksiantopyyntöön, jos asiakirjat lähetetään toiseen valtioon viranomaisten välityksellä. Pyyntölomake sisältää keskeiset tiedot muun muassa tiedoksiannettavista asiakirjoista, mahdollisista määräajoista sekä asian laadusta.

EU-valtioiden osalta pyyntölomakkeet (dynaamiset lomakkeet) löytyvät sähköisesti täytettävässä muodossa [Euroopan oikeusportaalista](https://e-justice.europa.eu/content_serving_documents_forms-269-fi.do)¹¹². Haagin sopimukseen kuuluvien valtioiden osalta pakollinen pyyntölomake (niin kutsuttu yhdistelmälomake), joka sisältää myös tiedoksiantotodistuksen, löytyy Haagin yksityisoikeuden konferenssin sivuilta. Pohjoismaiden välillä pyyntöön ei ole pakollista lomaketta¹¹³. Oikeushallinnon intranet-sivuilta löytyvät linkit kaikkiin edellä mainittuihin pyyntölomakkeisiin.

Tuomioistuimille on laadittu valmiita asiakirjapohjia (muun muassa haaste, kutsu istuntoon, lausumapyyntö, ilmoitus harkinta-ajasta ja jatkokäsittelystä) rajat ylittäviä pyyntöjä varten. Näissä asiakirjapohjissa on huomioitu, että niiden vastaanottaja oleskelee ulkomailla. Niissä on selvitetty muun muassa se, että suomalaisen tuomioistuimeen tulee toimittaa vastaus joko suomen tai ruotsin kielellä, eivätkä ne sisällä sellaisia uhkia, joita ei voida panna täytäntöön Suomen rajojen ulkopuolella. Asiakirjapohjissa annetaan myös vaihtoehtoisia tavanomaista pidempiä vastausaikoja, koska vastaanottaja joutuu mahdollisesti käännettämään vastauksensa ja toimittamaan sen vieraaseen valtioon. Asiakirjapohjat on käännetty useille eri kielille (englanti, espanja, ranska, ruotsi, venäjä, viro, saksa) ja ne on mahdollista täyttää sähköisesti.

¹¹¹ https://e-justice.europa.eu/content_serving_documents_forms-269-fi.do

¹¹² https://e-justice.europa.eu/content_serving_documents_forms-269-fi.do

¹¹³ Intranetin kv-asiat -osiossa (Tiedoksiannot / Pohjoismaat) on niin sanottu ”vihreä lomake”, jota voi halutessaan käyttää tiedoksiantopyynnöissä Pohjoismaihin.

Jos valtioiden välillä ei ole sopimusta ja tiedoksiantoa pyydetään ulkoministeriön avulla diplomaattiteitse, intranetistä löytyy niin kutsuttu vastavuoroisuusmallikirje, joka tulee liittää tiedoksiantopyyntöön. Itse pyyntö on vapaamuotoinen.

Asiakirjat tulee pääsääntöisesti toimittaa kahtena kappaleena.

4.5. Tiedoksi annettavien asiakirjojen kääntäminen

Kansainväliset tiedoksiantoa käsittelevät instrumentit sisältävät säännöksiä tiedoksiannettavien asiakirjojen käännösvaatimuksista. Kun tiedoksianto tapahtuu toisessa valtiossa, tiedoksi annettavat asiakirjat on useimmiten käännettävä. Oikeusturvanäkökulmat edellyttävät, että tiedoksiannon vastaanottajalla on mahdollisuus saada asiakirjojen perusteella asiasta riittävä selkeä kuva voidakseen päättää, miten hän haluaa oikeudenkäynnissä toimia. Käännösten tulee olla virallisia käännöksiä ja ne voi sisällyttää pyyntöön joko alkuperäisinä tai oikeaksi todistettuina jäljennösinä.

Käännösvaatimukset tulee aina tarkistaa kunkin valtion osalta ennen pyynnön lähettämistä. On huomioitava, että käännösten puuttuminen saattaa hidastaa tiedoksiantoa ja asian käsittelyä.

EU:n tiedoksiantoasetuksen 8 artiklan mukaan vastaanottajalla ei ole velvollisuutta ottaa vastaan asiakirjoja, jos niitä ei ole laadittu tai käännetty joko tiedoksiantovaltion viralliselle kielelle tai kielelle, jota vastaanottaja ymmärtää. EU-tiedoksiantoasetus sisältää erityisen lomakkeen, jossa on tieto edellä mainitusta kieltäytymismahdollisuudesta. Jos asiakirjat lähetetään vastaanottajalle postitiedoksiantona, lähettävän tuomioistuimen tulisi sisällyttää edellä mainittu kieltäytymislomake asiakirjoihin. Vastaanottaja voi ottaa asiakirjat vastaan vapaaehtoisesti myös ilman käännöksiä.

Haagin tiedoksiantoyleissopimuksen 5 artikla sisältää säännöksen asiakirjojen käännöksistä. Jos asiakirja annetaan tiedoksi (5)1 artiklan mukaan, keskusviranomaisen voi vaatia, että asiakirja on laadittava tai käännettävä vastaanottajavaltion viralliselle kielelle tai jollekin niistä. Asiakirjat voidaan sopimuksen 5(2) kappaleen mukaan tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta antaa tiedoksi toimittamalla ne vastaanottajalle, joka suostuu ottamaan sen vastaan vapaaehtoisesti (niin kutsuttu *informal delivery*). Tällöin käännöksiä ei edellytetä.¹¹⁴

Pohjoismaisen oikeusapusopimuksen nojalla asiakirjat voidaan lähettää ruotsiksi, norjaksi tai tanskaksi. Sopimuksen 2 artiklan mukaan tiedoksiannettavaa asiakirjaa ei tarvitse kääntää, jos tiedoksiannon vastaanottaja vapaaehtoisesti vastaanottaa asiakirjan. Asianomainen viranomaisen voi muulloinkin suostua pyyntöön asiakirjan tiedoksiantamisesta, vaikka pyyntöön ei ole liitetty asiakirjasta käännöstä, milloin se oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen on perusteltua.

Asiakirjojen käännösvaatimukset koskevat haastehakemuksen ohella lähtökohtaisesti myös sen liitteitä. Haastehakemuksen liitteiden osalta voi olla mahdollista, että kaikkien liitteiden kääntäminen ei ole välttämätöntä, jos esim. liitteen sisältö on numeraalinen (esim. maksukuitti), eikä sen ymmärtäminen edellytä käännöksiä tai jos liitteen sisältö käy selkeästi ilmi haastehakemuksesta. Liitteet on hyvä luetella pyynnössä. Olennaista on, että tiedoksiannon vastaanottaja saa asiakirjojen perusteella asiasta riittävän selkeän kuvan voidakseen päättää, miten hän haluaa oikeudenkäynnissä toimia. Liitteiden käännöstarpeet tulevat harkittavaksi tapauskohtaisesti. On kuitenkin huomioitava, että edellä mainitun mukaisesti

¹¹⁴ Practical Handbook on the Operation of the Service Convention, s. 56-61.

vastaanottajat voivat kieltäytyä vastaanottamasta asiakirjoja, jos niissä ei ole käännöksiä, tai viranomaiset voivat edellyttää kaiken aineiston kääntämistä.

EU-tuomioistuin on ratkaisussaan C-14/07 ottanut kantaa EU-jäsenvaltioiden välillä soveltuvan tiedoksiantoasetuksen soveltamiseen ja erityisesti haasteen/hakemuksen liitteiden kääntämiseen EU-valtioiden välisessä tiedoksiannossa. EU-tuomioistuimen mukaan pääsääntöisesti riittää, että haastehakemus käännetään, kun tiedoksianto tapahtuu toisessa EU-jäsenvaltiossa. Ratkaisevaa on, saako vastaaja pelkän haastehakemuksen perusteella asiasta riittävän selkeän kuvan voidakseen päättää, miten oikeudenkäynnissä toimii. Haastehakemuksen liitteitä eli käytännössä todisteita ei näin ollen aina ole tarpeen kääntää¹¹⁵. Asia on kuitenkin harkittava tapauskohtaisesti.

Siviilioikeusapulain (426/2015) 19 §:n mukaan tuomioistuin vastaa itse tuottamiensa asiakirjojen kääntämisestä, hakija/kantaja puolestaan haastehakemuksen ja sen liitteiden kääntämisestä.

Tiedoksi annettavien asiakirjojen mukaan liitettäviä pyyntölomakkeita ja niiden kieltä koskevat eri kielivaatimukset. Pääsääntöisesti valtiot hyväksyvät englanninkieliset pyyntölomakkeet, mutta myös tämä on hyvä tarkistaa sopimus- ja instrumenttikohtaisesti.

4.6. Tiedoksiantopyynnön lähettäminen toiseen valtioon

EU-valtioiden ja Pohjoismaiden osalta on sovittu suorista yhteyksistä asiakirjojen tiedoksiannossa eli pyynnön tekevä tuomioistuin lähettää tiedoksiantopyynnön suoraan toisen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle. Euroopan oikeusportaalin Euroopan siviilioikeudellisesta atlaksesta¹¹⁶ löytyvät vastaanottavien viranomaisten tiedot EU-valtioiden osalta. Oikeushallinnon intranetistä puolestaan löytyy tietoa Pohjoismaiden vastaanottavista viranomaisista.

Haagin yleissopimukseen kuuluvien valtioiden osalta pyynnöt lähetetään keskusviranomaisten kautta. Tällöin tuomioistuin valmistelee pyynnön ja siihen liitettävät asiakirjat ja välittää pyynnön oikeusministeriölle, joka toimii keskusviranomaisena Suomessa. Oikeusministeriö välittää pyynnön toisen sopimusvaltion keskusviranomaiselle. Asiakirjat kuitenkin palautuvat tiedoksiantovaltioon suoraan pyynnön tehneelle tuomioistuimelle.

Jos valtioiden välillä ei ole sopimusta, pyyntö välitetään ulkoministeriöön, joka lähettää tiedoksiantopyynnön eteenpäin diplomaattiteitse.

¹¹⁵EU-tuomioistuimen mukaan (ratkaisu asiassa C-14/07) tiedoksiantoasetuksen (EY) N:o 1348/2000 8 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että vastaajalla ei ole oikeutta kieltäytyä tiedoksi annettavan haasteen vastaanottamisesta, jos hän kykenee sen perusteella vetoamaan oikeuksiinsa lähettävässä jäsenvaltiossa vireillä olevassa oikeudenkäynnissä, vaikka tuon asiakirjan liitteinä olevia tositteita ei ollut laadittu vastaanottavan jäsenvaltion kielellä tai sellaisella asiakirjan lähettäneen jäsenvaltion kielellä, jota vastaanottaja ymmärtää.

¹¹⁶ https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-321-fi.do

4.7. Tiedoksiantomaksut

Jotkut valtiot perivät tiedoksiannon toimittamisesta maksun. Maksun periminen on mahdollista, jos kyseisessä valtiossa edellytetään tietyn toimivaltaisen tahon käyttämistä tiedoksiantoa varten tai jos käytetään erityistä menettelyä¹¹⁷. Maksua voidaan edellyttää etukäteen, jolloin pyynnön ohkeen on liitettävä kuitti suoritetusta maksusta (esimerkiksi Yhdysvallat tai Kanada). Jos pyyntöjä on menossa useille eri henkilöille samassa asiassa, jokaisen vastaanottajan osalta on maksettava oma maksu. Maksu voidaan periä myös jälkikäteen ja se voi perustua joko toteutuneisiin erityisiin kuluihin (esimerkiksi Australian tietyt alueet) tai vakiosummaan (esimerkiksi Kreikka tai Ranska).

Mahdollisiin maksuihin liittyvät seikat kannattaa tarkistaa etukäteen, jotta tiedoksiantopyynnön käsittely ei tästä syystä viivästyisi. Tietoa maksuista löytyy sekä Euroopan oikeusportaalista että Haagin yksityisoikeudellisen konferenssin sivuilta. Samoin tietoa maksuista ja maksuasian hoitamisesta löytyy oikeushallinnon intranetistä.

4.8. Tiedoksiantopyynnön käsittelyn kesto ulkomailla

Tiedoksiantopyynnön käsittelyyn vieraassa valtiossa suositellaan varaamaan vähintään kolme kuukautta. Kuitenkin monissa tapauksissa pyynnön palautuminen tiedoksiantoa pyytäneelle tuomioistuimelle saattaa kestää 6-12 kuukautta.

Tiedoksiantopyynnön käsittelyaika vieraassa valtiossa riippuu monista eri seikoista, minkä vuoksi sitä on vaikea arvioida yleisellä tasolla. Vastaanottajaa voi olla vaikea tavoittaa, jos osoitetiedot eivät ole ajan tasalla, tai jos henkilö välttelee tiedoksiantoa. Pyyntö saattaa kulkea myös usean viranomaisen kautta.

Jos jo alusta asti on tiedossa, että asiassa tullaan järjestämään istunto, saattaa olla hyvä harkita kutsun lähettämistä alkuperäisen lausumapyynnön kanssa samaan aikaan. Näin ei tarvita mahdollisesti kahta erillistä todisteellista tiedoksiantoa.

4.9. Tiedoksiannon tapahtuminen ja tiedoksiantotodistus

Kansainväliset sopimukset ja EU:n tiedoksiantoasetus määrittävät reitin ja tavan, jolla tiedoksiantopyyntö voidaan lähettää valtiosta toiseen, mutta ne eivät sisällä säännöksiä itse tiedoksiannosta eivätkä sen pätevydestä.

Asiakirjojen tiedoksianto tapahtuu lähtökohtaisesti tiedoksiantovaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Kansainvälisten sopimusten nojalla on mahdollista pyytää tiedoksiantoa myös tiettyä erityistä menettelyä käyttäen, esimerkiksi tiedoksiantoa vastaanottajalle henkilökohtaisesti, jos pyytävä viranomainen katsoo sen tarpeelliseksi ja jos kyseinen menettely ei ole vastaanottavan jäsenvaltion lainsäädännön vastaista. Esimerkiksi Haagin tiedoksiantoyleissopimuksessa tästä on säädetty 5 artiklassa.

¹¹⁷ EU:n tiedoksiantoasetuksen 11 artikla ja Haagin tiedoksiantoyleissopimuksen 12 artikla

Kun asiakirjat on annettu tiedoksi vieraassa valtiossa, tiedoksiantopyynnön hoitava viranomainen täyttää tiedoksiantotodistuksen, joka palautuu pyynnön tehneelle tuomioistuimelle. Todistuksesta käy ilmi, milloin asiakirjat on annettu tiedoksi ja kenelle. Vastaavasti todistuksesta käy ilmi, jos tiedoksianto ei ole onnistunut, ja epäonnistumisen syyt.

On huomioitava, että eri valtioissa on käytössä erilaisia tiedoksiantotapoja ja ne voivat poiketa suomalaisesta tiedoksiantomenettelystä. Kun tiedoksianto on tapahtunut tiedoksiantoaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti, se on lähtökohtaisesti pätevä pyynnön tehneessä valtiossa. Lopullisen päätöksen tiedoksiannon pätevydestä tekee kuitenkin aina asian käsittelijä¹¹⁸.

4.10. Apua Euroopan oikeudellisen verkoston (EJN) yhteysviranomaisten tai keskusviranomaisen kautta

EU-valtioiden osalta Euroopan oikeudellisen verkoston (EJN) yhteysviranomaisten kautta on mahdollista selvittää, jos yksittäisen tiedoksiantopyynnön käsittely on toisessa valtiossa viivästynyt tai tuomioistuimeen palautuneiden asiakirjojen perusteella on epäselvää, onko tiedoksianto tapahtunut vai ei. Verkoston yhteysviranomainen voi tällaisessa tilanteessa lähettää tuomioistuimen pyynnöstä toisen jäsenvaltion yhteysviranomaiselle asiaa koskevan tiedustelun. Suomessa yhteysviranomaisina toimivat oikeusministeriön kansainvälisen oikeudenhoidon virkamiehet (ejn.siviili@om.fi).

Haagin vuoden 1965 tiedoksiantosopimukseen kuuluvien valtioiden sekä Pohjoismaiden osalta vastaavia tiedusteluja voidaan lähettää keskusviranomaisen (Suomessa oikeusministeriö, kansainvälisen oikeudenhoidon yksikkö) kautta (central.authority@om.fi).

¹¹⁸ Practical Handbook on the Operation of the Service Convention, HCCH, 2016, s. 54

5. SOVELLETTAVA LAKI

5.1. Yleistä

Kun asia tulee vireille, asiassa on aina hahmotettava ja tarvittaessa selvitettävä asiakysymys ja sovellettava aineellisoikeudellinen laki. Kun asiassa on asianmukaisesti tunnistettu kansainvälinen liityntä (ks. kohta Toimivalta) ja ratkaistava asiakysymys liittyy useampaan valtioon, kysymys sovellettavasta aineellisoikeudellisesta laista saattaa olla tavanomaista hankalampi. Kysymykset tuomioistuimen toimivallasta ja sovellettavasta laista liittyvät usein toisiinsa.

Asianosaiset saattavat olla erimielisiä sovellettavasta laista (esimerkiksi KKO 2007:74 ja KKO 2016:38). Tästä syystä voi olla tarpeen, että haastehakemukseen tai hakemukseen pyydetään heti täydennystä siitä mitä lainsäädäntöä kantajan tai hakijan käsityksen mukaan tulee soveltaa tai millä perusteella esitetty lainsäädäntö soveltuu, mikäli tämä ei ilmene haastehakemuksesta tai hakemuksesta. Sama koskee asiassa annettua vastausta tai lausumaa.

Lainvalintasääntöjä on kansainvälisissä sopimuksissa (esimerkiksi YK:n kansainvälistä tavarankuuppaa koskeva yleissopimus (CISG) ja elatusvelvoitteiden osalta Haagin vuoden 2007 pöytäkirja), Euroopan unionin sääntelyssä (esimerkiksi Rooma I-II asetukset eli sopimusvelvoitteisiin 593/2008 ja sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin 864/2007 sovellettavasta laista) ja kansallisissa laeissa (esimerkiksi laki kansainvälisluonteiseen irtainten esineiden kauppaan sovellettavasta laista). Lainvalintasääntöjä on johdettavissa myös kansainvälisyksityisoikeudellisista periaatteista. Tässä jaksossa käsitellään lainvalintaan liittyvää sääntelyä, lainvalintaa koskevaa ratkaisua ja tuomioistuimelle esitettävää selvitystä vieraan valtion lain sisällöstä.

5.2. Perheoikeudelliset asiat

5.2.1. Avioero

Sovellettava laki on kotimainen laki (lex fori) siitä riippumatta, sovelletaanko kansallisia vai pohjoismaisia lainvalintanormeja. Avioliittolain 120 §:n mukaan avioeroa ja yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa on sovellettava Suomen lakia. Kun kysymys on avioeron myöntämisestä Pohjoismaiden kansalaisille, joilla on asuinpaikka jossakin Pohjoismaassa, sovelletaan pohjoismaista avioliittokonventiota¹¹⁹. Sen 7 ja 9 artiklan nojalla avioeron myöntämiseen sovelletaan tuomioistuinvaltion lakia. Suomi ei ole osallisena muissa asioita koskevissa kansainvälisissä instrumenteissa.¹²⁰

Suomen tuomioistuimet soveltavat aina omaa lakiaan riippumatta siitä, millainen yhteys avioliitolla on Suomeen, eikä puolisoilla ei ole mahdollisuutta valita sovellettavaksi jonkun muun valtion lakia.¹²¹

¹¹⁹ Avioliittoa, lapseksiottamista, ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävä Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken tehty sopimus (SopS 20/1931).

¹²⁰ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 205. Suomi ei ole osallisena Rooma III -asetuksessa (Neuvoston asetukset (EU) N:o 1259/2010 tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta avio- ja asumuseroon sovellettavan lain alalla), jossa on tällä hetkellä osallisena 14 jäsenvaltiota.

¹²¹ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 205 ja 206.

Pohjoismaisen avioliittokonvention 9.2 artiklan mukaan asumusero, joka on saatu jossakin sopimusvaltiossa, tuottaa toisessa sopimusvaltiossa saman oikeuden avioeroon kuin siinä valtiossa myönnetty asumusero. Sopimuksen 9.3 artiklan mukaan puolisoilla, jotka ovat saaneet asumuseron toisessa sopimusvaltiossa ja jotka eivät ole palanneet yhteiselämään, on oikeus saada avioero sopimusvaltiossa, jonka laissa ei ole säännöksiä asumuserosta vaan avioeroa eräissä tapauksissa edeltävästä harkinta-ajasta, jos puoliset ovat asumuseron myöntämisen jälkeen asuneet erillään harkinta-ajan pituisen ajan.¹²²

Avioliittolaissa ei ole säännöksiä ulkomaisen asumuseron vaikutuksesta avioeron saamiseen. Asumuserolla ei siten ole pohjoismaisia tilanteita lukuun ottamatta merkitystä avioeron myöntämisen kannalta. Asumuseron ulkomailla saaneen puolison hakiessa avioeroa Suomessa puolisoille asetetaan ensin harkinta-aika avioliittolain 25.1 ja 26 §:n nojalla. Jos puoliset ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta, heillä on kuitenkin avioliittolain 25.2 §:n nojalla oikeus saada avioero ilman harkinta-aikaa.¹²³

5.2.2. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus

Bryssel II a -asetuksessa¹²⁴ ei ole säännöksiä sovellettavasta laista.

Pohjoismaisen avioliittokonvention 9 artiklassa säädetään sovellettavasta laista tilanteessa, jossa viranomaisen avioliittokonvention 8 artiklan nojalla ratkaisee lapsen huoltoa, asumista tai tapaamisoikeutta koskevan asian.¹²⁵ Tällöin tulee 9 artiklan nojalla sovellettavaksi tuomioistuinvaltion laki.

Haagin lastensuojelusopimuksessa¹²⁶ vanhempainvastuu sisältää vanhempien huoltajuuteen tai muuhun vastaavaan asemaan perustuvat vanhempien, edunvalvojen tai muiden lapsen laillisten edustajien oikeudet, valtuudet ja velvollisuudet huolehtia lapsesta ja tämän omaisuudesta. Haagin lastensuojelusopimuksen alaan kuuluvat tuomioistuinten ja muiden viranomaisten päätökset, joissa kysymys voi olla muun muassa lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevasta ratkaisusta.¹²⁷

Jos huollosta ei ole tehty viranomaispäätöksiä, kansainvälisissä tilanteissa joudutaan selvittämään se, minkä valtion lain mukaan määräytyy se, kenelle huolto kuuluu, miten pitkään se kestää ja mitä tehtäviä se käsittää.¹²⁸ Joissakin tilanteissa voi olla tarpeen selvittää, kuka on lapsen lakimääräinen huoltaja. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun oikeusriidan yhteydessä tulee ratkaista, kenellä on oikeus edustaa lasta.¹²⁹

¹²² Helin pitää tulkinnanvaraisena sitä, tulisiko puolison tällöin tehdä avioerohakemus vuoden kuluessa asumuseron alkamisesta eli ennen kuin avioliittolain 26.2 §:ssä säädetty harkinta-aika umpeutuu. Helinin mukaan tähän täytynee vastata kieltävästi ja tulkita pohjoismaisen avioliittokonvention 9.3 artiklaa niin, että oikeus saada avioero asumuseron nojalla säilyy niin kauan kuin puoliset eivät ole palanneet yhteiselämään. Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 206.

¹²³ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 206.

¹²⁴ Neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003 tuomioistuinten toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioista ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta.

¹²⁵ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 383.

¹²⁶ Vuonna 1996 tehty yleissopimus toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa (SopS 9/2011).

¹²⁷ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 387.

¹²⁸ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 384.

¹²⁹ Tuulikki Mikkola: Kansainvälinen lapsioikeus, 2012, s. 85.

Huolto suoraan lain nojalla määräytyy Haagin sopimuksen 16.1 artiklan mukaan lapsen asuinpaikan valtion lain mukaan.

Lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta ratkaistaessa Haagin sopimuksen mukaisesti toimivaltainen tuomioistuin soveltaa 15.1 artiklan mukaan tuomioistuimen oman maan lakia.¹³⁰

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 18 §, 18 a § ja 22 § toistavat Haagin sopimuksen lainvalintamääräyksiä tai viittaavat niihin.¹³¹

Jos lapsen asuinpaikka siirtyy toiseen sopimusvaltioon, edellisessä asuinpaikkavaltiossa toteutettujen toimenpiteiden soveltamista koskevat ehdot määräytyvät Haagin lastensuojelusopimuksen 15.3 artiklan mukaan tämän toisen valtion lain mukaisesti asuinpaikan muutoksesta lähtien. Toisin sanoen toimenpiteen soveltaminen mukautetaan lapsen uuden asuinpaikkavaltion oloihin.¹³²

Vanhempainvastuu (huolto), joka on olemassa sen valtion lain mukaan, jossa lapsella on asuinpaikka, säilyy Haagin lastensuojelusopimuksen 16.3 artiklan mukaan myös sen jälkeen, kun lapsen asuinpaikka on siirtynyt toiseen valtioon. Jos lapsen asuinpaikka muuttuu, kysymykseen, saako henkilö, jolla vanhempainvastuuta (huoltoa) ei ennestään ole, välittömästi lain nojalla vanhempainvastuun, sovelletaan 16.4 artiklan mukaan sen valtion lakia, jossa lapsella on uusi asuinpaikka.

Vanhempainvastuun (huollon) käyttöön sovelletaan Haagin lastensuojelusopimuksen 17 artiklan mukaan sen valtion lakia, jossa lapsella on asuinpaikka. Jos lapsen asuinpaikka muuttuu, vanhempainvastuun käyttöön sovelletaan sen valtion lakia, jossa lapsella on uusi asuinpaikka.¹³³ Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 18 a §:ssä on vastaavasti säädetty, että huoltajan tehtävien hoitamiseen sovelletaan sen valtion lakia, jossa lapsella on asuinpaikka. Jos lapsen asuinpaikka siirtyy toiseen valtioon, sovelletaan sen valtion lakia.

Haagin lastensuojelusopimuksen 19 artikla koskee tilannetta, jossa kolmas ryhtyy tiettyyn oikeustoimeen lapsen huoltajaksi luulemansa henkilön kanssa ja myöhemmin käy ilmi, ettei oikeustoimikumppanilla ollut oikeutta edustaa lasta.¹³⁴

¹³⁰ Viranomaiset voivat kuitenkin Haagin lastensuojelusopimuksen 15.2 artiklan mukaan poikkeuksellisesti soveltaa tai ottaa huomioon sellaisen toisen valtion lain, johon asialla on läheinen yhteys, jos lapsen tai hänen omaisuutensa suojeleminen sitä edellyttää.

¹³¹ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 383 ja Tuulikki Mikkola: Kansainvälinen lapsioikeus, 2012, s. 84 ja 85.

¹³²ks. tarkemmin HE (Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelua koskevan Haagin yleissopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta) 218/2008 s. 20 ja Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 388 ja 389.

¹³³ Helinin mukaan esimerkiksi yhteishuoltajat, joilla aiemmin oli oikeus itsenäisesti edustaa lasta, saattavat asuinpaikan vaihduttua tarvita valtakirjan toiselta huoltajalta tai päinvastoin. Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 386.

¹³⁴ Tuulikki Mikkola: Kansainvälinen lapsioikeus, 2012, s. 87.

Asuinpaikkavaltion lailla tarkoitetaan Haagin lastensuojelusopimuksen 21.1 artiklan nojalla sen aineellista lakia.¹³⁵ Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 29 b §:n 2 momentissa on vastaavasti säädetty, että jollei tämän luvun säännöksistä muuta johdu, viittauksella vieraan valtion lakiin ei tämän luvun säännöksissä tarkoiteta asianomaisen vieraan valtion kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 18 §:ssä on viitattu edellä mainittujen Haagin lastensuojelusopimuksen 16, 19 ja 21 artiklan soveltamiseen.

Haagin lastensuojelusopimuksen II luvun määräysten osoittaman lain soveltamisesta voidaan 22 artiklan mukaan poiketa ainoastaan, jos sen soveltaminen olisi lapsen etu huomioon ottaen vastoin oikeusjärjestyksen peruseriaatteita. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 29 b §:n 1 momentissa on vastaavasti säädetty, että vieraan valtion lain säännös, jota olisi tämän luvun säännösten mukaan sovellettava, on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi lapsen etu huomioon ottaen ilmeisesti Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.¹³⁶

5.2.3. Isyysasiat

Isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian ollessa vireillä tuomioistuimessa siihen sovelletaan kaikilta osilta Suomen lakia.¹³⁷ Isyyslain 51 §:n mukaan isyyttä koskevassa asiassa sovelletaan Suomen lakia, jollei 48 §:stä muuta johdu.

Isyyslain 48 §:ssä on säännökset isyyden määräytymisestä suoraan lain nojalla. Ne antavat vastauksen kysymykseen siitä, mitä lakia on sovellettava harkittaessa, onko lapsella isä ja kuka isä on tapauksissa, joissa isyydestä ei ole tehty päätöstä, joka olisi voimassa Suomessa.¹³⁸

Isyyslain 48 §:n 1 momentin mukaan isyys määräytyy välittömästi lain nojalla Suomen lain mukaan, jos 1) lapsen äidillä lapsen syntymän aikaan on asuinpaikka Suomessa tai 2) lapsen äidillä ei lapsen syntymän aikaan ole asuinpaikkaa missään valtiossa ja hän oleskelee tuolloin Suomessa tai on täällä turvapaikanhakijana.

Jos Suomen lakia ei 1 momentin mukaan sovelleta, isyys määräytyy isyyslain 48 §:n 2 momentin mukaan välittömästi lain nojalla sen valtion lain mukaan, jota on sovellettava siinä valtiossa, jossa 1) lapsen äidillä lapsen syntymän aikaan on asuinpaikka tai 2) lapsen äiti lapsen syntymän aikaan oleskelee tai on turvapaikanhakijana, jos äidillä ei tuolloin ole asuinpaikkaa missään valtiossa.

Jos lapsella kuitenkin on syntymän aikaan kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen läheisempi yhteys johonkin muuhun valtioon kuin siihen, jonka laki 1 tai 2 momentin mukaan tulisi sovellettavaksi,

¹³⁵ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 384 ja 385.

¹³⁶ Ratkaisussa KKO 1978 II 80 oli kysymys ordre public -periaatteen soveltamisesta. Tuulikki Mikkola: Kansainvälinen lapsioikeus, 2012, s. 89-90.

¹³⁷ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 304. Helin toteaa lisäksi, että lain valmistelutöissä on katsottu mahdolliseksi ottaa relevantin vieraan valtion laki huomioon tulkittaessa isyyslain aineellisia säännöksiä. Ks. tarkemmin HE 104/2009 vp s. 20 ja HE 91/2014 vp s. 59.

¹³⁸ HE 91/2014 vp s. 59, HE 104/2009 vp s. 17 ja Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 296.

isyyden määräytymiseen välittömästi lain nojalla sovelletaan isyyslain 48 §:n 3 momentin mukaan tuossa valtiossa sovellettavaa lakia.

Jos isyysuhde on lapsen syntymän jälkeen vakiintunut muussa kuin 1-3 momentissa tarkoitettussa valtiossa sovellettavan lain mukaiseksi ja lapsella on läheinen yhteys tuohon valtioon, isyyden määräytymiseen välittömästi lain nojalla sovelletaan Isyyslain 48 §:n 4 momentin mukaan 1-3 momentista poiketen tuossa valtiossa sovellettavaa lakia.

Isyyslain 55 §:n sisältämä *ordre public* -periaate rajoittuu käytännössä tilanteisiin, joissa isyyslain 48 §:n 2-4 momentin nojalla on sovellettava vieraan valtion lakia.¹³⁹ Isyyslain 55 §:n mukaan vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.

5.2.4. Adoptio

Pohjoismaisia adoptioita koskee pohjoismaisen avioliittokonvention 12 artikla. Pohjoismaisen avioliittokonvention alaan kuuluvissa tapauksissa lapseksiottamista koskevaa hakemusta tutkittaessa sovelletaan tuomioistuinvaltion lakia. Hakemuksen tullessa vireille Suomessa tutkitaan se Suomen lain mukaan. Tietyissä tilanteissa vaaditaan lapsen kansalaisuusvaltion sosiaaliviranomaisen lausunto ennen hakemuksen hyväksymistä.¹⁴⁰

Muita adoptioita koskee adoptiolain 66 §. Sen mukaan menettely adoption vahvistamisessa ja adoption edellytykset määräytyvät Suomen lain mukaan. Lainvalintasäännös koskee sekä kansainvälisiä että muita adoptioita.¹⁴¹

5.3. Elatusapuasiat

5.3.1. Asiaa koskevat normit

Rajat ylittävissä perhesuhteeseen perustuvissa elatusta koskevissa asioissa sovelletaan Haagin vuoden 2007 pöytäkirjaa elatusvelvoitteisiin sovellettavasta laista. EU ratifioi pöytäkirjan 8.4.2010 ja se tuli kansainvälisesti voimaan 1.8.2013. EU:ssa on kuitenkin tehty päätös, että [pöytäkirjaa](#)¹⁴² sovelletaan EU-maissa¹⁴³ 18.6.2011 alkaen.¹⁴⁴ Haagin pöytäkirjaa sovelletaan universaalisti, riippumatta siitä, tuleeko sen mukaan sovellettavaksi toisen sopimusvaltion tai kolmannen valtion laki (2 artikla). Pöytäkirjassa olevan lainvalintasäännön viitatessa tietyn valtion lakiin, sovelletaan aina tuon valtion aineellista lakia (12 artikla).

¹³⁹ HE 91/2014 vp s. 59 ja HE 104/2009 vp s. 22.

¹⁴⁰ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 332.

¹⁴¹ Markku Helin: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus, 2013, s. 332. Adoptiolain 67 §:ssä säädetään suostumuksen antamisesta adoptioon vieraassa valtiossa.

¹⁴² Neuvoston päätös ja pöytäkirja suomeksi: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009D0941&from=FI>

¹⁴³ Lukuun ottamatta Tanskaa ja Iso-Britanniaa.

¹⁴⁴ Helin, 2013: 549.

Haagin pöytäkirja koskee ainoastaan elatukseen sovellettavaa lakia. Elatusapuasetuksessa on EU-valtioiden osalta säännöt toimivallasta, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä viranomaisten välisestä yhteistyöstä. Asetuksen 15 artiklassa säädetään, että sovellettava laki määräytyy Haagin pöytäkirjan mukaisesti niiden EU-valtioiden osalta, joita se sitoo. Muiden valtioiden osalta määräykset tunnustamisesta, täytäntöönpanosta ja toimivallasta löytyvät esimerkiksi Haagin [yleissopimuksesta](#)¹⁴⁵, jos valtio on liittynyt kyseiseen yleissopimukseen, tai kansallisesta laista.

Pöytäkirja koskee perhesuhteeseen perustuvaa elatusvelvollisuutta, mutta pöytäkirjassa ei määritellä perhesuhteen käsitettä. Näin ollen tuomioistuinvaltion kansallinen laki ratkaisee, onko esimerkiksi rekisteröity parisuhde tai avoliitto perhesuhde, johon pöytäkirja soveltuu. Tuomioistuinvaltion kansallinen laki ratkaisee myös ne edellytykset, joiden perusteella esimerkiksi avioliittoa tai isyysuhdetta on pidettävä pätevänä niin, että siihen voidaan perustaa elatusvaade. Näin ollen, kun Suomessa tulee ratkaistavaksi ulkomailla muodostuneen statuksen tunnustaminen toisen asian esikysymyksenä, sovelletaan siihen pääsääntöisestä samoja säännöksiä kuin jos kysymys tunnustamisesta olisi ratkaistava pääkysymyksenä.¹⁴⁶

5.3.2. Lapsen elatus

Kun elatusvelvollinen ja elatukseen oikeutettu asuvat eri valtioissa, Haagin pöytäkirjan pääsääntö on elatukseen oikeutetun (velkoja) asuinpaikkavaltion lain soveltaminen (3 artikla). Jos velkojan asuinpaikka muuttuu, uuden asuinpaikkavaltion laki tulee sovellettavaksi (3.2 artikla). Pääsäännöstä on kuitenkin poikkeuksia. Ensinnäkin pöytäkirjassa on sovellettavaa lakia koskeva portaikko käytettäväksi tilanteissa, joissa lapsi ei voi saada elatusta asuinpaikkavaltionsa lain nojalla. Pöytäkirjan 4.2 artiklan mukaan elatusta voidaan tällöin vaatia tuomioistuinvaltion oman lain nojalla. Jos hakemus tuomioistuinvaltion oman lain nojalla ei johda elatuksen saamiseen, mutta osapuolilla on jokin yhteinen kansalaisuus, voi elatusapua vaatia pöytäkirjan 4.4 artiklan mukaan yhteisen kansalaisuusvaltion lain nojalla. Edellä mainitut poikkeussäännökset soveltuvat vain, kun velkojan asuinpaikkavaltion laki ei tuota lapselle lainkaan elatusta. Toinen poikkeus lapsen asuinpaikkavaltion lain soveltamiseen koskee tilannetta, jossa velkoja panee asian vireille velallisen asuinpaikkavaltiossa. Tällaisessa tilanteessa sovelletaan ensisijaisesti velallisen asuinpaikkavaltion lakia ja vain jos tämä ei tuota lainkaan elatusta, palataan velkojan asuinpaikkavaltion lakiin.¹⁴⁷

5.3.3. Avio- ja parisuhdepuolison elatus

Myös puolison elatuksessa sovelletaan pääsääntöisesti velkojan asuinpaikkavaltion lakia (3 artikla). Elatusapustatuutti on muuttuva eli jos velkojan asuinpaikka muuttuu, uuden asuinpaikkavaltion laki tulee sovellettavaksi siltä osin kuin elatusvaatimus koskee tulevaa elatusta.¹⁴⁸ Myös puolison elatusvelvollisuuteen löytyy pöytäkirjasta poikkeussäännös (5 artikla), jonka mukaan elatusta vaativan asuinpaikkavaltion lain soveltamista voidaan vastustaa. Sääntö perustuu lähemmän liittymän periaatteelle ja sen mukaan 3 artiklaa ei sovelleta, jos jompikumpi osapuoli sitä vastustaa ja toisen valtion lailla,

¹⁴⁵ Haagin yleissopimus lasten ja muiden perheenjäsenten elatusavun kansainvälisestä perinnästä suomeksi: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?qid=1407841237552&uri=CELEX:22011A0722\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?qid=1407841237552&uri=CELEX:22011A0722(02))

¹⁴⁶ Helin, 2013: 550-51.

¹⁴⁷ Helin, 2013: 551-4.

¹⁴⁸ Helin, 2013: 555.

erityisesti puolisoien viimeisen yhteisen asuinpaikan valtion lailla, on 3 artiklassa tarkoitettua lakia läheisempi yhteys avioliittoon.

Haagin elatusapupöytäkirjassa ei mainita rekisteröityjä parisuhteita. Suomessa rekisteröity parisuhde on perhesuhde ja kuuluu näin pöytäkirjan alaan. Pääsääntönä myös parisuhdepuolison elatuksessa, kuten lapsen ja aviopuolison, on velkojan asuinpaikkavaltion lain soveltaminen (3 artikla).

5.3.4. Muut elatussuhteet ja sopimusvapaus

Haagin pöytäkirjan soveltamisalaan kuuluu perhesuhteita, jotka ovat tuntemattomia Suomessa, mutta tunnustetaan muiden maiden perhelainsäädännössä, esimerkiksi lasten velvollisuus elättää vanhempiaan. Näihin perhesuhteisiin perustuen voidaan Suomessa vaatia ja saada elatusapua, jos asiassa tulisi sovellettavaksi vieraan valtion laki, jossa tämä on mahdollista. Myös näissä tilanteissa sovelletaan pääsääntöisesti velkojan asuinpaikkavaltion lakia ja velkojan asuinpaikan vaihtuessa myös sovellettava laki vaihtuu sen mukana. Huomioitava on kuitenkin se, että tietyt elatussuhteet eli vanhempien oikeus saada elatusta lapsiltaan ja alle 21-vuotiaan oikeus saada elatusta muulta kuin vanhemmaltaan ja puolisoiltaan, on saanut privilegioidun aseman. Tämä tarkoittaa, että heihin sovelletaan lapsen elatuksen yhteydessä selostettua portaikkoa (4 artikla).¹⁴⁹

Haagin pöytäkirjan 7 ja 8 artiklassa määrätään osapuolten sopimusvapaudesta liittyen sovellettavan lain valintaan. Osapuolille on pöytäkirjassa annettu suhteellisen laaja sopimusvapaus, mutta sopimusvapauden laajuus riippuu kyseessä olevasta elatussuhteesta. Pöytäkirjan 7 artikla koskee tilanteita, joissa oikeudenkäynti on jo konkretisoitunut. Artiklan mukaan osapuolet voivat tällaisessa tilanteessa aina sopia, että elatusveloitteeseen sovelletaan tuomioistuinvaltion lakia riippumatta, mistä elatussuhteesta on kysymys tai mikä liittymä osapuolilla on tuomioistuinvaltioon. Pöytäkirjan 8 artikla koskee tilanteita, joissa tehdään sitova lainvalintasopimus siitä riippumatta, onko oikeudenkäynti jo konkretisoitunut vai ei. Pöytäkirjan 8 artiklan mukaista sopimusta ei kuitenkaan voi tehdä, jos kyse on alle 18-vuotiaan lapsen elatuksesta tai sellaisen henkilön elatuksesta, joka kykyjensä heikentymisen tai riittämättömyyden vuoksi on kykenemätön suojelemaan etujaan.¹⁵⁰

5.4. Perintöasiat

Perimyksen sovellettavan lain nojalla ratkaistaan lakimääräiseen ja testamenttiperimykseen liittyvät kysymykset. Suomessa rajat ylittävään perimykseen sovelletaan ensisijaisesti EU:n perintöasetusta¹⁵¹ ja

¹⁴⁹ Helin, 2013: 558.

¹⁵⁰ Helin, 2013: 560-2.

¹⁵¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012, toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta. Asetus on tullut voimaan Suomessa 17.8.2015 ja sitä sovelletaan voimaantulopäivänä ja sen jälkeen kuolleiden osalta. Asetusta ei sovelleta Tanskassa ja Englannissa.

Ks. myös Neuvoston asetus (EU) 2016/1103, annettu 24.6.2016 tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta tuomioistuimen toimivallan, sovellettavan lain sekä päätösten tunnustamisen ja täytäntöönpanon alalla aviovarallisuussuhteita koskeissa asioissa ja Neuvoston asetus (EU) 2016/1104, annettu 24.6.2016, tiiviimmän yhteistyön toteuttamisesta tuomioistuimen toimivallan, sovellettavan lain sekä päätösten tunnustamisen sekä täytäntöönpanon alalla

Suomea sitovia valtiosopimuksia¹⁵² ja toissijaisesti perintökaaren 26 luvun kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä perintöoikeudellisista asioista.¹⁵³

Kansainvälisessä perimystilanteessa ratkaistavat ydinkysymykset ovat kansainvälinen toimivalta, sovellettavan aineellisen lain valinta, annetun ratkaisun tehokkuus ulkomailla ja ulkomaisen ratkaisun tehokkuus Suomessa. Huomioon tulee myös ottaa ulkomailla jo aloitetun menettelyn vaikutus.¹⁵⁴ Itse perimyksen sovellettava laki (perintöstatuutti) on erotettava testamentteihin ja muihin mahdollisiin kuolemanvaraismääräyksiin sovellettavasta laista (sisältöstatuutti ja muotostatuuksi)¹⁵⁵.

Eriyksen tärkeää rajat ylittävissä perimystilanteissa on huomioida se, ettei ratkaistavana ole yleensä pelkästään se, miten omistus siirtyy henkilön kuoltua, vaan useimmiten on tarpeen erottaa monia muita omien lainvalintasäännösten alaisia, relevantteja oikeudellisia seikkoja (luonnehdinta) ja selvittää niitä koskevat lainvalintasäännökset¹⁵⁶.

rekisteröityjen parisuhteiden varallisuus oikeudellisia vaikutuksia koskevissa asioissa. Asetuksia sovelletaan täysimääräisesti 29.1.2019 alkaen.

¹⁵² Ks. EU:n perintöasetuksen 75 artikla, jossa viittaus Haagin yleissopimukseen 5.10.1961 koskien testamenttimääräysten muotoa koskevista lakiristiriidoista. (Ns. Haagin testamenttikonventio). Ks. myös Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä 19.11.1934 tehty perintöä, testamenttia ja pesänselvitystä koskeva sopimus ja Neuvostoliiton kanssa solmittu oikeusapuasopimus.

¹⁵³ PK 26:20 §:n (22.5.2015/683) mukaan 26 luvun kv-yksityisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä on noudatettava ainoastaan, jollei EU:n perintöasetuksesta, toisesta laista tai Suomea sitovasta valtiosopimuksesta muuta johdu. Perintökaarta sovelletaan myös ennen 17.8.2015 kuolleiden henkilöiden jälkeiseen perimyksen. Ks. myös [Eur-lex.europa.eu](http://eur-lex.europa.eu), josta löytyvät perussäännöt eri maiden kansallisista perintölaeista.

PK 26:7 sisältää yksityiskohtaisen, ei tyhjentyvän, luettelon perintökaaren soveltamisalaan kuuluvista kysymyksistä.

Ulkomaisessa laissa voi olla asiaryhmiä, joihin säännöksessä ei ole osattu varautua. Keskeistä on arvioida, voiko tiettyä asiakysymystä pitää jäämistöoikeudellisena. Vastauksen ollessa myöntävä, asia kuuluu perintöstatuutin alaan, vaikka sitä ei olisi erikseen mainittu em. luettelossa. Ks. Tuulikki Mikkola, Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus, 2009, s. 174 – 175:

¹⁵⁴ Tuulikki Mikkolan luentoaineisto ”Kansainvälistä perimystä koskevia erityiskysymyksiä”, Lakimiesliiton koulutus, Perinnönjakopäivä, 12.12.2017

¹⁵⁵ Tuulikki Mikkola, Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus, 2009, s. 174-175 sekä Mikkola, 12.12.2017 Perinnönjakopäivä- koulutuksen luentomateriaali: Perintöstatuutin nojalla ratkaistaan esimerkiksi kysymykset lakimääräisestä perintöoikeudesta, kelpoisuudesta perinnön tai testamentin saamiseen, testamentin ja muun kuolemanvaraismääräyksen sallittavuudesta, testamentin tekemistä koskevista rajoituksista, perimysjärjestyksestä, perintöosuuden suuruudesta, oikeudesta suojattuihin osuuksiin (esim. lakiosa Suomessa), ennakkoperinnön ja lahjoituksen huomioon ottamisesta taikka velvollisuudesta niiden palauttamiseen, perintöoikeudesta luopumisesta ja perintöoikeuden menettämisestä sekä sijaantulosta.

¹⁵⁶ Toisistaan erotettavia ”luonnehdintoja” ovat esimerkiksi avioliiton solmimisen muoto ja ulkomaisen avioliiton tunnustaminen, avioero, avioliiton oikeusvaikutukset (taloudelliset ja henkilökohtaiset), perimys, kuoleman varalta tehdyt asiakirjat ja mahdolliset sopimukset, edunvalvonta ja omaisuuden omistusta koskevat kysymykset. Esimerkiksi, jos perittävä on ollut kuollessaan avioliitossa, on perimystä koskevien lainvalintasääntöjen ohella tarpeen selvittää aviovarallisuussuhteeseen ja sen purkautumiseen liittyvät lainvalintasäännökset sekä perittäjän omaisuutta koskien esineoikeudellisia lainvalintasäännöksiä.

Esineisiin liittyvät esineoikeudelliset kysymykset ratkaistaan vakiintuneesti omaisuuden sijaintipaikan lain mukaan (lex rei sitae) riippumatta itse perimyksen sovellettavasta aineellisesta laista.

EU:n perintöasetus koskee omaisuuden, oikeuksien ja velvoitteiden siirtymistä kuoleman johdosta rajat ylittävissä perimystilanteissa ja on luonteeltaan niin sanotusti kaiken kattava¹⁵⁷. Asetus sisältää säännökset siitä, mihin menettely paikantuu, minkä maan aineellista lakia perimyksen tulee soveltaa ja muun muassa siitä, miltä osin perittävä voi itse vaikuttaa hänen jälkeensä toimitettavaan perinnönjakoon sekä perinnönjakoratkaisujen tunnustettavuuteen.¹⁵⁸

Perintöasetuksessa on omaksuttu niin sanottu universaali soveltaminen¹⁵⁹ ja asuinpaikkaperiaate¹⁶⁰. Rajat ylittävään perimyksen sovelletaan kokonaisuudessaan sen valtion lakia, jossa perittävän asuinpaikka oli kuolinhetkellä riippumatta siitä, onko se jonkin jäsenvaltion laki, sekä riippumatta jäämistöomaisuuden sijaintipaikasta. Universaalista soveltamisesta voidaan poiketa, jos tapaukseen liittyvistä kaikista seikoista ilmenee, että perittävällä oli kuollessaan selvästi läheisempi liittymä toiseen valtioon kuin siihen, jonka lakia universaaliperiaatteen nojalla sovellettaisiin¹⁶¹.

Perintöasetuksessa asuinpaikkaperiaatteen mukaan määräytyvän lainvalinnan vaihtoehtona on perittävän rajoitettu tahdonautonomia¹⁶². Henkilö voi valita, että perimyksen kokonaisuudessaan sovelletaan sen valtion lakia, jonka kansalainen hän on valinnan tehdessään tai kuollessaan. Valinta on tehtävä

Tietoa vieraan maan oikeudesta: ks. esim. vertaileva perimys: <http://successions-europe.eu/>, vertaileva aviovarallisuus: <http://www.couples-europe.eu/>, <http://www.hcch.net/>

Lähde: Lakimiesliiton Koulutus, Testamenttipäivät, 7.-8.5.2015, Tuulikki Mikkolan ja Hilka Salmenkylän kirjallinen luentomateriaali aiheesta ”Kansainvälinen testaattori”.

¹⁵⁷ Perintöasetuksella ei ole rajat ylittävää tehokkuutta suhteessa kolmansiin valtioihin. Esimerkiksi jos perittävä on EU-maan kansalainen, mutta hänen viimeinen kotipaikkansa on ollut EU:n ulkopuolisessa valtiossa ja tämän valtion lainvalintasääntöjen mukaan on sovellettava perittävän kansalaisuuden mukaista lakia, menettely paikantuu EU:n alueelle. Jos perittävän omaisuutta sijaitsee EU:n ulkopuolisessa viimeisen kotipaikan maassa, ongelmaksi saattaa muodostua rajat ylittävä täytäntöönpano. Lähde: Lakimiesliiton koulutuksen 12.12.2017 järjestämä Perinnönjakopäivä, Tuulikki Mikkolan luentomateriaali aiheesta ”Kansainvälistä perimystä koskevia erityiskysymyksiä”.

¹⁵⁸ Perintöasetuksella ei ole vaikutusta kansallisten perintöasioiden hoitamiseen eikä se koske verotusta: Tuulikki Mikkola, luentomateriaali, perinnönjakopäivä 12.12.2017

¹⁵⁹ Perintöasetus 20-21.1 ja 23 artiklat. Universaaliperiaatetta kutsutaan myös yhtenäisstatuuttiperiaatteeksi. Ks. tarkemmin esim. Mikkola, Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus, 2009, s. 34,60, 137-138, 200-204.

¹⁶⁰ Perintöasetuksen mukainen asuinpaikkaperiaate koskee toimivaltaa ja lainvalintaa ilman aikarajoja.

Eri valtioiden oikeusjärjestyksissä voi olla erilaisia asuin- ja kotipaikkakäsitteitä. Jos EU-perintöasetus tulee sovellettavaksi, on sovellettava yhteisöoikeudellisesta asuinpaikan käsitettä, jossa keskeistä on tosiasiallinen asuminen eikä pelkkä muodollinen kirjoilla olo. Perittävä ei voi pelkällä asuinpaikan muodollisella rekisteröinnillä itse päättää lopullista asuinpaikan tulkintaa, vaan asuinpaikkakriteeriä tulee arvioida objektiivisesti. Asuinpaikan ei katsota vaihtuneen, jos perittävällä on läheinen ja vankka liittymä alkuperävaltioon. Jos henkilö ei ole asettunut asumaan mihinkään valtioon, voivat kansalaisuus tai omaisuuden sijainti vaikuttaa asuinpaikan tulkinnassa. Kotipaikan voidaan usein katsoa vaihtuvan helpommin kuin asuinpaikan. Ks. asuinpaikan yhteisöoikeudellisesta tulkinnasta lapsioikeudellisessa asiassa EU tuomioistuimen ratkaisu C-523/07 ja KHO 2009:98. Lähde: Lakimiesliiton koulutuksen 12.12.2017 järjestämä Perinnönjakopäivä, Tuulikki Mikkolan luentomateriaali aiheesta ”Kansainvälistä perimystä koskevia erityiskysymyksiä”.

¹⁶¹ Perintöasetus 21.2 artikla ja 22 artikla.

¹⁶² Lakiviittauksen mahdollisuus tunnetaan kansainvälisessä yksityisoikeudessa erityisesti sopimus-, avioliitto- ja perintöoikeuden alalla. Esineoikeudessa sen sijaan lakiviittausta ei pääsääntöisesti sallita. Perintöasetuksen mukaan oikeuspaikkasopimus on mahdollinen, jos perittävä on valinnut perimyksen sovellettavaksi lain, jonka kansalainen hän on. Ks. myös perintöasetuksen 34 artikla koskien lakiviittauksen yleistä rajoitusta (renvoi). Jos asetuksen nojalla on sovellettava kolmannen valtion lakia, renvoi hyväksytään, jos kolmannen valtion laki viittaa jonkun jäsenvaltion lakiin tai sellaiseen muun kolmannen valtion lakiin, joka soveltaa omaa lakiaan.

nimenomaisesti kuolemanvaraismääräyksessä annettavalla ilmoituksella tai sen on käytävä ilmi kyseisen määräyksen ehdoista¹⁶³.

Perintöasetuksessa on testamentin, yhteisen testamentin ja perintösopimuksen mukaisten määräysten sallittavuutta ja aineellista pätevyyttä koskevia säännöksiä (sisältöstatuutti) ja toisaalta tällaisten määräysten muotoa koskevia määräyksiä (muotostatuuksi).

Perintöasetus sisältää yksityiskohtaisen, ei tyhjentyvän, luettelon perimystilanteisiin sovellettavaksi valikoituvan lain soveltamisalaan kuuluvista seikoista¹⁶⁴.

Lisäksi asetuksessa (artiklat 24-33) on nimenomaisia lainvalinta- ja muita säännöksiä koskien seuraavia kansainvälisissä perimystilanteissa esille tulevia kysymyksiä:

- perintösopimukset ja muut kuolemanvaraismääräykset
- kuolemanvaraismääräysten aineellinen pätevyys
- kuolemanvaraismääräysten muodollinen pätevyys
- perinnön vastaanottaminen ja perinnöstä ja luopumista koskevien ilmoitusten pätevyys
- jäämistön hoitajan nimittäminen ja toimivalta tietyissä tilanteissa
- tietyn omaisuuden perimystä rajoittavat tai siihen vaikuttavat erityissäännöt
- esineoikeuksien muuntaminen
- yhtäaikaiset kuolemantapaukset
- vailla perillistä ja testamentin saajaa olevat jäämistöt

Poikkeuksena perintöasetuksen suorasta sovellettavuudesta ovat määräytyt kansalliset aineellisen lain säännökset. Jos tietyn kiinteän omaisuuden, yritysten tai muiden erityisten omaisuuserien sijaintivaltion lakiin sisältyy erityissääntöjä, jotka taloudellisten, perheeseen liittyvien tai sosiaalisten seikkojen vuoksi rajoittavat kyseistä omaisuutta koskevaa perimystä tai vaikuttavat siihen, näitä erityissääntöjä sovelletaan perimyksen siltä osin kuin kyseisen valtion lain mukaan niitä sovelletaan, riippumatta siitä, mitä lakia perimyksen sovelletaan¹⁶⁵.

Myös ordre public –periaatteen nojalla vieraan valtion säännökset voidaan jättää soveltamatta, jos soveltaminen olisi selvästi vastoin tuomioistuinvaltion oikeusjärjestyksen perusteita¹⁶⁶.

Kuolinpesän hallintoon ja jäämistönhoitajan toimivaltaan sovelletaan perintöasetuksen 29 artiklan nojalla samaa lakia kuin perimyksen. Pesänselvitykseen sovellettava materiaallinen laki ei ole välttämättä sama

¹⁶³ Perintöasetus 22 artikla. Henkilö, joka on usean valtion kansalainen, voi valita minkä tahansa sellaisen valtion lain, jonka kansalainen hän on valinnan tehdessään tai kuollessaan. Sen asiakirjan pätevyyteen, jolla lainvalinta tehtiin, sovelletaan valittua lakia.

¹⁶⁴ Perintöasetus 23 artikla

¹⁶⁵ Perintöasetus 30 artikla. Esimerkiksi Suomessa tällainen perintöasetuksesta riippumaton suoraan sovellettava säännös on lesken asumisoikeus sekä lesken ja rintaperillisen oikeus saada kuolinpesästä tietyin edellytyksin avustusta. Ks. PK 26.12.1.

¹⁶⁶ Perintöasetus 35 artikla. Samalla perusteella voidaan jättää tunnustamatta vieraassa valtiossa annettu ratkaisu.

kuin pesänselvitykseen sovellettavat prosessuaaliset säännökset. On myös tärkeää selvittää tapauskohtaisesti, syntyykö kuolinpesän hallintoon sovellettavan lain mukaan ”kuolinpesä” vai siirtykö perintö suoraan perillisille.¹⁶⁷

Huolimatta EU:n perintöasetuksen laajasta kattavuudesta rajat ylittävissä perimystilanteissa, asetuksen mukaisten lainvalintasäännösten osoittamien säännösten soveltaminen saattaa käytännössä olla hankalaa erilaisten oikeusjärjestysten vuoksi.¹⁶⁸

5.5. Työoikeudelliset asiat

Rooma I -asetuksessa vahvistetaan säännöt, joiden perusteella määritetään, minkä maan lakia kansainvälisiin työsopimuksiin sovelletaan. Säännöksillä pyritään antamaan osapuolille vapaus valita sovellettava laki, mutta samalla suojelemaan työntekijää sopimuksen heikompana osapuolena.

Vaikka osapuolet voivat siis vapaasti valita minkä tahansa lain sovellettavaksi sopimukseensa, työntekijää suojelevat kuitenkin sen paikan edullisemmat säännökset, jossa työntekijä tavallisesti työskentelee tai, jos sellaista ei ole, sen paikan, jossa työntekijä on otettu palvelukseen, tai jos työsopimus liittyy läheisemmin johonkin toiseen maahan, tämän toisen maan säännökset.

Lisätietoa kansainväliseen työsopimukseen liittyvään riita-asiaan sovellettavasta laista löytyy Euroopan oikeudellisen verkoston julkaisemasta käytännön oppaasta: [Tuomioistuimen toimivalta ja sovellettava laki kansainvälisissä kiistoissa työnantajan ja työntekijän välillä.](#)

5.6. EU-valtiot: Rooma I ja II

5.6.1. Rooma I: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 593/2008, sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista

Rooma I -asetusta sovelletaan 17.12.2009 jälkeen tehtyihin sopimuksiin. Tätä ennen tehtyihin sopimuksiin sovelletaan Rooman yleissopimusta.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Hallintostatuutti (sisältäen velkavastuun) siten sama kuin perintöstatuutti (perintöön sovellettava laki). Pesänselvitys toimitetaan jäsenvaltiossa, jolla on kv-toimivalta perintöasiassa. Perintöasetuksen mukaan pesänselvitys kattaa lähtökohtaisesti kaiken perittävän omaisuuden sen sijaintipaikasta riippumatta.

¹⁶⁸ Esimerkiksi espanjalainen perintöoikeus ei tunne suomalaista ”kuolinpesää”, vaan Espanjassa omaisuus siirtyy suoraan perittävältä perillisille. Englannin laki ei tunne suomalaista lakiosa- ja ennakkoperintöjärjestelmää eikä lesken vähimmäissuojasäännöksiä. Jos perittävä ei ole tehnyt testamenttia, rintaperilliset eivät välttämättä saa mitään, vaan perintö menee valtiolle. Monet maat hyväksyvät perittävän testamentissa taikka muutoin tekemän nimenomaisen lakiviittauksen perimyksen sovellettavasta laista, mutta toiset eivät. Lainvalinnassa tulisi aina tarkistaa, onko perittävän yhdessä maassa tekemä lakiviittaus pätevä jossakin toisessa tapaukseen liittyvässä relevantissa valtiossa. Lähde: Tuulikki Mikkolan, Testamenttipäivä 7.-8.5.2015, Lakimiesliiton koulutus

¹⁶⁹ 80/934/ETY, voimaan 1.4.1991.

Asetusta sovelletaan, kun määrätään, minkä maan lakia sovelletaan sopimusvelvoitteisiin siviili- ja kauppaoikeuden alalla. Asetusta ei sovelleta vero- tai tulli- eikä hallintoasioihin.

Sopimukseen sovelletaan sen maan lakia, jonka osapuolet ovat valinneet (3 artikla¹⁷⁰). Jos sopimukseen sovellettavaa lakia ei ole valittu, 4 artiklassa on säädetty siitä, minkä maan lain lakia sovelletaan. Kuljetussopimusten (5 artikla), kuluttajasopimusten (6 artikla), vakuutusopimusten (7 artikla) ja työsopimusten (8 artikla) osalta on omat säännökset.

Asetuksessa on säännöksiä muun muassa kansainvälisesti pakottavista säännöksistä (9 artikla), sopimuksen muodosta, hyväksynnästä ja pätevyydestä (10-11 artiklat) sovellettavan lain soveltamisalasta (12 artikla), kelpoisuuden puuttumisesta (13 artikla), saatavan siirrosta (14 artikla), saatavan siirtymisestä (15 artikla), useammasta velallisesta (16 artikla), kuittauksesta (17 artikla) ja todistustaakasta (18 artikla)

5.6.2. Rooma II: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 864/2007, sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavasta laista

Asetus määrittää sen, mitä kansallista aineellisoikeudellista lakia sovelletaan (4 artikla). Sopimukseen perustumattomaan velvoitteeseen, joka johtuu vahingonkorvausvastuun perustavasta tapahtumasta, sovelletaan

1. sen maan lakia, jossa vahinko aiheutuu
2. sen maan lakia, jossa molempien osapuolten asuinpaikka tai yrityksen kotipaikka oli vahingon tapahtuessa, tai
3. jos tapahtuma liittyy läheisemmin jonkin maan lainsäädäntöön, sovelletaan tämän toisen maan lakia.

Asetus myöskin sallii osapuolten tietyn ehdoin valita yhteisellä sopimuksella, mitä lakia sopimukseen perustumattomaan velvoitteeseen sovelletaan (14 artikla).

Tiettyjä sopimukseen perustumattomia velvoitteita, kuten tuotevastuuta (5 artikla), teollis- ja tekijänoikeuksien loukkaamista (8 artikla), perusteetonta etua (10 artikla), asianhuoltoa (11 artikla) ja sopimuksetekotuottamusta (culpa in contrahendo) (12 artikla) koskevat erityiset säännöt.

Asetuksen soveltamisalaan **eivät kuulu**: vero-, tulli- ja hallinto-oikeudelliset asiat; valtion vastuu, tietyt sopimukseen perustumattomat velvoitteet, jotka johtuvat aviopuolisoiden varallisuussuhteista; perhesuhteista, ydinvahingosta, yksityisyyden tai henkilöllisyyteen liittyvien oikeuksien loukkauksesta, esimerkiksi kunnianloukkauksesta.

¹⁷⁰ 3 artiklan 3 kohta: ”Jos kaikki muut lakiviittauksen ajankohtana tilanteeseen liittyvät seikat liittyvät toiseen maahan kuin siihen, jonka laki on valittu, osapuolten tekemä valinta ei rajoita niiden kyseisen toisen maan lain säännösten soveltamista, joista ei voida sopimuksin poiketa.” Osapuolet eivät voi kiertää jäsenmaissa täytäntöön pantuja, yhteisön oikeuden pakottavia säännöksiä valitsemalla jonkin muun valtion kuin jäsenmaan lain, ts. vaikka osapuolet olisivat valinneet sovellettavaksi jonkin muun maan kuin Euroopan unioniin kuuluvan maan lain, unionin oikeuden perustavaa laatua olevat säännökset ovat siitä huolimatta pakottavia, ks. esim. C-321/98, jossa direktiivin artikloja, joissa taattiin tiettyjä oikeuksia kauppaedustajille edustusopimuksen lakkaamisen jälkeen, oli sovellettava, jos kauppaedustaja oli harjoittanut toimintaansa jäsenvaltiossa, vaikka päämies oli sijoittautunut kolmanteen maahan ja vaikka sopimusehdon mukaan sopimukseen sovellettava laki oli tämän kolmannen maan laki.

5.6.3. Oikeustapauksia (Rooman yleissopimus – Rooma I – Rooma II):

C-54/16 *Vinyls Italia* (maksukyvyttömyysasetuksen 1346/2000 peräyttämistä koskevaa 13 artiklaa voidaan soveltaa myös tapauksessa, jossa osapuolet ovat valinneet, että sopimukseen sovelletaan muun kuin sen jäsenvaltion lakia, johon molemmat osapuolet ovat sijoittuneet; osapuolten valinta otettava huomioon sovellettaessa maksukyvyttömyysasetuksen 13 artiklaa)

135/15 *Nikiforidis* (työsopimukseen sovellettava laki, Rooma I -asetuksen ajallinen soveltaminen ja 9 artiklan kansainvälisesti pakottavien ulkomaisten säännösten vaikutus työsopimuksen ehtoihin)

C -191/15 *Verein für Konsumenteninformation* (Rooma I -asetusta ja Rooma II -asetusta on tulkittava siten, että kuluttajien etujen suojaamista tarkoittavista kieltokanteista annetun direktiivin 2009/22 kieltokanteeseen, joka koskee tiettyyn jäsenvaltioon sijoittautuneen yrityksen, joka tekee sähköisessä kaupankäynnissä sopimuksia muissa jäsenvaltiossa – ja erityisesti tuomioistuinvaltiossa – asuvien kuluttajien kanssa, käyttämiä väitetysti lainvastaisia sopimusehtoja, sovellettava laki tai lait on aina määrättävä Rooma II-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan, kun taas tietyn sopimusehdon arviointiin sovellettava laki on aina määrättävä Rooma I -asetuksen mukaan, olipa kyse yksittäistapausta koskevasta kanteesta tai ryhmäkanteesta.)

C-483/14 *KA Finanz* (Rooman yleissopimus, sovellettava laki, rajat ylittävä sulautuminen)

C-359/14 *ERGO Insurance* (vetoauton ja siihen kytketyn perävaunun aiheuttama onnettomuus, kun kummankin ajoneuvon liikennevakuutus on otettu eri vakuutusyhtiöstä; onnettomuus sattunut muussa kuin siinä jäsenvaltiossa, jossa vakuutus sopimukset on tehty; vakuutuksenantajien välinen takautumiskanne. Moottoriajoneuvon käyttöön liittyvän vastuun varalta otettavasta vakuutuksesta ja vakuutusvelvollisuuden saattamista koskevan direktiivin 2009/103 14 artiklan b alakohtaa on tulkittava siten, ettei tähän säännökseen sisälly erityistä lainvalintasääntöä, jonka perusteella olisi määritettävä vakuutuksenantajien väliseen takautumiskanteeseen sovellettava laki; Rooma I- ja Rooma II -asetuksia on tulkittava siten, että vetoauton vakuutuksenantajan, joka on korvannut kyseisen ajoneuvon kuljettajan aiheuttamasta onnettomuudesta johtuneet vahingot vahingonkärsijöille, nostamaan takautumiskanteeseen onnettomuustilanteessa vedetyn perävaunun vakuutuksenantajaa vastaan sovellettava laki määräytyy Rooma I -asetuksen 7 artiklan mukaisesti, jos tähän onnettomuuteen Rooma II -asetuksen 4 artiklan ja sitä seuraavien artiklojen nojalla sovellettavissa sopimukseen perustumatonta korvausvastuuta koskevissa säännöksissä säädetään vahingonkorvausvelvollisuuden jakautumisesta.)

C-557/13 *Lutz* (maksukyvyttömyysasetuksen 1346/2000 4 ja 13 artikla muodostavat *lex specialis* suhteessa jäsenvaltioiden kv-yksityisoikeuteen ja Rooma I -asetukseen, ja niitä on tulkittava maksukyvyttömyysasetuksen tavoitteiden valossa)

C-305/13 *Haeger & Schmidt* (Rooman yleissopimus 4 artikla 1, 2, 4 ja 5 kohta; sovellettava laki, kun osapuolet eivät ole valinneet sitä; huolintasopimus – tavarankuljetussopimus)

C-184/12 *Unamar* (Rooman yleissopimus 3 artikla ja 7 artiklan 2 kohta; osapuolten valinnanvapaus, kansainvälisesti pakottavat säännökset; päämies päättää edustussopimuksen; Rooman yleissopimuksen 3 artiklaa ja 7 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että kauppaedustussopimuksen osapuolten valitsema unionin jäsenvaltion laki, jossa annetaan direktiivissä 86/653 säädetty vähimmäisuoja, voidaan syrjäyttää asiaa käsittelevässä toisen jäsenvaltion tuomioistuimessa tuomioistuinvaltion lain hyväksi sillä perusteella, että itsenäisiä kauppaedustajia sääntelevät säännökset ovat pakottavia tämän viimeksi mainitun jäsenvaltion oikeusjärjestyksessä, ainoastaan, mikäli asiaa käsittelevä tuomioistuin toteaa yksityiskohtaisesti, että tuomioistuinvaltion lainsäätäjät on direktiiviä täytäntöön pannessaan pitänyt

olennaisen tärkeänä, että kyseisessä oikeusjärjestyksessä annetaan kauppaedustajalle tässä direktiivissä säädettyä suojaa laajempi suoja, ja ottaa tältä osin huomioon tällaisten pakottavien säännösten luonteen ja tarkoituksen)

C -64/12 Schlenker (Rooman yleissopimus, työsopimus 6 artiklan 2 kohta, sovellettava laki lakiviittauksen puuttuessa, sen maan laki, jossa työntekijä ”tavallisesti työskentelee”, sopimus, joka liittyy läheisemmin johonkin toiseen jäsenvaltioon)

C -384/10 Voogsgeerd (Rooman yleissopimus, työsopimus, osapuolten lainvalintasopimus, lainvalintasopimuksen puuttuessa sovellettavan lain pakottavat säännökset, tämän lain määrittäminen; työntekijä, joka työskentelee useammassa kuin yhdessä sopimusvaltiossa)

C-29/10 Koelzsch (Rooman yleissopimus, työsopimus, osapuolten lainvalintasopimus, lainvalintasopimuksen puuttuessa sovellettavan lain pakottavat säännökset, tämän lain määrittäminen, työntekijä, joka työskentelee useammassa kuin yhdessä sopimusvaltiossa)

C-133/08 ICF (Rooman yleissopimus; sovellettava laki lakiviittauksen puuttuessa; rahtausopimus, liittymäperusteet, mahdollisuus erottaa sopimuksesta osa)

5.7. Kansainvälinen kauppalaki (CISG)

5.7.1. Yleistä

CISG¹⁷¹ on kansainvälistä tavaroiden kauppaa koskeva yleissopimus, joka on tehty Wienissä 11.4.1980. Se tunnetaan myös nimillä kansainvälinen kauppalaki, YK:n kauppalaki ja Wienin sopimus (Vienna Convention). CISG on osa Suomen lainsäädäntöä, joten tuomioistuimien on sovellettava sitä viran puolesta.

CISG:n on ratifioinut tähän mennessä yli 80 valtiota. Niiden joukossa ovat Suomen tärkeimmät kauppakumppanit Yhdistynyt kuningaskunta lukuun ottamatta. Valtaosa Suomen ulkomaankaupasta suuntautuu CISG-sopimusvaltioihin. Toisaalta myyjän ja ostajan välisessä kauppasopimuksessa CISG:n soveltaminen on voitu sulkea pois.

CISG sisältää kauppasopimuksen tekemistä sekä sopijapuolten oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia määräyksiä. Määräykset ovat samantapaisia kuin kauppalain tai oikeustoimilain¹⁷² säännökset, mutta yksityiskohdissa on useita eroavaisuuksia. Merkittäviä eroja on esimerkiksi vahingonkorvausta koskevissa normeissa. Toisin kuin kauppalaki, CISG ei erottele välittömiä ja välillisiä vahinkoja eikä sisällä määräystä vahingonkorvauksen sovittelusta.

¹⁷¹ Convention on Contracts for the International Sale of Goods eli yleissopimus kansainvälistä tavaroiden kauppaa koskevista sopimuksista (SopS 50/1988).

¹⁷² L varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929).

CISG ei aseta myyjän ja ostajan väliselle kauppasopimukselle muotovaatimuksia¹⁷³. CISG-sopimusvaltio on kuitenkin voinut tehdä varauman, jonka johdosta kauppasopimukselta tai muulta tahdonilmaisulta edellytetään kirjallista muotoa, jos sopijapuolen liikepaikka on varauman tehneessä valtiossa¹⁷⁴.

5.7.2. Kansainvälisen kauppalain soveltamisala

Kysymys siitä, onko kauppaan sovellettava CISG:n määräyksiä, ratkeaa yleensä harkitsemalla seuraavia seikkoja:

1. **Missä sopijapuolten liikepaikat sijaitsevat?** CISG koskee ulkomaankauppaa. CISG soveltuu, jos sopijapuolten liikepaikat (places of business) ovat eri valtioissa ja kyseiset valtiot ovat CISG-sopimusvaltioita¹⁷⁵. CISG voi soveltua myös, jos kansainvälisen yksityisoikeuden säännöt johtavat CISG-sopimusvaltion oikeuden soveltamiseen¹⁷⁶. Ellei kauppasopimuksessa ole sovittu sovellettavasta laista, tavarakauppaan soveltuvat kotimaiset lainvalintasäännöt johtavat usein myyjän valtion lainsäädännön soveltamiseen¹⁷⁷. Jos myyjän liikepaikka on Suomessa, CISG voi tulla lainvalintasääntöjen johdosta sovellettavaksi, vaikka ostajan liikepaikka ei olisi CISG-sopimusvaltiossa. Pohjoismaiden tekemän varauman johdosta CISG ei sovellu, jos sopijapuolten liikepaikat ovat Pohjoismaissa¹⁷⁸. Tällöin tavarakauppaan sovelletaan yleensä kyseisen Pohjoismaan kauppalakia.
2. **Ovatko sopijapuolet sopineet kauppasopimukseen sovellettavasta laista ja onko CISG:n soveltaminen suljettu siinä pois?** Kansainvälisissä kauppasopimuksissa on usein sovittu sovellettavasta laista. CISG on tahdonvaltainen¹⁷⁹. Jos kauppasopimuksessa on sovittu Suomen lain soveltamisesta ja CISG:n soveltamisen edellytykset täyttyvät, kauppasopimukseen sovelletaan CISG:iä, ellei CISG:n soveltamista ole kauppasopimuksessa suljettu pois. Vastaavasti sopijapuolet voivat sopia, ettei CISG:iä sovelleta, vaikka sen soveltamisen edellytykset muutoin täyttyisivät. Sopijapuolet voivat poiketa myös CISG:n yksittäisistä määräyksistä lukuun ottamatta sopimusvaltion mahdollisesti asettamaa kirjallisen muodon vaatimusta¹⁸⁰.
3. **Minkä tyyppisestä kaupasta on kysymys?** CISG:iä sovelletaan tyyppillisesti yritysten välisissä kaupoissa. CISG:iä ei pääsääntöisesti sovelleta kuluttajakauppaan. Kuluttajakaupalla tarkoitetaan CISG:ssä henkilökohtaiseen taikka perheen tai kotitalouden käyttöön ostetun tavaran kauppaa¹⁸¹. CISG soveltuu kuitenkin kuluttajakauppaan, jos myyjä ei sopimusta tehtäessä tai sitä ennen tiennyt eikä hänen olisi

¹⁷³ CISG 11 art.

¹⁷⁴ CISG 12 ja 96 art. UNCITRAL (United Nations Commission on International Trade Law eli Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisen kauppaoikeuden toimikunta) ylläpitää listausta CISG:n varaumista verkkosivuillaan http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html. Esimerkiksi Venäjä on tehnyt kirjallista muotoa koskevan varauman.

¹⁷⁵ CISG 1(1)(a) art. Sopimusvaltiot on listattu UNCITRALin verkkosivuilla http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html. Eräät sopimusvaltiot ovat voineet rajoittaa CISG:n soveltamista tiettyihin maantieteellisiin alueisiin (ks. CISG 93 art).

¹⁷⁶ CISG 1(1)(b) art. Eräät sopimusvaltiot ovat ilmoittaneet, ettei artiklaa 1(1)(b) sovelleta (ks. CISG 95 art). Esimerkiksi Kiina ja Yhdysvallat ovat tehneet tällaisen varauman.

¹⁷⁷ Ks. tämän raportin jakso Kotimainen lainsäädäntä lainvalinnasta.

¹⁷⁸ Ks. CISG 91 art. ja A kansainvälistä tavaran kauppaa koskevista sopimuksista tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta (796/1988) 2 §.

¹⁷⁹ CISG 6 art.

¹⁸⁰ CISG 6, 12 ja 96 art.

¹⁸¹ CISG 2(a) art. CISG:ssä esiintyvä määritelmä eroaa kuluttajansuojalain (38/1978) säädetyistä määritelmistä.

pitänytkään tietää, että tavara ostettiin henkilökohtaiseen taikka perheen tai kotitalouden käyttöön¹⁸². CISG:iä ei sovelleta huutokauppaan eikä pakkohuutokauppaan tai muuhun lain nojalla tapahtuvaan kauppaan¹⁸³.

4. Mikä on kauppasopimuksen kohteena oleva hyödyke? CISG koskee tavaroiden (goods) kauppaa. CISG:iä ei sovelleta sopimukseen, joissa tavaraa toimittavan sopijapuolen velvollisuudet koostuvat suurimmaksi osaksi työn tai muiden palvelusten suorittamisesta¹⁸⁴. CISG:n soveltamisalan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi palvelua tai urakkaa koskevat sopimukset. Vaikka myyjän suorituksen lopputulos olisi tavara, sopimuksen kohteena voi joskus olla suurimmaksi osaksi tavaran valmistamista koskeva työ. Valmistettavan tai tuotettavan tavaran toimittamista koskeva sopimus kuuluu CISG:n soveltamisalaan, ellei tavaran tilaaja ole sitoutunut toimittamaan olennaista osaa tavaran valmistamiseen tai tuottamiseen tarvittavista aineista tai tarvikkeista¹⁸⁵. CISG:iä ei sovelleta osakkeiden, arvopaperien, juoksevien sitoumusten, rahan, laivojen, alusten, ilmatyynyalusten, ilma-alusten tai sähkön kauppaan¹⁸⁶.

5. Milloin kauppasopimus on tehty? CISG on saatettu Suomessa voimaan 1.1.1989¹⁸⁷. Suomen CISG:n II osaan (Sopimuksenteko) tekemä varauma on peruutettu 1.6.2012 alkaen¹⁸⁸. Joissain tapauksissa CISG voi tulla sovellettavaksi myös vieraan valtion lainsäädännön kautta¹⁸⁹.

6. Millaisesta oikeudellisesta ongelmasta on kysymys? Vaikka CISG muodollisesti soveltuisi, se ei välttämättä sisällä ratkaistavana olevaa oikeudellista ongelmaa kattavia määräyksiä. CISG sääntelee vain kauppaa koskevan sopimuksen tekemistä sekä kauppasopimuksesta johtuvia myyjän ja ostajan oikeuksia ja velvollisuuksia¹⁹⁰. CISG ei ilman nimenomaista määräystä sääntele sopimuksen, sopimusmääräyksen tai tavan pätevyyttä eikä sopimuksen mahdollista vaikutusta myydyn tavaran omistusoikeuteen¹⁹¹. CISG ei myöskään koske myyjän vastuuta tavaran aiheuttamasta henkilön kuolemasta tai henkilövahingosta¹⁹².

Jos CISG ei sovellu tai jos se ei sisällä ratkaistavana olevaa oikeudellista kysymystä kattavaa määräystä, sovelletaan lainvalintasääntöjen perusteella määräytyvää lainsäädäntöä.

¹⁸² CISG 2(a) art.

¹⁸³ CISG 2(b-c) art.

¹⁸⁴ CISG 3(2) art.

¹⁸⁵ CISG 3(1) art.

¹⁸⁶ CISG 2(d-f) art.

¹⁸⁷ L kansainvälistä tavaran kauppaa koskevista sopimuksista tehdyn yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä (795/1988) ja A 796/1988.

¹⁸⁸ VNA 265/2012 ja SopS 31/2012.

¹⁸⁹ UNCITRALin verkkosivuilta http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html ilmenee, milloin CISG on tullut voimaan kunkin sopimusvaltion kohdalla.

¹⁹⁰ CISG 4 art.

¹⁹¹ CISG 4 art.

¹⁹² CISG 5 art.

5.8. Kotimainen lainsäädäntö lainvalinnasta

Ellei käsillä olevaan tilanteeseen sovellettavaa lainvalintasääntöä ole kansainvälisissä sopimuksissa eikä EU-oikeudessa, tulevat sovellettavaksi kansallisessa laissa olevat lainvalintasäännöt¹⁹³ ja nimenomaisen lainsäädännön puuttuessa viimesijaisesti kv-yksityisoikeudelliset periaatteet¹⁹⁴.

Suomen lainsäädännössä olevia nimenomaisia lainvalintasääntöjä löytyy ainakin seuraavista laeista:

laki eräisiin kansainvälisluonteisiin vakuutus sopimukseen sovellettavasta laista¹⁹⁵, kansainvälisluontoiseen irtainten esineiden kauppaan sovellettava laki¹⁹⁶, merilaki¹⁹⁷, erityyöaikalaki¹⁹⁸, tiekuljetussopimuslaki¹⁹⁹,

¹⁹³ Kansalliset säännökset ovat todellisuudessa usein syntyneet valtioiden lakiyhteistyön tuloksena, kuten esimerkiksi EU direktiivien implementointi kansalliseen lainsäädäntöön, vaikka tämä ei itse kansallista säädöksestä ole luettavissa. Esimerkkinä voidaan mainita myös KvIrtKaupL, joka perustuu Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin piirissä valmistettuun kansainvälisluontoiseen irtainten esineiden kauppaan sovellettavasta laista tehtyyn sopimukseen (SopS28/1964).

¹⁹⁴ Näihin periaatteisiin katsotaan sisältyvän lainvalintasäännöt kv-yksityisoikeuden teoriassa, oikeuskäytännössä ja tapaoikeudessa. Kv-yksityisoikeuden teoriassa sopimuksia koskevia lainvalintatilanteiden jäsentämistä on tehty monin eri tavoin. Lainvalinnan ratkaisuksi on esitetty tapauksesta riippumattomia erilaisia kiinteistä liittymiä, esim. sopimuksen tekopaikan laki *lex loci contractus* tai suorituspaikan laki *lex loci solutionis*. Toisen teorian mukaan jokaista sopimusta on yksittäistapauksittain arvosteltava vahvimman (lähimmän) liittymän löytämiseksi. Erilaisilla teoreettisilla lähtökohdilla on edelleen vahva merkitys kv-yksityisoikeudessa. Ongelmana on, että näitä sääntöjä käytetään osittain päällekkäin, osittain limittäin ja osittain muokattuina. Kiinteiden lainvalintasääntöjen ongelmana on, että ne voivat johtaa toiselle osapuolelle kohtuuttomiin lopputuloksiin, jos huomioon ei oteta tapaukseen liittyviä erityisiä olosuhteita. Ks. esim. Ks. Koulu, *Kansainvälinen varallisuus oikeus pääpiirteittäin*, s. 23 ja Klami & Kuisma, 2000, s. 87.

¹⁹⁵ Laki eräisiin kansainvälisluonteisiin vakuutus sopimukseen sovellettavasta laista 8.1.1993/91, (KvVakSopL) Laissa säädetään, minkä valtion lakia sovelletaan vakuutus sopimukseen, kun vahinkovakuutuksen kattama riski sijaitsee jossakin Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa (ETA valtiossa) tai kun henkivakuutuksen ottajan vakainainen asuinpaikka tai, jos vakuutuksen ottaja on oikeushenkilö, sen toimipaikka, johon sopimus liittyy, on ETA-valtiossa. Lisäksi laissa säädetään lakiviittausmahdollisuudesta, sen rajoituksista ja sovellettavasta laista lakiviittauksen puuttuessa.

¹⁹⁶ Laki kansainvälisluontoiseen irtainten esineiden kauppaan sovellettavasta laista 26.6.1964/387, (KvIrtKaupL) Laissa säädetään lakiviittausmahdollisuudesta ja nimenomaisen viittauksen puuttuessa mahdollisuudesta tulkita viittauksen olemassaolo osapuolten välillä noudatetun käytännön perusteella. Lisäksi lakiin sisältyy nimenomainen lainvalintasäännös niitä tilanteita varten, joissa sovellettavasta laista ei ole tai voida katsoa olevan tehdyn sopimusta. Pääsääntönä on, että kauppaan nähden on voimassa sen maan laki, jossa myyjällä tilausta vastaanottaessaan oli kotipaikka. Jos tilauksen on ottanut vastaan myyjän omistama liikelaitos, sovelletaan sen maan lakia, jossa liikelaitos sijaitsee. Jos myyjä/hänen edustajansa on ottanut tilauksen vastaan vieraassa valtiossa, jossa ostajalla on kotipaikka tai tämä omistaa liikelaitoksen, on sovellettava tämän vieraan valtion lakia. Jos kauppa tapahtuu pörssissä tai huutokaupassa, sovelletaan pörssin sijaintimaan lakia ja huutokaupan toimituspaikan lakia.

¹⁹⁷ Merilaki 15.7.1994/674

¹⁹⁸ Merityöaikalaki 9.4.1976/296,

¹⁹⁹ Tiekuljetussopimuslaki 23.3.1979/345

ilmailulaki²⁰⁰, työsopimuslaki²⁰¹, kilpailulaki²⁰², kuluttajansuojalaki²⁰³, tekijänoikeuslaki²⁰⁴, perintökaari²⁰⁵, avioliittolaki²⁰⁶, shekkilaki²⁰⁷, vekselilaki²⁰⁸ ja tietoyhteiskuntakaari²⁰⁹

5.9. Päätös sovellettavasta laista

Mikäli osapuolet ovat erimielisiä sovellettavasta laista tai jos osapuolten valitsema laki ei voi tulla sovellettavaksi *ordre public* -säännöistä, yhteisöjen pakottavasta oikeudesta tai kansainvälisesti pakottavista säännöksistä johtuen, on asiassa ratkaistava kysymys sovellettavasta laista. Lainvalintaa koskevan kysymyksen ratkaiseminen voi olla hyvin monimutkaista.²¹⁰

Kysymykseen siitä, minkä valtion lakia asiassa sovelletaan, joudutaan oikeudenkäynnissä ottamaan kantaa yleensä jo asian valmisteluvaiheessa ennen pääkäsitteilyä. Lainvalintakysymykseen tuomioistuimien voi ottaa kantaa asian valmistelussa prosessinjohtoon kuuluvana toimena taikka ratkaisemalla kysymyksen sitä koskevalla päätöksellään. Tällöin ei ole kysymys väli- tai osatuomiosta, vaan oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua oikeudenkäynnin aikana tehdystä ratkaisusta, johon ei saa hakea erikseen muutosta, koska sitä ei ole nimenomaisesti sallittu (KKO 2007:74 kohta 6, ks. myös KKO 2016:38).

Tarvittaessa asiassa voidaan pitää pääkäsitteily esimerkiksi liittymien selvittämiseksi (oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 30 §).²¹¹

²⁰⁰ Ilmailulaki 7.11.2014/864

²⁰¹ Työsopimuslaki 26.1.2001/55,

²⁰² Kilpailulaki 12.8.2011/948

²⁰³ Kuluttajansuojalaki 20.1.1978/38

²⁰⁴ Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404

²⁰⁵ Perintökaari 5.2.1965/40

²⁰⁶ Avioliittolaki 13.6.1929/234

²⁰⁷ Shekkilaki 14.7.1932/244

²⁰⁸ Vekselilaki 14.7.1932/242

²⁰⁹ Tietoyhteiskuntakaari 7.11.2014/917

²¹⁰ Vastausta lainvalintaratkaisuun on haettava seuraavassa järjestyksessä: kansainvälisistä sopimuksista; EU:n säännökset, joissa säännellään sopimusvelvoitteisiin liittyvää lainvalintaa tietyissä asioissa; yleiset lainvalintaa koskevat Rooman yleissopimus, Rooma I-III asetukset; kansallisten lakien osoittamat lainvalintasäännöt; kansainvälisyksityisoikeudelliset periaatteet; ks. esim. Rooma I 23 ja 25 artiklat; Juntunen Laura: Kansainväliset sopimukset ja lainvalinta – kansainvälisyksityisoikeudellinen tutkimus sopimukseen sovellettavasta laista Suomessa, pro gradu tutkielma, julkaistu Edilex 2012, s. 28-29; ks. myös kohta Selvitys vieraan valtion lain sisällöstä.

²¹¹ Ks. tarkemmin lainvalintaa koskevasta päätöksenteosta Koulu, Risto: Lainvalinta oikeudenkäynnin ongelmana, osa I, DL 2/2002 s. 212-231.

5.10. Selvitysvastuu vieraan valtion lain sisällöstä

Niin sanotun *jura novit curia* –periaatteen mukaisesti tuomioistuin soveltaa lakia viran puolesta²¹². Kyseinen periaate ei kuitenkaan ulotu vieraan valtion lakiin²¹³. Jos asiassa olisi sovellettava vieraan valtion lakia eikä tuomioistuin tunne sen sisältöä, tuomioistuimen tulee kehottaa asianosaista esittämään siitä selvitystä. Tuomioistuimen velvollisuudesta hankkia viran puolesta selvitystä vieraan valtion lain sisällöstä säädetään erikseen. Suomen lakia sovelletaan, jos vieraan valtion lain sisällöstä ei ole selvitystä (oikeudenkäymiskaari 17:4).²¹⁴

Pääsääntönä on siten asianosaisvastuinen vieraan valtion oikeuden selvittäminen. Pääsääntöä sovelletaan, jos tuomioistuin ei ennestään tunne lain sisältöä, eikä asian luonne ole sellainen, että selvitysvastuusta olisi erityissäännöksiä.²¹⁵

Laissa ei ole yleistä säännöstä siitä, kummalle asianosaiselle tuomioistuimen tulee antaa vieraan valtion lain sisältöä koskeva selvitysketutus. Tuomioistuin saa vapaasti ratkaista sen, kummalla asianosaisella on katsottava olevan ensisijainen selvitysvastuu, ellei selvitysvastuun jakautumisesta ole erityissäännöstä.²¹⁶

Korkein oikeus on käsitellyt ulkomaisen lain sisällön selvitysvastuuta ja –kynnystä harvoin, eikä vakiintunutta oikeuskäytäntöä selvitysvastuun jakaantumisesta asianosaisten kesken ole.²¹⁷

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, ettei selvitysvastuuta yleensä tulisi määrätä sille asianosaiselle, joka vastustaa ulkomaisen lain soveltamista, vaan ensisijainen selvitysvastuu tulisi olla sillä osapuolella, joka vieraan valtion lain soveltamista vaatii ja on yleensä se osapuoli, joka tulee ulkomaisen lain soveltamisesta hyötymään.²¹⁸

²¹² OK 17:4.1. Ko. lainkohdan mukaan asianosainen saa antaa tuomioistuimelle kirjallisen selvityksen siitä, miten lakia olisi sovellettava. Selvityksen laatijaa tai muuta henkilöä voidaan kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, jos tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

²¹³ Koskien oikeustieteessä esitettyjä kannanottoja siihen, tulisiko tuomioistuimen soveltaa vieraan valtion lakia *ex officio* vaiko ainoastaan asianosaisen vaatimuksesta ks. esim. Auramo, 2016 s. s. 28-35 ja Koulu, DF 3/2002: Lainvalinta oikeudenkäynnin ongelmana osa II, s. 375-378.

²¹⁴ OK 17:4.2-3. (12.6.2015/732) ja Ulkomaisesta lainsäädännöstä saatavia tietoja koskeva eurooppalainen yleissopimus SopS 58/1990

²¹⁵ Joissakin erityislaeissa tuomioistuimelle on asetettu ulkomaan lain sisältöä koskeva toissijainen selvitysvastuu. Ks. Auramo, 2016, s. 42, jossa viittaukset esimerkkeinä vekselilain 88 §: ja shekilain 65 §. Ks. myös Koulu, DF 3/2002.

²¹⁶ Suomessa selvitysvastuun jakautumista koskeva asiantila on epäselvä. Kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa näkemykset vaihtelevat eikä oikeuskäytännöstä löydy tapauksia, joissa selvitysvastuun jakoa olisi tarkemmin käsitelty. Eurooppalaisessa kv-prosessioikeudessa on ollut trendinä siirtyminen asianosaisten selvitysvastuusta tuomioistuimen selvitysvastuuseen. Perinteinen vastuunjakomalli saattaa olla muuttumassa mm. siksi, että tuomioistuimella on nykyään käytössä enemmän ja parempia keinoja selvityksen hankkimiseen vieraan valtion lain sisällöstä kuin asianosaisilla. Ks. Mikkola Tuulikki, Lakimies 6/2012, s. 877, Auramo Hilikka, Ulkomaisen lain sisältöä koskeva todistelu riita-asian oikeudenkäynnissä, 2016, s. 16-17 ja 37-41 ja Koulu Risto, DF 3/2002: Lainvalinta oikeudenkäynnin ongelmana osa II.

²¹⁷ Ks. Auramo, s. 25-26 ja Mikkola Tuulikki, lakimies 6/2012, s. 881 -, jossa esimerkkinä mainittu KKO 1999:98 (Takaaisinsaanti konkurssipesään, Espanjan laki), KKO 2006 (Takaaisinsaanti konkurssipesään, Viron laki), KKO 1997:160 (Takausten vanhentuminen, Saksan laki) ja KKO 2011:97 (Puolison elatusapu, Sveitsin laki)

²¹⁸ Auramo, 2016, s. 37-39 ja viittaus KKO 1999:98. Ulkomaisen lain soveltamisvaatimuksen esittäminen on usein indisio siitä, että osapuolella on kyseisen lain sisällöstä jo jonkinlaista tietoa valmiiksi, jolloin riittävän selvityksen aikaansaaminen vaatijan puolelta on todennäköisempää.

Asianosaisten keskinäisen selvitysvastuun niin sanotun avoimen jakaantumisen järjestelmä mahdollistaa sen, että tuomioistuin voi huomioida yksittäisten tapausten erikoispiirteet selvitysvastuusta päättäessään.²¹⁹

Asianosaisten selvitysvastuun vastapainona on tuomioistuimen oikeus kaikissa tapauksissa hankkia täydentävää selvitystä, vaikka mitään yleistä velvollisuutta tuomioistuimella ei siihen oikeudenkäymiskaaren mukaan ole.²²⁰

Asianosaisvastuusta selvitysvelvollisuudesta voi myös olla poikkeuksia. Oikeudenkäymiskaaren 17:5 mukaan seikka, joka on yleisesti tunnettu, ei tarvitse näyttää toteen. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että myös vieraan valtion lain sisältö voi poikkeuksellisesti olla tällainen notorinen seikka. Toisin sanoen, vaikka jura novit curia-periaate ei ulotu vieraan valtion lakiin, tuomioistuin voi tosiasiallisesti tuntea kyseessä olevan lain, jolloin se ei saa vaatia asianosaisia esittämään siitä selvitystä.²²¹ Notorisuuteen tulee tällaisessa yhteydessä kuitenkin suhtautua erityisellä varovaisuudella oikeusvarmuuden periaatteen toteutumisen turvaamiseksi.²²²

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että vieraan valtion lain soveltaminen tulisi katsoa asianosaisten ja tuomioistuimen yhteiseksi tehtäväksi, jossa myös tuomioistuimella on oltava aktiivinen rooli.²²³ Selvitysvastuun vähimmäisvaatimuksena tulisi joka tapauksessa olla, että puheenjohtaja ottaa selvitysvastuun jakaantumisen asianosaisten kesken esille prosessijohdon keinoin. Asianosaisille tulee myös varata tilaisuus lausua käsityksensä selvitysvastuun jakaantumisesta²²⁴.

5.11. Milloin selvitys on riittävä?

Vieraan valtion laista hankittavan selvityskynnyksen ylittymisestä eli ole lain säännöksiä, vaan tuomioistuimella on vapaa harkintavalta siitä, milloin selvitys on riittävä.²²⁵ Jos annettu selvitys ei tuomioistuimen harkinnan mukaan täytä selvityskynnystä, tuomioistuin voi tarvittaessa kehottaa selvitysvelvollista asianosaista toimittamaan lisäselvitystä.²²⁶

²¹⁹ Auramo, 2016, s. 36-41 ja 90-91. Auramon mukaan tuomioistuimet ovat selvitysvastuuta koskevan oikeudenkäymiskaaren 17:4 tulkinnassa siirtymässä tiukasta legalistisuudesta tarkoituksen mukaisuusargumenttien joustavaan huomioimiseen.

²²⁰ Ks. oikeustieteellisestä argumentaatiosta koskien tuomioistuimen oma-aloitteista täydentävän selvityksen hankkimista esim. Klami-Kuisma, 2000, s. 56 ja Auramo, 2016, s. 41.

²²¹ OK 17:4.1 mukaan tuomioistuimen tulee kehottaa asianosaisia esittämään näyttöä sovellettavan ulkomaisen lain sisällöstä vain, jos tuomioistuin ei tunne lain sisältöä. Ks. Auramo, 2016, s. 51 ja viittaus Tirkkonen 1949, s. 35.

²²² Esimerkkinä vieraan valtion lain notorisuudesta Auramo mainitsee mm. uhkapelin laillisuuden Monacossa ja yleisemmin sen, että ulkomaista lakia koskeva osaaminen ja tietämys on lisääntynyt mm. EU:n integraatiokehityksen myötä. Vieraan valtion lain sisältö voi olla tuomioistuimelle tunnettu myös sen vuoksi, että tuomioistuin on jo jossakin aiemmassa jutussa perehtynyt kyseiseen lakiin. Ks. Auramo, 2016, s. 49-53, jossa viittaukset Koulu, DF 3/2002, s. 202, 219 ja 377 sekä Frände-Havansi-Helenius et al 2012, s. 591-592, Koulu 1999, s. 160 ja Jäntherä-Järeborg, 1997, s. 113.

²²³ Koulu, DF 3/2002, s. 380.

²²⁴ Ks. myös Koulu DF 3/2002, s. 381

²²⁵ Mikkola, Lakimies 6/2012, s. 878. Kuten Mikkola toteaa, riittämättömän selvityksen sanktiona on vieraan valtion lain sivuuttaminen ja Suomen oikeuden soveltaminen sen sijaan.

²²⁶ OK 17:4.2 (12.6.2015/732) Lähtökohtaisesti asianosainen siis kantaa riskin siitä, että hänen esittämänsä selvitys on riittävä. Ks. Mikkola, Lakimies 6/2012, s. 878.

On epäselvää, soveltuvatko ja/tai pitäisikö dispositiivisia asioita koskevat oikeudenkäymiskaaren (OK 5:22 ja 6:9) preklusiosäännökset katsoa soveltuvaiksi myös ulkomaista lakia koskevaan selvitykseen ja voiko/pitäisikö

Oikeudenkäymiskaaren mukaan, jos vieraan valtion lain sisällöstä ei ole selvitystä, sovelletaan Suomen lakia.²²⁷ Oikeuskirjallisuudessa lainsäännöksen on katsottu koskevan myös tilanteita, joissa saatu selvitys ei ole riittävä.²²⁸

Selvityksen hankkiminen vieraan valtion oikeudesta voi sijoittua oikeudenkäynnin eri vaiheisiin riippuen siitä, milloin väite ulkomaisen oikeuden soveltumisesta esitetään tai milloin tuomioistuimien havaitsee sen ex officio. Jos kantaja perustaa kanteensa vieraan valtion oikeuteen, on lähtökohtana, että kantajan tulisi esittää jo haastehakemuksessa pääpiirteinen selvitys kyseisestä ulkomaisesta oikeudesta. Täydellistä selvityskynnyksen ylittävää selvitystä ei vielä tässä vaiheessa edellytetä, vaan tuomioistuimien ratkaisee selvityksen riittävyyden tavanomaisesti vasta pääasian yhteydessä.²²⁹ Jos ulkomaisen lain soveltamisen tarve tapahtuu ex officio, saadaan selvitystä vasta tuomioistuimen selvityskehotuksen jälkeen. Lopullinen ratkaisu ulkomaisen lain soveltuvuudesta ja selvityksen riittävyydestä saadaan viime kädessä vasta ylimmästä oikeusasteesta, mikä on oikeusturvan toteutumisen kannalta ongelmallista.²³⁰

Selvityksen tarkoitus on esittää tuomioistuimelle ulkomaisen lain sisältö siltä osin kuin se on käsillä olevan tapauksen kannalta merkityksellinen. Asianosaisten ei tarvitse selvittää sitä, kuinka tuomioistuimen tulee ulkomaista lakia soveltaa.²³¹

Oikeuskirjallisuudessa esitetyn näkemyksen mukaan vieraan valtion oikeudesta annettavan informaation laatu on johdettava kansainvälisen yksityisoikeuden yleisistä opeista, mutta varsinainen vieraan oikeuden selvittäminen on oikeusvertailua, jossa valittava näkökulma riippuu vertailun kulloisestakin funktiosta. Selvityskynnyksen täyttymistä tulee arvioida aina tapauskohtaisesti. Riittävän selvityksen laajuus ja muoto voivat siten vaihdella riippuen käsiteltävien oikeuskysymysten luonteesta, tuomioistuimen ulkomaista lakia koskevasta tietoudesta, kyseisen lain yhtäläisyyksistä tuomioistuimen oman maan lain kanssa sekä kyseessä olevan vieraan valtion oikeusjärjestelmästä.²³²

Korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä selvityskynnyksen ylittymistä koskevia ratkaisuja on hyvin niukasti, minkä vuoksi niiden perusteella on vaikeaa arvioida riittävän selvityksen tasoa yleisemmin. Niissä tapauksissa, joissa on päädytty vieraan valtion lain soveltamiseen, ratkaisun perustelut ovat painottuneet usein lainvalintaan eivätkä selvityskynnyksen arviointiin. Sikäli kuin selvityskynnyksen ylittymistä on korkeimman oikeuden ratkaisussa arvioitu, riittävän selvityksen laadun on katsottu voivan vaihdella tapauksen luonteesta riippuen. Dispositiivisissa asioissa on katsottu voitavan hyväksyä alhaisempi selvityskynnys kuin indispositiivisissa asioissa tai sellaisissa tilanteissa, joihin liittyy merkittävä julkinen intressi taikka joissa ratkaisulla on merkittäviä vaikutuksia sivullisen oikeuksiin. Esimerkkeinä viimeksi

tuomioistuimen antaa preklusiouhkaisen selvityskehotuksen. Ks. Auramo, 2016, s. 45-46 ja viittaukset Lindell, s. 1993, s. 28 ja 265 - sekä Koulu, 2002, s. 387-388 ja Frände-Havansi-Helenius et al, 2012, s. 591-592, samoin kuin viittaus Turun hovioikeuden tuomioon 27.3.2015, nro 330 asiassa S 14/1618.

²²⁷ OK 17:4.3. Lainkohdan mukaan selvityksen puuttuminen ei kuitenkaan saa koitua rikosasian vastaajan vahingoksi.

²²⁸ Koulu, DF 3/2002: Lainvalinta oikeudenkäynnin ongelmana osat I-II

²²⁹ Auramo, 2016, s. 44, jossa viittaukset Klami-Kuisma, 2000, s. 55-56, Koulu 2002, s. 386-387 ja Mikkola, 2009: Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä, Juhlakirja Risto Koulu 60 vuotta, s. 437.

Oikeuskirjallisuudessa on toisaalta esitetty, että hyvän prosessinjohton varmistamiseksi selvityksen riittävyyttä tulisi arvioida jo valmisteluvaiheessa ja tuomioistuimen tulisi tällöin tarpeen mukaan kehottaa selvityselvöllistä asianosaista hankkimaan lisäselvitystä. Ks. Mikkola, 2009, s. 437 ja Klami-Kuisma, s. 56.

²³⁰ Auramo, 2016, s. 47 ja Koulu DF 3/2002, s. 386 ja 377-378 sekä viittaukset Korkeimman oikeuden tapauksiin 1999:98 ja 2011:97.

²³¹ Ks. Auramo, 2016, s. 75, jossa viittaus HE 46/2014 sekä viittaukset Söderlund, 1997, s. 281 ja Sinander – Lindvist, 2015, s. 751. Ks. myös Mikkola, Lakimies 6/2012, s. 878.

²³² Ks. Mikkola, Lakimies 6/2012 ja Mikkola, Oikeudellisen tiedon yhtenevyys ja sen esteet. Vammala 1999, s. 88-90.

mainituista ovat perhe- ja lapsioikeudelliset sekä työ- ja kuluttajaoikeudelliset asiat, joissa keskeinen periaate on heikomman osapuolen suojele.²³³

Oikeuskirjallisuudessa selvityskynnyksen arvioinnissa on painotettu niin sanotun lojaalin ja autenttisen soveltamisen periaatteita, joiden mukaan tuomioistuimen tavoitteena tulee olla vieraan oikeuden soveltaminen samalla tavalla, jolla vieraan valtion oma tuomioistuin sitä soveltaisi. Tuomioistuimen pitäisi siis pystyä soveltamaan vieraan oikeuden säännöksiä niiden oman alkuperäisen yhteiskunnallisen ja juridisen kontekstin mukaisesti. Tällaisen tehtävän edessä suomalainen tuomioistuin joutuu suorittamaan oikeusvertailua ulkomaisen ja kotimaisen oikeusjärjestelmän välillä, jolloin on tärkeää, että tuomioistuimelle annetaan ulkomaisen kirjoitetun lain²³⁴ lisäksi riittävä selvitys myös käsillä olevan oikeudenalan yleisistä opeista, oikeuskäytännöstä ja oikeuskirjallisuudessa vallitsevista tai esitetyistä doktriineista.²³⁵

Oikeuskirjallisuudessa on edellytetty, että tuomioistuimen tulisi antaa asianosaiselle tarkentavia ohjeita siitä, mistä aineistosta selvityksen tulee koostua, jotta asianosaisella on mahdollisuus riittävän selvityksen toimittamiseen. Selvityskynnyksen riittävyttä arvioitaessa on myös aina otettava huomioon kontradiktorinen periaate, jonka mukaisesti selvityksen hankkineen asianosaisen vastapuolella on oltava mahdollisuus lausua hankitusta selvityksestä ja esittää täydentävää tai kiistävää omaa selvitystään.²³⁶ Jos asianosaiset ovat erimieliset selvittävän lain sisällöstä, voidaan asian käsittelemiseksi järjestää valmisteluistunto huolimatta siitä, että tuomioistuin ottaa kantaa selvityksen riittävyteen lopullisesti vasta pääasiaratkaisun yhteydessä²³⁷.

Lojaalin soveltamisen vaatimus merkitsee selvityskynnyksen nousemista hyvin korkeaksi ja johtaa käytännössä helposti siihen, että ulkomainen laki tulee sovellettavaksi hyvin harvoin.²³⁸ Harkittavaksi jääkin, tulisiko ulkomaista oikeutta tilanteesta riippuen voida soveltaa, vaikka saatu selvitys olisi epätarkkaa, jos on ilmeistä, että tuomioistuimaan oman lain soveltaminen ”ei lainkaan tekisi oikeutta arvioitavana olevalle oikeussuhteelle”²³⁹.

²³³ Auramo, 2016, s. 75-76 ja 80-81 ja viittaus Helin, 2015, s. 85 sekä Mikkola, Lakimies 6/2012, s. 881 ja Auramon ja Mikkolan viittaukset korkeimman oikeuden ratkaisuihin KKO 1999:98, 2006:108, 1997:160 sekä 2011:97.

²³⁴ Tietoa eurooppalaisesta aineellisesti oikeudesta on saatavissa esim. seuraavien linkkien kautta: Euroopan e-justice portaali (e-justice.europa.eu), Successions-europe.eu, Couples-europe.eu, Arert.eu, Eulis.eu (kiinteistörekisterit jäsenvaltioissa), IATE.europa.eu (käsitevastaavuudet eli interactive terminology for Europe).

²³⁵ Auramo, 2016, s. 75-76 ja 81-82, Klami-Kuisma, 2000, s. 51-53 ja Mikkola, Lakimies 6/2912, s. 876. Lojaalin soveltamisen apuna voi toimia myös esim. selvitys vakiintuneesta kauppatavasta taikka olemassa olevasta EU-oikeudellisesta sääntelystä ja oikeuskäytännöstä.

²³⁶ Auramo, 2016, s. 44-49 ja viittaus Kouluun, 2002, s. 375

²³⁷ Koulu, DF 3/2002

²³⁸ Oikeuskirjallisuudessa lojaalia soveltamista pidetään ideaalina, joka on käytännössä mahdoton toteuttaa. Auramo, 2016, s. 77 ja Helin 2013, s. 83, ks. myös Mikkola, Lakimies 6/2012, s. 826-877 ja selvitysstandardeista Koulu, DF 3/2002, s. 284

²³⁹ Auramo, 2016, s. 77-78 ja viittaus Helin, 2013, s. 87. Ruotsalaisessa mallissa asianosaisten sopimusvapaus ulotetaan myös lain soveltamisen alueelle. Sinander ja Lindvist hylkäävät lojaalin soveltamisen periaatteen mukaan määräytyvän selvityskynnyksen ja lähtevät siitä, että dispositiivisissa asioissa selvitykselle ei tarvitse asettaa erityisiä vaatimuksia, jos ratkaisu tulee koskemaan vain asianosaisia, asia on dispositiivinen sovellettavan aineellisen ulkomaisen lain mukaan ja asianosaiset ovat yksimielisiä sovellettavan ulkomaisen lain sisällöstä. Ks. Auramo, 2016, s. 78-79 ja viittaus Sinander-Lindkvist, 2015, s. 753. Myös Norjassa on esitetty samankaltaisia näkemyksiä.

5.12. Ulkomaisesta lainsäädännöstä saatavia tietoja koskeva eurooppalainen yleissopimus

Jos asianosaiset eivät pysty hankkimaan selvitystä vieraan valtion lainsäädännöstä, se voi jäädä tuomioistuimen tehtäväksi. Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden välillä on ulkomaisesta lainsäädännöstä saatavia tietoja koskeva yleissopimus, joka on saatettu Suomessa voimaan asetuksella.²⁴⁰

Sopimuksen mukaan osapuolet sitoutuvat antamaan toisilleen yleissopimuksen määräysten mukaisesti tietoja lainsäädännöstään ja käytännöstään siviili- ja kauppaoikeuden alalla sekä oikeusjärjestelmästään.²⁴¹

Kaksi tai useampi sopimuspuoli voi myös päättää laajentaa keskenään yleissopimuksen soveltamisalaa muille kuin edellä mainituille aloille (1 artikla).²⁴²

Sopimuksen lisäpöytäkirjan²⁴³ mukaan osapuolet sitoutuvat antamaan toisilleen sopimusmääräysten mukaisesti tietoja myös rikosoikeuden alan aineellisesta ja prosessuaalisesta lainsäädännöstä sekä oikeusjärjestelmästä (lisäpöytäkirjan I luku 1 artikla).²⁴⁴

Sopimuksen mukaan kullakin sopimuspuolella on määrätty ”välittävä viranomainen” tai ”vastaanottava viranomainen” (ministeriö tai muu valtiollinen elin), jonka tehtävänä on vastaanottaa yleissopimuksessa tarkoitettuja tiedusteluja ja ryhtyä sopimuksen mukaisiin tiedustelujen edellyttämiin toimenpiteisiin (2 ja 6 artiklat).²⁴⁵

Keskeinen edellytys on, että tiedustelun esittää aina oikeusviranomainen²⁴⁶, vaikka se ei itse olisi tiedustelua laatinut²⁴⁷ ja että tiedustelu voidaan esittää vain, kun asian oikeuskäsittely on jo alkanut. Kaksi

²⁴⁰ Asetus ulkomaisesta lainsäädännöstä saatavia tietoja koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen ja sen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta 28.9.1990/984. (SopS 58/1990)

Ks. European Convention on Information on Foreign Law, London 7.VI.1968, Treaty No.062.

Yleissopimuksen artiklojen tarkemmat selitykset löytyvät asiakirjasta Explanatory Report to the European Convention on Information on Foreign Law, ks.: <http://conventions.coe.int>. Sivustolta löytyy myös mm. lisätietoa sopimuksen ratifioineista EU:n ulkopuolisista valtioista ja jäsenvaltioiden tekemistä varaumista.

Todettakoon tässä yhteydessä, että Sopimuksen käytöstä on myös Suomen ja Venäjän välillä joitakin positiivisia esimerkkejä. Ks. Norros, Merja, DF 1/2015, s. 146 ja siinä viittaus Koulun, Juhlajulkaisu Jukka Peltonen, Helsinki 1999, s. 155-171.

²⁴¹ Siviili- ja kauppaoikeuden alaan katsotaan kuuluvaksi lähtökohtaisesti myös siviilioikeudellisen lainsäädännön piiriin kuuluvat työoikeudelliset asiat. Pyydetty tiedot voivat myös koskea kyseessä olevan valtion aiemmin voimassa ollutta lakia. Ks. tarkemmin Explanatory Report, kohdat 8. ja 9.

²⁴² Näiden päätösten muotoa ei ole sopimuksessa määritelty tarkemmin. Ks. Explanatory Report kohta 10.

²⁴³ Lisäpöytäkirja tehty Strasbourg 15.III.1978

²⁴⁴ Tiedoksiantovelvollisuus koskee myös syyttäjälaitosta ja rangaistusten täytäntöönpanoa koskevaa lainsäädäntöä ja se koskee kaikkia oikeudenkäyntejä, joiden kohteena on rikos, josta syyttäminen tiedustelun tekemisen hetkellä kuuluu tiedustelun tehneen sopimuspuolen oikeusviranomaisen toimivaltaan. Ks. myös 2 artikla tiedusteluun oikeutetusta viranomaisesta. Tiedustelu voidaan rikosasioissa tehdä jo ennen oikeuskäsittelyn alkamista asian vireille saattamista harkittaessa.

²⁴⁵ Yleissopimuksen artiklan 2.3 mukaan kukin sopimuspuoli ilmoittaa Euroopan neuvoston pääsihteerille, mikä on sen vastaanottava sekä välittävä viranomainen sekä näiden yhteystiedot.

²⁴⁶ Oikeusviranomainen voi olla ”luonteeltaan” tuomioistuin tai muu asian käsittelemiseen toimivaltainen viranomainen. Oikeusviranomaisen käsite määrittyy kunkin maan oman lainsäädännön mukaan. Ks. Yleissopimuksen artikla 2 ja Explanatory Report kohta 18.

²⁴⁷ Yleissopimuksen artiklojen 3.1 ja 4.4 mukaan tiedustelun voi laatia myös jutun osapuoli joko itsenäisesti tai oikeusviranomaisen ohjeistuksen mukaan. Tällöin tiedusteluun tulee liittää oikeusviranomaisen päätös tiedustelun hyväksymisestä. Tiedustelun tulee aina olla jutun ratkaiseman kannalta tarpeellinen. Ks. myös Explanatory Report kohdat 16.-17. Myös välimiesoikeus voi laatia tiedustelun kansallisen oikeusviranomaisen hyväksynnällä, ellei se ole kansallisen lainsäädännön mukaan kiellettyä. Ks. Explanatory Report kohta 20.

tai useampi sopimuspuoli voi kuitenkin keskenään päättää laajentaa sopimuksen soveltamisalan kattamaan myös muiden kuin oikeusviranomaisten tekemiä tiedusteluja²⁴⁸ (3 artikla).

Tiedustelun tarkemmista sisältövaatimuksista säädetään sopimuksen 4. artiklassa²⁴⁹. Tiedustelijan tulee pyynnöstä antaa vastaajalle tämän tarpeelliseksi katsomiaan lisätietoja (13 artikla).

Tiedustelun välittävä viranomainen, tai sellaisen puuttuessa, tiedustelun tehnyt oikeusviranomainen, toimittaa tiedustelun suoraan sen valtion vastaanottavalle viranomaiselle, jolle tiedustelu on osoitettu (5 artikla).²⁵⁰

Tiedustelun vastaanottavalla viranomaisella on pääsääntöisesti vastausvelvollisuus (10 artikla)²⁵¹ ja vastaus on pyrittävä antamaan mahdollisimman nopeasti (12 artikla)²⁵². Vastaanottava viranomainen voi laatia vastauksen itse tai toimittaa tiedustelun edelleen toiselle viranomaiselle vastauksen laatimista varten. Tilanteesta riippuen vastaanottava viranomainen voi myös toimittaa tiedustelun yksityiselle elimelle tai pätevälle lakimiehelle vastauksen laatimista varten, jolloin vastaanottavan viranomaisen tulee ilmoittaa tiedustelijalle etukäteen, mille yksityiselle elimelle tai juristille tiedustelu toimitetaan (6 artikla).

Pääsääntöisesti vastaus ei saa edellyttää kulujen tai kustannusten suorittamista²⁵³. Jos tiedustelu on toimitettu edelleen jollekin yksityiselle elimelle tai juristille ja vastauksen laatimisesta aiheutuu tällöin tiedustelijalta perittäviä kustannuksia, vastaanottavan viranomaisen tulee ilmoittaa tiedustelijalle etukäteen mahdollisimman tarkasti arvioidut kustannukset ja pyytää tiedustelijalta näihin suostumus²⁵⁴.

Kaksi tai useampi sopimuspuoli voi päättää keskenään poiketa vastauksen maksuttomuutta koskevasta pääsäännöstä²⁵⁵.

Vastauksen tarkoitus on antaa tiedustelijalle kohdevaltion lainsäädännöstä tietoja objektiivisesti ja puolueettomasti. Vastauksen tulee tapauksesta riippuen sisältää asiaan kuuluvat lakitekstit ja tuomioistuimen/muun viranomaisen päätökset. Vastauksessa voidaan tarpeen mukaan liittää muitakin asiakirjoja, kuten otteita oikeuskirjallisuudesta ja lakien esitöistä sekä selittäviä huomautuksia (7 artikla).²⁵⁶

Vastauksessa annetut tiedot eivät sido tiedustelun tehnyttä oikeusviranomaista (artikla 8).

Tiedustelu ja sen liitteet sekä mahdolliset pyydetty lisäselvitykset tulee toimittaa jollakin tiedustelun vastaanottavan valtion virallisella kielellä tai siihen on liitettävä käänös tälle kielelle. Vastaus toimitetaan tiedustelun vastaanottajavaltion kielellä, paitsi milloin kaksi tai useampi sopimuspuoli on keskenään toisin päättänyt (14 artikla).²⁵⁷

²⁴⁸ Ks. myös Explanatory Report kohta 21.

²⁴⁹ Tiedustelun sisältövaatimuksista ks. myös Explanatory Report kohdat 22-24.

²⁵⁰ Yleissopimuksen artiklan 9 mukaan vastaavasti vastaanottava viranomainen osoittaa vastauksen tiedustelun toimittaneelle välittäväille tai oikeusviranomaiselle, jos se on suoraan lähettänyt tiedustelun.

²⁵¹ Ks. myös artiklat 6 ja 10-11. Tiedustelun vastaanottanut valtio voi kieltäytyä toimenpiteistä, jos tiedustelun aiheuttanut tapaus vaikuttaa asianomaisen valtion etuihin tai jos se katsoo, että vastaus saattaisi vaarantaa sen täysivaltaisuutta tai turvallisuutta. Ks. Explanatory Report kohdat 38-40.

²⁵² Yleissopimuksen artiklan 12 mukaan milloin vastauksen laatiminen vaatii pitkän ajan, vastaanottavan viranomaisen on ilmoitettava siitä tiedustelun tehneen valtion viranomaiselle ja mahdollisuuksien mukaan ilmoitettava päivämäärä, jolloin vastaus toimitetaan.

²⁵³ Yleissopimuksen 15.1. artikla ja Explanatory Report kohdat 47-49.

²⁵⁴ Yleissopimuksen 6.3 artikla ja Explanatory Report kohdat 26-29.

²⁵⁵ Yleissopimuksen 15.2 artikla ja Explanatory Report kohdat

²⁵⁶ Ks. myös Explanatory Report kohdat 30-33.

²⁵⁷ Ks. myös Explanatory Report kohdat 44-46.

Suomessa keskusviranomaisena toimii oikeusministeriö, jonka kautta pyyntö voidaan tehdä vieraaseen valtioon. Tuomioistuimen tulee käntää pyyntö sen valtioon kielelle, johon se ollaan lähettämässä.

6. OIKEUSAPUPYYNTÖ TODISTEIDEN VASTAANOTTAMISEKSI ULKOMAILLA

6.1. Yleistä

Kansainvälinen oikeusapu todisteiden vastaanottamiseksi voi olla tarpeen, jos oikeudenkäynnin todistaja tai todisteena käytettävä asiakirja on ulkomailla. Tuomioistuimen toimivalta suorittaa prosessitoimia rajoittuu alueellisesti siihen valtioon, jossa tuomioistuin sijaitsee. Periaate valtion suvereniteetista estää tuomioistuinta vastaanottamasta todistelua toisen valtion alueella ilman sen suostumusta tai myötävaikutusta. Kansainvälistä oikeusapua koskevia normeja tarvitaan näin ollen sekä tilanteessa, jossa suomalaiset tuomioistuimet tarvitsevat oikeusapua ulkomailta että tilanteessa, jossa ulkomainen oikeusviranomaisiin kääntyy Suomen puoleen pyytäen toimenpiteiden suorittamista täällä.

Jos kyse on ulkomailla asuvan tai oleskelevan henkilön kuulemisesta, on mahdollista pyytää henkilön asuinvaltion tuomioistuinta kuulemaan todistajaa. Vaihtoehtoisesti voidaan pyytää vieraalta valtiolta lupaa henkilön kuulemiseksi videon välityksellä tai puhelimella. Tällöin kyse on niin kutsutusta välittömästä tai suorasta kuulemisesta. Kansainvälisiin instrumentteihin kirjattu todistajan käsite voi kattaa myös asianosaisen kuulemisen todistelutarkoituksessa tai asiantuntijan kuulemisen²⁵⁸.

Tilanteita, joissa todistelua ja selvitystä tarvitaan vieraasta valtiosta, voivat olla myös esimerkiksi olosuhdeselvityksen saaminen ulkomailla asuvasta vanhemmasta huolto- ja tapaamisasian käsittelyä varten tai dna-tutkimuksen tekeminen isyysasiassa. Mahdollisia ovat myös katselmus ja arviokirjan pyytäminen asuinhuoneistosta.

6.2. Kansainväliset sopimukset ja sovellettava lainsäädäntö

Todisteiden vastaanottoa koskevasta oikeusavusta säädetään kansainvälisissä sopimuksissa sekä EU-valtioiden välillä jäsenvaltioita velvoittavalla asetuksella. Keskeiset todistelua koskevat kansainväliset instrumentit ovat EU:n todisteluasetus²⁵⁹, Haagin vuoden 1970 todisteiden vastaanottoa siviilioikeudellisissa asioissa koskeva yleissopimus²⁶⁰ sekä niin kutsuttu pohjoismainen oikeusapusopimus²⁶¹.

Kansalliset säännökset oikeusavun pyytämisestä ja antamisesta todisteluun liittyvien pyyntöjen osalta sisältyvät niin kutsuttuun siviilioikeusapulakiin (426/2015)²⁶². Siviilioikeusapulaki on kuitenkin toissijainen

²⁵⁸ Käsikirja todisteiden vastaanottamisesta annetun asetuksen soveltamista varten, Euroopan komissio ja siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellinen verkosto

²⁵⁹ Neuvoston asetus (EY) N:o 1206/2001 jäsenvaltioiden tuomioistuinten välisestä yhteistyöstä siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa tapahtuvassa todisteiden vastaanottamisessa

²⁶⁰ Todisteiden vastaanottamista ulkomailla siviili- tai kauppaoikeudellisissa asioissa koskeva yleissopimus, SopS 37/1976

²⁶¹ Sopimus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (SopS 26/1975)

²⁶² Laki kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla, 426/2015

EU-lainsäädäntöön ja kansainvälisiin sopimuksiin nähden. Siviilioikeusapulain lisäksi on myös huomioitava oikeudenkäymiskaaren (4/1734) säännökset todistelusta.

Kansainväliset instrumentit pyrkivät helpottamaan todisteiden vastaanottoa rajat ylittävissä tilanteissa luomalla valtioiden välille todisteiden vastaanottoa koskevia yhteistyörakenteita ja menettelysäännöksiä. Kansainväliset instrumentit eivät niinkään säätele todistelupyynnön käsittelyyn ja siihen vastaamiseen liittyviä sisällöllisiä kysymyksiä. Nämä asiat jäävät pääsääntöisesti kansallisen lainsäädännön varaan. Yleinen lähtökohta ja tavoite on, että oikeusapua pyritään antamaan niin laajasti kuin se kansallisen lainsäädännön mukaan on mahdollista. Haagin yleissopimuksen soveltamisen helpottamiseksi laaditussa käytännön oppaassa todetaan, että todisteluyleissopimuksen säännöksiä tulisi tulkita siten, että niillä edistetään vastavuoroista oikeudellista yhteistyötä sopimusvaltioiden välillä. Tämän mukaisesti oikeusavun antamisen mahdollistavia määritelmiä tulisi tulkita laajasti ja oikeusavusta kieltäytymiseen liittyviä seikkoja puolestaan suppeasti.²⁶³

Kansainväliset instrumentit sisältävät kieltäytymisperusteita oikeusavun antamiselle, mutta näitä on kansainvälisen oikeudellisen yhteistyön mahdollistamiseksi pyritty karsimaan. Esimerkiksi EU:n todisteluasetuksen kieltäytymisperusteita on rajoitettu verrattuna EU:n todisteluasetusta vanhemman Haagin todisteluyleissopimuksen mukaisiin kieltäytymisperusteisiin.

6.3. Menettely todistelua koskevien oikeusapupyyntöjen laatimiseksi

Todisteiden vastaanottamista koskevan pyynnön laatimiseen ja lähettämiseen sovelletaan joko EU-lainsäädäntöä tai kansainvälistä sopimusta riippuen siitä, missä valtiossa todistaja tai todiste on.

EU-valtioiden välillä (pois lukien Tanska) sovelletaan todisteluasetusta. Todisteluasetus perustuu niin sanottuihin suoriin yhteyksiin eli tuomioistuimet lähettävät todistelupyynnön suoraan vastaanottavan EU-valtion toimivaltaiselle viranomaiselle²⁶⁴. EU:n todisteluasetus sisältää yksityiskohtaisia säännöksiä muun muassa kieli- ja käännösvaatimuksista, läsnäolo-oikeudesta todisteita vastaanotettaessa sekä esim. todisteiden vastaanottamisesta puhelimitse tai videoyhteyden avulla (niin kutsuttu välitön tai suora todisteiden vastaanotto).

Asetuksen teksti, jäsenvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset, vakiolomakkeet sekä muuta käytännön tietoa löytyy [Euroopan oikeusportaalista](#)²⁶⁵.

Pohjoismainen sopimus, jota todistelun osalta sovelletaan Suomen, Tanskan, Norjan ja Islannin välillä, perustuu samoin suoriin yhteyksiin toimivaltaisten viranomaisten välillä. Suomessa tuomioistuimet lähettävät todistelupyynnöt suoraan toisen Pohjoismaan vastaanottavalle tuomioistuimelle. Ruotsin kanssa sovelletaan kuitenkin ensisijaisesti edellä mainittua EU-asetusta²⁶⁶. Suhteessa kaikkiin Pohjoismaihin on huomioitava laki velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa (349/1975).

²⁶³ Practical Handbook on the Operation of the Evidence Convention, HCCH 2016, s. 3.

²⁶⁴ On huomattava, että vastaanottava viranomainen jäsenvaltiossa riippuu siitä, minkä artiklan nojalla todistelua pyydetään.

²⁶⁵ <https://e-justice.europa.eu/home.do?plang=fi&action=home>

²⁶⁶ Ks. EU:n todisteluasetuksen 21 artikla asetuksen etusijasta valtioiden välisiin aiempiin sopimuksiin

Oikeushallinnon intranet-sivuilla löytyy tietoa muun muassa Pohjoismaiden vastaanottavista viranomaisista.

Haagin todisteluyhteisöpuolesta sovelletaan muun muassa Yhdysvaltojen, Turkin ja Sveitsin kanssa. Tätä sopimusta sovellettaessa suomalaiset tuomioistuimet tekevät todistelua koskevan pyynnön ulkomaille keskusviranomaisen kautta. Suomessa keskusviranomaisena toimii oikeusministeriö.

Yhteisöpuolesta, selitysmuistio, sopimukseen kuuluvat valtiot ja niiden tekemät varaukset sekä muuta käytännön tietoa löytyy [Haagin yksityisoikeuden konferenssin internet -sivulta](#)²⁶⁷.

Venäjän kanssa voidaan soveltaa joko edellä mainittua Haagin todistelusopimusta tai Suomen ja Venäjän kahdenvälistä oikeusapuopimusta²⁶⁸.

Niiden valtioiden osalta, joiden kanssa Suomella ei ole sopimusta, todistelupyynnönä koskeva yhteistyö tapahtuu diplomaattista reittiä. Suomalaiset tuomioistuimet tekevät todistelua koskevan pyynnön näihin valtioihin ulkoministeriön välityksellä.

Oikeushallinnon intranetistä löytyy todistelupyynnöihin liittyvää tietoa ja linkit kaikkiin edellä mainittuihin sopimuksiin ja tietolähteisiin.

6.4. Pyyntöjen laatiminen ja siihen liittyvät lomakkeet

Jos todistelupyynnön lähetetään toiseen EU-valtioon EU:n todisteluasetuksen nojalla, todisteluasetus sisältää valmiit pyyntölomakkeet pyynnön tekemiseksi. Nämä niin kutsutut dynaamiset lomakkeet löytyvät sähköisesti täytettävänä versioina [Euroopan oikeusportaalista](#)²⁶⁹. Lomake on sen täyttämisen jälkeen mahdollista kääntää oikeusportaalista vastaanottavan jäsenvaltion kielelle (järjestelmä kääntää lomakkeen pysyvät osat, ei siihen kirjoitettua tekstiä). Asetuksessa on omat lomakkeensa pyynnön vastaanottavassa valtiossa tapahtuvaa todisteiden vastaanottoa koskevaa pyyntöä (10-16 artiklat, lomake A) sekä välitöntä todisteiden vastaanottoa koskevaa pyyntöä (17 artikla, lomake I) varten.

Jos pyyntö lähetetään jonkun muun kansainvälisen instrumentin nojalla tai diplomaattiteitse, valmiita pyyntölomakkeita ei ole olemassa. Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin sivuilla on [englanninkielinen mallilomake](#)²⁷⁰, jota on mahdollista hyödyntää. Sen käyttö ei kuitenkaan ole pakollista.

Itse pyyntöön on perusteltua sisällyttää vähintään asiaa käsittelevän tuomioistuimen ja asian käsittelijän tiedot, tiedot käsiteltävästä asiasta ja osapuolista ja tiedot pyydetystä todistelusta, samoin kuin se, minkä sopimuksen tai instrumentin nojalla oikeusapua pyydetään. Pyyntöön kannattaa samoin sisällyttää tietoa toivotusta aikataulusta ja muista käytännön asioista (ks. myöhemmin myös videokuulemista koskevat pyynnöt).

Pyyntöä laatiessa on tärkeä huomioida, että vastaanottava viranomainen toisessa valtiossa ei tunne Suomen lainsäädäntöä eikä menettelyjä, minkä vuoksi asiaa ja tarvittavaa todistelua tulisi pyynnössä selvittää riittävän laajasti. Esimerkiksi jos kyse on olosuhteiden selvittämistä koskevasta pyynnöstä lapsen

²⁶⁷ <https://www.hcch.net/en/instruments/specialised-sections/evidence>

²⁶⁸ Sopimus Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton [Venäjän] välillä oikeussuojasta ja oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa (SopS 48/1980)

²⁶⁹ https://e-justice.europa.eu/content_taking_of_evidence_forms-160-fi.do

²⁷⁰ <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6557&dtid=65>

huoltoasian käsittelyä varten, pyyntöön on hyvä selkeästi kirjata niitä eri asioita, joita toivoo vieraan valtion selvittävän. Pelkkä pyyntö olosuhteiden selvittämisestä ei välttämättä tuota selvitystä kaikista toivotuista seikoista. Jos oikeusapupyynnössä on puolestaan kyse asiakirjasta, jota tarvitaan oikeudenkäynnissä todisteena, on pyydettävä asiakirja kyettävä kuvaamaan ja identifioimaan riittävän selkeästi.

Jos kyse on henkilötodistelua koskevasta pyynnöstä, on samoin huomioitava kuultavan henkilön mahdollinen oikeus kieltäytyä todistamasta, joka voi määräytyä sekä pyytävän että vastaanottavan valtion lainsäädännön nojalla.

Jos kyse on oikeusgeneettisiin isyystutkimuksiin liittyvästä oikeusapupyynnöstä, Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) isyystestien tekemisestä vastaavana viranomaisten Suomessa on laatinut näihin pyyntöihin liittyviä lomakkeita ja ohjeita sisällytettäväksi pyyntöön. Linkit lomakkeisiin sekä muuta tietoa löytyy oikeushallinnon intranet-sivuilta. Kaikissa valtioissa ei ole mahdollista velvoittaa henkilöä osallistumaan oikeusgeneettisiin isyystutkimuksiin.

6.5. Todistajan kuuleminen videoyhteyden välityksellä

Jos pyyntö koskee todistajan kuulemistä videon välityksellä siten, että pyytävän valtion tuomari kuulee todistajaa, joka osallistuu oikeuden istuntoon videon välityksellä vieraasta valtiosta, kyse on niin kutsutusta välittömästä tai suorasta kuulemisesta (direct taking of evidence). Välitön kuuleminen tapahtuu lähtökohtaisesti pyytävän valtion lainsäädännön mukaisesti, kun taas perinteiseen oikeusapupyntöön, jossa pyynnön vastaanottanut tuomioistuimien esimerkiksi kutsuu todistajan paikalle ja esittää hänelle kysymyksiä, sovelletaan pyynnön vastaanottavan ja oikeusapua antavan tuomioistuimen lainsäädäntöä.

Vuonna 2001 laadittu EU:n todisteluasetus huomioi modernin teknologian todisteiden vastaanotossa. Asetuksen 17 artikla käsittelee erityisesti välitöntä todisteiden vastaanottoa. Artiklan mukaan välitön todisteiden vastaanotto on mahdollista, jos se voidaan suorittaa vapaaehtoiselta pohjalta tarvitsematta turvautua pakkokeinoihin. Välitön kuuleminen edellyttää vastaanottavan jäsenvaltion viranomaisen lupaa. Lupapyyntö lähetetään vastaanottavan EU-valtion toimivaltaiselle viranomaiselle. Pyyntöä käytettävä lomake (lomake I) ja tiedot vastaanottavista viranomaisista löytyvät [Euroopan oikeusportaalista](#)²⁷¹. Jos todistaja ei halua todistaa vapaaehtoisesti, on tuomioistuimen mahdollista tehdä pyyntö todisteluasetuksen 10-16 artiklojen nojalla, jolloin pyynnön vastaanottava tuomioistuin käsittelee oikeusapupyynnön oman lainsäädäntönsä mahdollistamien keinoin. Videoyhteys on mahdollinen myös näissä tilanteissa, jos oikeusapua pyytäneen valtion tuomari haluaa osallistua kuulemiseen, mutta tämä on käytännössä harvinaista.

Haagin todisteluyleissopimus ja pohjoismainen oikeusapusopimus eivät sisällä säännöksiä videokuulemisista, koska niiden laatimisen aikaan videokuulemisen mahdollisuutta ei vielä tunnettu. On kuitenkin katsottu, että Haagin sopimus mahdollistaa modernin teknologian hyödyntämisen ja videokuulemisesta koskevia pyyntöjä on näin ollen mahdollista tehdä myös Haagin sopimukseen kuuluvien valtioiden välillä²⁷². Haagin yksityisoikeuden konferenssi on vuonna 2017 pyytänyt sopimusvaltioita vastaamaan videokuulemisia käsittelevään kyselyyn, jonka vastaukset on koottu valtioittain [Haagin](#)

²⁷¹ https://e-justice.europa.eu/content_taking_of_evidence_forms-160-fi.do

²⁷² Practical Handbook on the Operation of the Evidence Convention, HCCH, 2016, Annex 6, Guide on the Use of Video-Links, s. 235

[yksityisoikeuden konferenssin internet-sivulle](#)²⁷³. Kysely sisältää myös tietoa videokuulemisen järjestämiseen liittyvistä käytännön seikoista, kuten tuomioistuinten käytössä olevista teknisistä järjestelmistä, videoyhteyden järjestämiseen liittyvistä kuluista yms.

Videokuulemista koskeviin pyyntöihin liittyy oikeudellisten kysymysten ohella käytännön asioita, jotka kannattaa huomioida jo pyyntöä tehdessä. Näitä ovat esimerkiksi videoyhteyden järjestämiseen liittyvät tekniset asiat (muun muassa järjestelmien yhteensopivuus ja testaaminen), kuulemispäivästä sopiminen, kutsun lähettäminen kuultavalle ja mahdollinen aikaero sekä mahdollinen tulkkauksen tarve (tulkattavien kielten selvittäminen, tulkin kutsuminen paikalle sekä tulkin palkkion maksaminen).

Oikeushallinnon intranetissä on lisätietoa ja käytännön neuvoja erityisesti videokuulemista koskevien oikeusapupyynnöiden tekemiseen.

6.6. Todistelua koskevan oikeusapupyynnön käännökset ja tulkkaus

Oikeusapupyyntö sekä sen mahdolliset liitteet tulee useimmiten kääntää sen valtion kielelle, johon pyyntö ollaan lähettämässä.

EU:n todisteluasetuksen 5 artikla säätelee pyyntöjen kielestä. 5 artiklan mukaan pyynnöt ja ilmoitukset on laadittava pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion virallisella kielellä tai, jos tässä jäsenvaltiossa on useita virallisia kieliä, jollakin sen paikkakunnan yhdestä tai useammasta virallisesta kielestä, jossa pyydetty todisteiden vastaanottaminen tapahtuu, tai jollakin muulla sellaisella kielellä, jonka pyynnön vastaanottanut jäsenvaltio on ilmoittanut hyväksyvänsä. EU-valtioiden osalta pyyntölomakkeet voidaan usein lähettää englanniksi. Asia tulee kuitenkin tarkistaa ennen pyynnön lähettämistä. Tieto valtioiden hyväksymistä kielistä todistelupyynnöiden osalta löytyy [Euroopan oikeusportaalista](#)²⁷⁴.

Haagin todisteluyleissopimuksen 4 artiklan mukaan pyyntö tulee lähtökohtaisesti kääntää kohdevaltion kielelle. Pyyntö voidaan toimittaa myös englanniksi tai ranskaksi, ellei sopimusvaltio ole kieltänyt näiden kielten käyttöä. Tietoa niistä kielistä, joilla sopimusvaltiot ovat ilmoittaneet hyväksyvänsä pyynnöt, löytyy [Haagin yksityisoikeuden konferenssin internet-sivuilta](#)²⁷⁵. Pohjoismaisen oikeusapusopimuksen mukaiset kielet ovat ruotsi, tanska ja norja.

Jos oikeusapupyynnössä on kyse henkilön kuulemisesta, kuulemiseen saattaa olla tarpeen kutsua paikalle tulkki. Käytännössä on tärkeää sopia, kuka (osapuolet, pyynnön tehnyt vai pyynnön vastaanottanut tuomioistuin) järjestää tulkin paikalle ja maksaa tulkille palkkion. Tulkin palkkiot ovat kuluja, joita pyynnön vastaanottanut tuomioistuin voi periä pyynnön tehneeltä tuomioistuimelta (ks. seuraava kohta).

²⁷³ <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6546&dtid=42>

²⁷⁴ https://e-justice.europa.eu/content_taking_evidence-374-fi.do

²⁷⁵ www.hcch.net/en/instruments/specialised-sections/evidence

6.7. Kustannukset

Kansainvälisten oikeusapusopimusten lähtökohtana on, että oikeusapupyynnöihin vastattaessa ei edellytetä kulujen korvaamista pyynnön tehneeltä valtiolta. Sopimuksissa mainitaan kuitenkin tietyt kuluja, joiden korvaamista valtio voi edellyttää pyyntöön vastaamiseksi.

EU:n todisteluasetuksessa kuluista säädetään 18 artiklassa. EU-asetuksen mukaan kulujen korvaamista voi edellyttää pyynnön tehneeltä tuomioistuimelta ainoastaan, jos ne ovat aiheutuneet modernin teknologian käytöstä, tulkin tarpeesta tai asiantuntijan kuulemisesta.

Haagin todisteluyhteisösovelmuksessa kuluista säädetään 14 artiklassa. Yhteisösovelmuksen mukaan kuluja voi edellyttää korvattavaksi, jos kyse on asiantuntijan kuulemisesta aiheutuvista kuluista tai tulkkauskuuluista taikka kuluista, jotka aiheutuvat pyytävän valtion edellyttäessä erityisen menettelyn käyttämisestä. Lisäksi pyynnön vastaanottanut tuomioistuin valtiossa, jonka lainsäädännön mukaan asianosaisten on itse huolehdittava todisteiden esittämisestä, saa, milloin se ei voi itse ryhtyä pyydettyyn toimenpiteeseen, antaa tehtävän sopivan henkilön suorittavaksi saatuaan siihen pyytävältä tuomioistuimelta suostumuksen. Jos suostumus on annettu, tästä aiheutuneet kulut voi periä pyynnön tehneeltä tuomioistuimelta.

Jos pyynnön täyttämiseen liittyy edellä mainittuja kuluja, näistä kannattaa sopia pyynnön tehneen ja vastaanottaneen tuomioistuimen välillä ennen pyynnön toteuttamista.

6.8. Aikataulut

Todistelua koskevan oikeusapupyynnön käsittelyn kestoa vieraassa valtiossa on vaikea arvioida. Kansainvälisten sopimusten mukaan pyyntöihin tulisi vastata viipymättä.

EU-asetuksen nojalla pyyntö tulisi täyttää viipymättä ja viimeistään 90 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta. Mikäli vastaanottava viranomais ei pysty täyttämään pyyntöä tässä ajassa, sen tulee ilmoittaa tästä pyynnön tehneelle tuomioistuimelle ja ilmoittaa viivästymisensä syyt sekä aika, jonka pyynnön se arvioi tarvitsevänsä pyynnön täyttämiseen (15 artikla). Jos kyse on 17 artiklan mukaisesta välittömästä kuulemisesta, pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion keskuselimen tai toimivaltaisen viranomaisen on 30 päivän kuluessa pyynnön saamisesta ilmoitettava pyynnön esittäneelle tuomioistuimelle, täytetäänkö pyyntö ja mahdollisesti ne edellytykset, joilla pyyntö sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan täytetään.

Haagin todisteluyhteisösovelmuksessa tai pohjoismaisessa sopimuksessa ei ole määräaikoja.

Pyyntöä lähetettäessä pyytävä tuomioistuin voi pyytää vastaanottajaa arvioimaan, kuinka kauan pyynnön käsittelyssä kestää, mutta tällaista ennakoarviota ei välttämättä ole mahdollista saada. Joka tapauksessa kannattaa varautua siihen, että pyyntöön vastaaminen voi kestää useampia kuukausia.

Jos kyseessä on videokuulemisesta koskeva pyyntö, pyyntö kannattaa tehdä ajoissa ennen suunniteltua istuntoa. Monet valtiot, jotka ovat vastanneet Haagin yksityisoikeuden konferenssin kyselyyn videokuulemisesta, edellyttävät, että videokuulemisesta koskeva pyyntö tulisi tehdä vähintään kaksi kuukautta ennen suunniteltua kuulemistä.

6.9. Ulkomailta saapuneen todistelua koskevan oikeusapupyynnön täytäntöönpanosta Suomessa

Ulkomaiset oikeusviranomaiset voivat lähettää suomalaisille tuomioistuimille todistelua koskevia oikeusapupyynnöitä edellä mainittujen kansainvälisten sopimusten ja EU-asetuksen nojalla. Edellisissä kappaleissa mainitut periaatteet oikeusavun antamisesta sekä pyyntöihin liittyvistä menettelyistä, aikatauluista sekä huomioon otettavista käytännön seikoista soveltuvat ulkomailta Suomeen saapuviin pyyntöihin.

EU:n todisteluasetus perustuu suoriin yhteyksiin, joten ulkomailta saapuvat pyynnöt saapuvat suomalaisiin tuomioistuimiin suoraan pyytävän valtion oikeusviranomaiselta. Tästä ovat poikkeuksena asetuksen 17 artiklan mukaiset välitöntä kuulemista koskevat pyynnöt, jotka toimitetaan oikeusministeriöön. Oikeusministeriö toimii asetuksen mukaisena keskuselimenä Suomessa. Jos kyseessä on videokuulemista koskeva pyyntö, oikeusministeriö välittää luvan annettuaan pyynnöt tuomioistuimelle videoyhteyden järjestämiseksi.

Jos pyyntö saapuu Suomeen toisesta Haagin todisteluyleissopimuksen osapuolivaltiosta, pyyntö välitetään tuomioistuimelle keskusviranomaisena toimivan oikeusministeriön kautta. Pohjoismaista tulevat pyynnöt saapuvat tuomioistuimiin suoraan pyytävästä tuomioistuimesta.

Ulkoministeriön kautta voi saapua pyyntöjä sellaisista valtioista, jotka eivät ole edellä mainittujen kansainvälisten instrumenttien osapuolia. Lähtökohtaisesti Suomi antaa oikeusapua vieraille valtioille myös näissä niin kutsutuissa sopimuksettomissa tilanteissa vastavuoroisuuteen perustuen.

Jos ulkomailta saapunut pyyntö on epäselvä tai puutteellinen, pyynnön lähettänyttä viranomaista voi pyytää täydennyttämään pyyntöä tai lisäkysymysten kautta pyrkiä selvittämään, mistä pyynnössä on kyse sen sijaan, että jättäisi pyynnön tutkimatta epäselvyyksien vuoksi. EU:n todisteluasetuksessa on tätä varten myös oma lomakkeensa (lomake C, lomakkeet löytyvät [Euroopan oikeusportaalista](https://e-justice.europa.eu/content_taking_of_evidence_forms-160-fi.do)²⁷⁶). Jos pyydetty menettely ei vastaa suomalaista menettelyä, tämän ei tulisi lähtökohtaisesti olla este oikeusavun antamiselle. Kuten aiemmin on todettu, oikeusavun antamisen mahdollistavia seikkoja tulisi tulkita laajasti ja oikeusavusta kieltäytymisperusteita suppeasti. Pyyntöihin tulisi vastata kansainvälisten instrumenttien mukaisesti viivytyksettä. EU-asetus sisältää määräajat pyyntöjen käsittelylle (ks. aiempi kappale "Aikataulut").

Jos pyyntö koskee Suomessa asuvan tai oleskelevan henkilön kuulemista perinteisin oikeusapukeinoin kuulemalla henkilöä ja laatimalla siitä pöytäkirja vieraan valtion oikeusviranomaiselle, vieraan valtion oikeusviranomaiselle voi olla mahdollista tarjota vaihtoehtona myös välitöntä todisteiden vastaanottoa/todistajan kuulemisen järjestämistä videoteitse. Videokuulemisen järjestäminen on teknisesti mahdollista kaikissa Suomen tuomioistuimissa. Koska edellä mainittu välitön kuuleminen kuitenkin pääsääntöisesti edellyttää todistajan vapaaehtoisuutta (esimerkiksi EU:n todisteluasetuksen 17 artiklan mukainen välitön todisteiden vastaanotto), se ei ole aina käytettävissä oleva vaihtoehto.

Suomeen saapuvien pyyntöjen kielten osalta Suomi on EU-asetuksen nojalla ilmoittanut vastaanottavansa pyyntöjä Suomen virallisten kielten ohella myös englanniksi. Haagin todisteluyleissopimuksen osalta Suomi on ilmoittanut hyväksyvänsä itse pyyntökirjeen englanninkielisenä. Pohjoismaisen oikeusapusopimuksen mukaiset kielet ovat ruotsi, norja ja tanska.

²⁷⁶ https://e-justice.europa.eu/content_taking_of_evidence_forms-160-fi.do

Kuten aiemmin on mainittu (ks. kappale ”Kustannukset”), jos pyyntöön vastaamisesta aiheutuisi erityisiä kuluja (esimerkiksi tulkkauksesta tai asiantuntijan kuulemisesta aiheutuneet kulut), vastaanottavalla valtiolla on tarvittaessa oikeus periä ne pyytävältä valtiolta. Näistä kannattaa keskustella ja sopia ennen pyyntöön vastaamista, jotta pyytävälle ja vastaanottavalle oikeusviranomaiselle on jo ennen pyynnön toteuttamista selvää, kuka kuluista vastaa ja miten ne hoidetaan.

Jos kyse on niin kutsutusta välittömästä kuulemisesta videoyhteyden kautta, on käytännön näkökulmasta suositeltavaa varata aikaa videoyhteyden testaamiseen, selvittää etukäteen mahdollinen tulkkauksen tarve ja sopia siitä, kuka tulkin kutsumisesta paikalle ja tulkkaukseen liittyvistä kuluista vastaa, sekä ilmoittaa pyytäneelle oikeusviranomaiselle yhteyshenkilön tiedot käytännön asioista sopimiseksi.

Vastaus pyyntöön palautetaan samaa reittiä kuin se on saapunut tuomioistuimeen. Oikeusapupyynnön vastauksen voi toimittaa pyytäneelle oikeusviranomaiselle suomeksi tai ruotsiksi, tuomioistuimella ei ole velvoitetta käännättää vastausta.

6.10. Apua Euroopan oikeudellisen verkoston (EJN) yhteysviranomaisten tai keskusviranomaisen kautta

EU-valtioiden osalta Euroopan oikeudellisen verkoston (EJN) yhteysviranomaisten kautta on mahdollista selvittää, jos yksittäisen oikeusapupyynnön käsittely on toisessa valtiossa viivästynyt tai jos asiassa tarvitaan lisäselvitystä. Verkoston yhteysviranomaisen voi tällaisessa tilanteessa lähettää tuomioistuimen pyynnöstä toisen jäsenvaltion yhteysviranomaiselle asiaa koskevan tiedustelun. Suomessa yhteysviranomaisina toimivat oikeusministeriön kansainvälisen oikeudenhoidon yksikön virkamiehet (ejn.siviili@om.fi).

Haagin vuoden 1970 todisteluyhteissopimukseen kuuluvien valtioiden sekä pohjoismaiden osalta vastaavia tiedusteluja voidaan lähettää keskusviranomaisen (Suomessa oikeusministeriö) kautta (central.authority@om.fi).

7. TÄYTÄNTÖÖNPANO

7.1. Vieraassa valtiossa annetun ratkaisun täytäntöönpano Suomessa

7.1.1. Yleistä

Velkoja hakee itse tuomion täytäntöönpanoa. Hänen on hankittava ja toimitettava ulosottoviranomaisille tai tuomioistuimelle täytäntöönpanoa varten tarvittavat asiakirjat ja käännökset. Täytäntöönpanoon liittyviä kysymyksiä pohdittaessa on erotettava ratkaisun tunnustaminen, sen täytäntöönpanokelpoiseksi julistaminen ja itse täytäntöönpano.

Tunnustaminen tarkoittaa sitä, että päätökselle annetaan tunnustavassa valtiossa samat oikeusvaikutukset kuin vastaavalle kotimaiselle päätökselle. Ratkaisu asetetaan tuomion perusteeksi täällä vireillä olevassa asiassa, jossa ulkomaisessa ratkaisussa vahvistettu asiantila on merkityksellinen. Tunnustaminen tarkoittaa myös sitä, että ulkomainen ratkaisu estää asian uudelleen tutkimisen täällä.²⁷⁷ Ulkomaisen tuomion täytäntöönpano edellyttää kuitenkin usein vielä sitä, että päätös vahvistetaan täällä täytäntöönpanokelpoiseksi eli sille myönnetään täytäntöönpanolupa. Puhutaan myös eksekvatuurista.²⁷⁸ Mikäli eksekvatuurimenettelyä ei edellytetä, ulkomainen tuomio tunnustetaan ilman eri menettelyä. Yleisen kansainvälistymiskehityksen myötä eksekvatuurista ollaan asteittain luopumassa, mutta se on kuitenkin edelleen arkipäivää käräjäoikeudessa.

Vieraassa valtiossa annettu siviilioikeudellinen tuomio tunnustetaan ja pannaan täytäntöön vain, jos:

- siitä on erikseen sovittu Suomea sitovassa kansainvälisessä sopimuksessa; tai
- säädetty EU:n lainsäädännössä; tai
- säädetty kansallisessa laissa.

Harkittaessa, mitä säännöksiä tai määräyksiä tilanteessa sovelletaan, on muistettava tarkistaa huolellisesti säännösten tai määräysten niin ajallinen ja alueellinen kuin myös asiallinen soveltamisala.

Kansalliset säännökset ulkomaisten siviilioikeudellisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta Suomessa sisältyvät [kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annetun lain](#)²⁷⁹ (426/2015) lukuun 8. Laista käytetään nimitystä siviilioikeusapulaki. Siviilioikeusapulaki on kuitenkin toissijainen EU-lainsäädäntöön ja kansainvälisiin sopimuksiin nähden.

²⁷⁷ Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013 s. 89-90 positiivisesta ja negatiivisesta oikeusvoimasta.

²⁷⁸ Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013 s. 98.

²⁷⁹ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150426>

Lisätietoa oikeudellisesta yhteistyöstä yksityisoikeuden alalla Euroon unionissa (mukaan lukien täytäntöönpano) ks. esimerkiksi ”Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeuden alalla Euroopan unionissa, Opas oikeusalalla toimiville”²⁸⁰.

7.1.2. EU

EU-valtioiden välisissä suhteissa EU-lainsäädäntö menee kansainvälisten sopimusten ja kansallisen lainsäädännön edelle. Tanskan asemasta erikseen jäljempänä.

Uusi Bryssel I – asetus

EU-valtioiden osalta keskeisin tuomioistuinten toimivaltaa, tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva asetus on [Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus \(EU\) N:o 1215/2012 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla](#)²⁸¹. Asetuksesta käytetään nimitystä uudelleenlaadittu tai uusi Bryssel I - asetus.

Asetusta täydentää Suomessa kansallisesti [tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annettu laki \(817/2014\)](#)²⁸².

Asetuksen soveltamisalaan kuuluvat tuomiot, tuomioistuimissa tehdyt sovinnot tai viralliset asiakirjat ovat pantavissa suoraan täytäntöön toisessa EU:n jäsenvaltiossa. Toisin sanoen täytäntöönpanoa pyytävän ei enää tarvitse hakea tuomion julistamista täytäntöönpanokelpoiseksi, vaan hän voi hakea suoraan tuomion täytäntöönpanoa ulosottoviranomaisilta. Valtakunnanvoudinviraston 12.6.2016 antaman tiedotteen mukaan ulosottoon toimitettavat ulkomaiset tuomiot (ja muut ulosottoasiat) voidaan lähettää sähköisesti osoitteeseen kv-asiat.uo@oikeus.fi tai postitse Länsi-Uudenmaan ulosottovirastolle.

Tunnustamisen ja täytäntöönpanon osalta uutta Bryssel I -asetusta sovelletaan vain tuomioihin, jotka on annettu sellaisten oikeudenkäyntien johdosta, jotka ovat tulleet vireille 10.1.2015 tai sen jälkeen (66 art.). Tuomioistuimessa tehtyjen sovintojen osalta ratkaisevaa on kuitenkin se, milloin sovinto on hyväksytty.

Jäsenvaltiossa annettu tuomio tunnustetaan muissa jäsenvaltioissa automaattisesti ilman eri menettelyä (36 art.). Jäsenvaltiossa annettu tuomio on suoraan täytäntöönpanokelpoinen toisessa jäsenvaltiossa, jos asianosainen toimittaa toimivaltaiselle täytäntöönpanoviranomaiselle eli suoraan ulosottoon 42 artiklan mukaisesti 53 artiklan mukaisen todistuksen ja jäljennöksen tuomiosta. Todistus annetaan asetuksen liitteen I mukaisena lomakkeena, joka löytyy [Euroopan oikeusportaalista](#)²⁸³.

Tunnustamisesta voidaan kieltäytyä vain 45 artiklan mukaisissa poikkeustapauksissa. Tärkein näistä on 45 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetty tilanne, jossa tuomio on annettu poisjäänyttä vastaajaa vastaan.

Uuteen Bryssel I -asetukseen liittyvät asiat voivat tulla vireille tuomioistuimessa:

²⁸⁰ <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=0e9c749e-f80c-4e06-92a3-a38fd354a7f8>

²⁸¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:32012R1215>

²⁸² <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140817>

²⁸³ https://e-justice.europa.eu/content_judgments_in_civil_and_commercial_matters_forms-273-fi.do?clang=fi

- pyyntönä toimittaa 53 artiklan (tuomio), 58 artiklan (virallinen asiakirja) tai 59 artiklan (sovinto) mukainen todistus. Liitteen I mukainen todistus annetaan tuomiosta ja liitteen II mukainen todistus virallisista asiakirjoista ja vahvistetusta sovinnosta. Edellä mainitut liitteet ovat saatavilla Euroopan oikeusportaalista kaikilla jäsenvaltioiden virallisilla kielillä.
- 36 artiklan kohdan 2 mukaisesti asiaan osallinen voi hakea tuomioistuimelta päätöstä siitä, että 45 artiklassa tarkoitettuja perusteita tunnustamisesta kieltäytymiselle ei ole. Menettelyssä noudatetaan III luvun 3 jakson 2 alajaksossa säädettyjä menettelysääntöksiä. Tällaista päätöstä varten ei ole lomaketta.
- ulosottovalituksena tapauksissa, joissa asiaan osallinen hakee tuomion tunnustamisesta kieltäytymistä 45 artiklan nojalla ja täytäntöönpanosta kieltäytymistä 46 artiklan nojalla. Mikäli täytäntöönpanosta kieltäytymistä on haettu, voi tuomioistuin sen henkilön hakemuksesta, jota vastaan täytäntöönpanoa haetaan, 44 artiklan mukaisesti rajoittaa täytäntöönpanomenettelyä tai asettaa täytäntöönpanon ehdoksi tuomioistuimen määrittämän vakuuden asettamisen

Muutoksenhakumenettelyyn sovelletaan Suomen kansallista lakia siltä osin kuin siitä ei säädetä asetuksessa (47.2 ja 49 art.). Muutoksenhaku käräjäoikeuden päätöksestä hovioikeuteen ei vaadi tyytymättömyyden ilmoittamista ja valitus toimitetaan suoraan hovioikeudelle.

Vanha Bryssel I – asetus

Uudelleenlaadittu Bryssel I -asetus on tullessaan voimaan korvannut aiemman Bryssel I - asetuksen (EY) N:o 44/2001²⁸⁴. Tässä yhteydessä asetuksesta käytetään nimitystä [vanha Bryssel I - asetus](#).

Tunnustamisen ja täytäntöönpanon osalta vanhaa Bryssel I -asetusta sovelletaan tuomioihin, jotka on annettu sellaisten oikeudenkäyntien johdosta, jotka ovat tulleet vireille ennen 10.1.2015. Toisin sanoen, jos riita-asia on tullut vireille 9.1.2015, annettu tuomio tunnustetaan ja pannaan täytäntöön noudattaen vanhaa Bryssel I –asetusta, vaikka tuomio olisikin annettu 10.1.2015 tai sen jälkeen. Täytäntöönpano edellyttää siis sitä, että täytäntöönpanovaltion tuomioistuin ensin vahvistaa tuomion täytäntöönpanokelpoiseksi siten kuin vanhassa Bryssel I –asetuksessa säädetään.

Seuraavassa lyhyt ohje EU-jäsenvaltiossa annetun tuomion julistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi vanhan Bryssel I - asetuksen mukaisesti:

- Sovellettava säädös: asetuksen luvut III ja IV, tuomion määritelmä 32 artiklassa.
- Asia tulee vireille hakemuksella. Asianosaiset ovat hakija ja asiaan osallinen. Asia ratkaistaan kansliassa heti, kun 53 artiklan edellyttämät muodollisuudet on täytetty, asiaan osallista kuulematta (41 art.).
- Asiakirjat: Hakemus, jäljennös tuomiosta (53 art.), tuomion käännös, jos selvyys vaatii, (55.2 art.) ja 54 artiklassa tarkoitettu todistus (53.2 art., asetuksen liite V) suomen tai ruotsin kielellä. Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa on sovittu myös todistuksen hyväksymisestä englannin kielellä, kun myös ulosotto on ilmoittanut hyväksyvänsä ne. Todistus on toimitettava alkuperäisenä. Poikkeus todistuksen esittämiseen on 55.1 artiklassa. Yleensä tuomion käännös ei ole tarpeen, todistuksesta sen sijaan tulee käydä ilmi tuomiolauselman sisältö suomen, ruotsin tai englannin kielellä. Hakijalla

²⁸⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32001R0044> Neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla.

on 55.2 artiklan mukaisesti velvollisuus antaa pyydettyä asiakirjoista käännökset. Asetuksen mukaan käännöksen on oltava sellaisen henkilön oikeaksi todistama, jolla on siihen jossakin jäsenvaltiossa kelpoisuus. Viime kädessä ratkaisijan harkintaan jää, onko käännös riittävä.

- Virossa on käytössä sähköinen asiointi ja siviiliasiassa tuomioistuin voi antaa tuomion sähköisesti varustettuna tuomarin digitaalisella allekirjoituksella tai varmennettuna muutoin teknisesti turvallisella tavalla. Maksamismääräysmenettelyssä kaikki asiakirjat mukaan lukien päätökset tehdään IT-järjestelmässä eikä niitä allekirjoiteta digitaalisesti. Näin ollen Virosta saattaa tulla päätöksiä ilman allekirjoitusta tai allekirjoitus on kopio ja näihin on lisätty validity confirmation sheet -dokumentti. Kyseinen dokumentti ei ole tuomarin vaan muun tuomioistuimen virkailijan allekirjoittama. Dokumentin asianumeron tulisi täsmätä käsiteltävänä olevaan asiaan. Viron sähköisestä asioinnista ks. https://e-justice.europa.eu/content_automatic_processing-280-ee-fi.do?clang=en
- Tarkistettava käräjäoikeuden alueellinen tuomiovalta: Toimivaltainen tuomioistuin on vastapuolen (eli asiaan osallisen) kotipaikan tuomioistuin tai täytäntöönpanopaikkakunnan tuomioistuin (39 art.). Jos asiaan osallisen kotipaikka ei ole tuomioistuimen toimialueella, siirretään asia kotipaikan tuomioistuimeen, jos hakija antaa siihen suostumuksensa (OK 10:22).
- Jos asiaan osallisella ei ole lainkaan kotipaikkaa Suomessa, mutta hänellä on osoite tuomioistuimen toimialueella, on harkittava, voidaanko tätä pitää täytäntöönpanopaikkakuntana.
- Täytäntöönpanokelpoiseksi julistaminen on mahdollista myös osittain (ks. tarkemmin 48 artikla.).
- Maksut: Hakijalle annetaan päätöksestä virallinen jäljennös maksutta tuomioistuinmaksulain 8 §:n 2 momentin nojalla. Kuuluttamiskustannuksista katso alla.
- Oikeudenkäyntikulut: Kysymys on asiasta, jossa sovinto on sallittu (kuten KKO 2004:43). Vaikka ratkaisun määrääminen täytäntöönpanokelpoiseksi voi tapahtua vain tuomioistuimen päätöksellä, tämä ei kuitenkaan muuta asian tahdonvaltaista luonnetta. Kysymys oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta ratkaistaan noudattaen soveltuvin osin oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n säännöstä.
- Tiedoksianto: Siviilioikeusapulain 31 §:n 2 momentin mukaan käräjäoikeus huolehtii päätöksen tiedoksiannosta asiaan osalliselle siten kuin OK 11 luvussa haasteen tiedoksiannosta säädetään. Lain sanamuoto ei poissulje mitään tiedoksiannotapaa, joten päätös voidaan antaa tiedoksi myös kuuluttamalla tai sijaistiedoksiannona. Tiedoksi annetaan päätös, jonka liitteenä ovat tuomio ja 54 artiklassa tarkoitettu todistus (42 artikla), sekä hakemus liitteinen. Viimeksi mainittua ei asetuksessa edellytetä, mutta koska asiaan osallista ei ole kuultu asiassa ennen asian ratkaisemista, on myös hakemus syytä antaa liitteinen tiedoksi asiaan osalliselle. Käräjäoikeus toimittaa päätöksen käräjäoikeuden tiedoksiantokirjaamoon tiedoksiannosta varten (42.2 artikla). Hakijalle on tästä ilmoitettava saatekirjeessä samalla kun lähetetään virallinen jäljennös päätöksestä (42.1 ja 53 artiklat). Kun päätös on annettu tiedoksi asiaan osalliselle, tiedoksiantotodistus lähetetään hakijalle.
- Kuuluttamiskustannukset ja erityiset tiedoksiantokustannukset ulkomailla: Kysymys on hakemusasiasta, josta peritään hakemusmaksu, ellei siitä ole erikseen vapautettu. Hakemusmaksu käsittää korvauksen muusta asian käsittelyyn liittyvästä toimenpiteestä, jollei siitä perittävästä korvauksesta säädetä erikseen (tuomioistuinmaksulaki 1 § 2 mom.). Kuulutuskustannuksista on säädetty erikseen OM:n asetuksessa tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista vuosina 2016-2018. Kyseisen asetuksen 8 §:n 1 momentin mukaan

maksullisissa asioissa peritään virallisessa lehdessä kuuluttamisesta aiheutuneet kustannukset täysimääräisesti. Käytännössä on esiintynyt eri käytäntöä siitä, peritäänkö kuulutuskustannukset vai ei, jos hakija on tuomioistuinmaksulain 8 §:n 2 momentin nojalla vapautettu maksuista. Kyse on lähinnä sen tulkinnasta, mitä maksullisella ja toisaalta maksuttomalla asialla tarkoitetaan. Sen kannan mukaan, että kuuluttamisesta aiheutuneita kustannuksia ei peritä, on katsottu, että jos tuomioistuinmaksulain 8 §:n 2 momentin nojalla hakija on vapautettu maksuista, kyse ei ole maksullisesta asiasta ja siten hakijalta ei peritä kuuluttamiskustannuksia. Sen kannan mukaan, että kuuluttamisesta aiheutuneet kustannukset peritään, on katsottu, että koska tuomioistuinmaksulain 1 §:n mukaan kyseisessä laissa säädetään oikeudenkäyntimaksujen ja hakemusmaksujen perinnästä, vapautus maksuista koskisi nimenomaan vain hakemusmaksua ja kuuluttamiskustannukset peritään täysimääräisesti.

Edellä mainitun OM:n asetuksen 8 §:n 4 momentin mukaan erityisistä tiedoksiantokustannuksista ulkomailla aiheutuneet palkkiot ja kustannukset peritään täysimääräisesti.

- Hakemuksissa saatetaan pyytää tuomion täytäntöönpanoa ja rahojen tilittämistä hakemuksessa yksilöidylle tilille. Tällaisissa tapauksissa hakijalle voi ilmoittaa päätöksen tiedoksiannon yhteydessä saatteessa, että annettu käräjäoikeuden päätös ei automaattisesti käynnistä ulosottomenettelyä ja että täytäntöönpanoa varten velkojan pitää toimittaa ulosottomiehelle ulosottohakemus ja liittää siihen täytäntöönpanokelpoiseksi julistamisesta annettu päätös. Lisäohjeiden saamiseksi voidaan viitata ulosoton internetsivuille kuten <https://oikeus.fi/ulosotto/fi/index/velkojanaulosotossa/ulosotonhakeminen.html>. Vaihtoehtoisesti hakemukseen voidaan pyytää täydennystä, mutta ensiksi mainittua vaihtoehtoa voitaneen pitää tarkoituksenmukaisempana ottaen huomioon hakemusten kiireellisyys ja hakijan mahdolliset puutteet suomenkielessä.
- Muutoksenhaku: Kumpikin asianosainen voi hakea muutosta täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista koskevasta hakemuksesta annettuun päätökseen hovioikeudelta. Muutosta on haettava kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksi antamisesta. Jos sen asianosaisen kotipaikka, jota vastaan täytäntöönpanoa haetaan, on muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, missä tuomio on julistettu täytäntöönpanokelpoiseksi, muutoksenhaku aika on kaksi kuukautta siitä päivästä, kun päätös on annettu tiedoksi hänelle joko henkilökohtaisesti tai toimitettu hänen kotiosoitteeseensa (43 art.). Asetuksen mukaista määräaika ei voida muuttaa asettamalla uutta määräaika kansallisen lainsäädännön perusteella. Jos hakijan hakemus jätetään tutkimatta, tapahtuu muutoksenhaku normaalien kansallisten sääntöjen mukaan valituksella hovioikeuteen tai ennakkopäätösvalituksella korkeimpaan oikeuteen. Kun ratkaisuun tulee tällöin ilmoittaa tyytymättömyyttä, ratkaisun antamisesta on ilmoitettava hakijalle etukäteen. Ratkaisua ei tällöin ole tarpeen antaa tiedoksi asiaan osalliselle.
- Lainvoimaisuustodistuksen/-merkinnän antaminen: Käytännöt ovat vaihdelleet siinä, tarkistaako käräjäoikeus vai hovioikeus käräjäoikeuden ratkaisun lainvoimaisuuden. Normaalisti muutoksenhausta poiketen muutosta on haettava suoraan hovioikeuteen. Tämän vuoksi asiakirjat lähetetään käräjäoikeudesta hovioikeuteen vasta hovioikeuden pyynnöstä, kun muutosta on haettu suoraan hovioikeudelta. Tämä puoltaa sitä, että käräjäoikeus tarkistaa, onko muutosta haettu ja antaa hakijalle pyydettyä lainvoimaisuustodistuksen tai merkitsee ratkaisujäljennökseen lainvoimaisuuden.

Lisätietoja eurooppalaisista säädöksistä, toimivaltaisista viranomaisista sekä muuta käytännön tietoa löytyy [Euroopan oikeusportaalista](#)²⁸⁵. Oikeusportaalista löytyvät myös tarvittavat [vakiolomakkeet](#)²⁸⁶ kaikilla jäsenvaltioiden virallisilla kielillä.

Bryssel I – asetusten soveltaminen Tanskaan

Sekä vanhaa että uutta Bryssel I asetusta sovelletaan tietyin rajoituksin myös Tanskaan. Tanska on tehnyt EU:n kanssa erillissopimukset:

Uusi Bryssel I:

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:22015A0710\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:22015A0710(01))

Vanha Bryssel I:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001R0044&from=FI>

7.1.3. Islanti, Norja ja Sveitsi

Siviilioikeudellisen tuomion tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta määrätään myös niin sanotussa Luganon yleissopimuksessa (Luganossa 2007 tehty sopimus tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla) sekä sanottua sopimusta edeltäneessä Luganon vuoden 1988 yleissopimuksessa.

Luganon sopimusta sovelletaan suhteessa Islantiin, Norjaan ja Sveitsiin. Luganon vuoden 2007 yleissopimus on tullut voimaan suhteessa Norjaan 1.1.2010, suhteessa Sveitsiin 1.1.2011 ja suhteessa Islantiin 1.5.2011. [Luganon yleissopimuksia koskevia verkkosivuja](#)²⁸⁷ ylläpitää Sveitsin oikeusministeriö.

7.1.4. Pohjoismaat

Pohjoismaiden välillä on edelleen voimassa [sopimus yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta \(SopS 56/1977\)](#) ja siihen perustuva yhdenmukainen lainsäädäntö ([588/1977](#)).

Pohjoismaiseen sopimukseen perustuvaa lainsäädäntöä ei kuitenkaan tuomioiden täytäntöönpanossa juuri sovelleta, koska Bryssel I -asetus ja Luganon yleissopimus tulevat sovellettaviksi sanotun lainsäädännön sijaan.

²⁸⁵ <https://e-justice.europa.eu/home.do?plang=fi&action=home>

²⁸⁶ https://e-justice.europa.eu/content_judgments_in_civil_and_commercial_matters_forms-273-fi.do?clang=fi

²⁸⁷ <https://www.bj.admin.ch/bj/en/home/wirtschaft/privatrecht/lugue-2007.html>

7.1.5. Muut maat

Suomessa ei lähtökohtaisesti tunnusteta tai panna täytäntöön vieraassa valtiossa annettua tuomiota, ellei toisin ole vieraan valtion kanssa sovittu. [Siviilioikeusapulain](#) 31 ja 32 §:ssä on menettelyä koskevat säännökset. Oikeudenkäyntikuluja koskevan päätöksen täytäntöönpanoa koskevat omat menettelysäännökset siviilioikeusapulain 33 ja 34 §:ssä.

Valtiosopimukset löytyvät Finlex – tietokannasta.

7.1.6. Välitystuomiot

Ulkomaisten välitystuomioiden täytäntöönpanosta määrätään ns. New Yorkin sopimuksessa vuodelta 1958 ([yleissopimus ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanosta, SopS 8/1962](#)²⁸⁸). Sopimuksen määräykset on sisällytetty [välimiesmenettelylakiin](#)²⁸⁹ (967/1992).

Jäsenvaltiot ks. www.newyorkconvention.org

7.1.7. Haagin niin sanottu tuomioyleissopimus

Haagin kansainvälistä yksityisoikeutta koskevan konferenssin puitteissa on kesäkuussa 2016 aloitettu neuvottelut maailmanlaajuisen siviili- ja kauppaoikeuden alalla annettujen tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan yleissopimuksen tekemiseksi. Yleissopimuksen tarkoituksena on lisätä oikeusvarmuutta ja ennakoitavuutta kansainvälisissä suhteissa. Komissio edustaa Haagissa EU:n jäsenvaltioita.

7.1.8. Perheoikeudelliset asiat

Toimivalta

Vieraassa valtiossa annetut perheoikeudelliset päätökset tunnustetaan Suomessa usein ilman eri vahvistusta. Asianosaisella on kuitenkin aina mahdollisuus pyytää tuomioistuinmenettelyssä vahvistettavaksi, että tuomio tai päätös on tunnustettava tai jätettävä tunnustamatta. Tällöin on syytä olla erityisen tarkkana, mikä tuomioistuin on asiassa toimivaltainen.

Toisessa EU-valtiossa annettujen päätösten tunnustaminen tapahtuu pääsääntöisesti jommankumman puolison tai lapsen kotipaikan käräjäoikeudessa ([laki tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa annetun neuvoston asetuksen soveltamisesta](#) (1153/2004) 2 § sekä [laki elatusveloitteita koskevan neuvoston asetuksen ja elatusavun kansainvälisestä perinnästä tehdyn yleissopimuksen soveltamisesta](#) (1077/2010) 3

²⁸⁸ https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1962/19620008/19620008_2

²⁸⁹ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920967>

§). Vastaavasti Haagin vuoden 2007 lasten ja muiden perheenjäsenten elatusavun kansainvälisestä perinnästä tehtyyn yleissopimukseen liittyneiden maiden antamien elatusapupäätösten tunnustamista koskevat hakemukset tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä jollakin päätöksen osapuolella on asuinpaikka. Mikäli asuinpaikan tai muun perusteella toimivaltaista käräjäoikeutta ei ole, on Helsingin käräjäoikeus viime kädessä toimivaltainen.

Helsingin hovioikeudessa aikaisemmin ensiasteena käsitellyt muissa kuin EU-valtioissa annettujen ulkomaisten perheoikeudellisten päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista koskevat asiat ovat siirtyneet Helsingin käräjäoikeuteen 1.1.2016 lukien.²⁹⁰ Tällaisia päätöksiä ovat

- avioeroa tai asumuseroa taikka avioliiton pätemättömäksi tai mitättömäksi julistamista koskevat päätökset (avioliittolaki 122 §)
- lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevat päätökset (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 25 §)
- adoptiopäätökset (adoptiolaki 71 ja 74-75 §)
- isyydestä annetut päätökset (isyyslaki 53 §)
- elatusapua koskevat päätökset (laki ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta 11 §)
- edunvalvontaa koskevat päätökset (laki holhoustoimesta 95j §).

*Avioerojen tunnustaminen*²⁹¹

[Bryssel IIa -asetuksen](#)²⁹² nojalla tunnustetaan EU:n jäsenvaltion tuomioistuimen antamat avioeroa, asumuseroa ja avioliiton pätemättömäksi julistamista koskevat ratkaistut (2.4 ja 21 art.). Tuomioon vetoavan näyttövelvollisuudesta säädetään asetuksen 37 ja 38 artiklassa.

[Avioerojen ja asumuserojen tunnustamista koskeva Haagin yleissopimus](#) on saatettu voimaan asetuksella (A632/1977, SopS 36/1977). Suomen ja Venäjän välillä on voimassa oikeusapusopimus, jossa on määräyksiä sopimusvaltioiden kansalaisten avioeroa, asumuseroa ja avioliiton peruutumista koskevien päätösten tunnustamisesta, jota sovelletaan myös Suomen ja Ukrainan välillä.²⁹³

Kansalliset säännökset ulkomaisen avioeroa, asumuseroa, avioliiton pätemättömäksi tai mitättömäksi julistamista koskevan vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustamisesta ovat [avioliittolain](#) 121 ja 122 §:ssä. Niitä sovelletaan ainoastaan, jollei Bryssel IIa -asetuksesta tai Suomea sitovasta valtiosopimuksesta muuta johdu (AL 125 §).

Ulkomaisia avioeropäätöksiä tunnustetaan ilman tuomioistuimen vahvistamista siten, että maistraatti voi merkitä tiedot suoraan väestötietojärjestelmään. Jos väestötietojärjestelmässä ei näy tietoja avioerosta,

²⁹⁰ Mainittakoon, että muutos ei koskenut lapsikaappauksia, vaan Helsingin hovioikeus käsittelee edelleen ensimmäisenä oikeusasteena kaikki Suomeen saapuneet palautushakemukset.

²⁹¹ Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013 s. 207-215 Avioliiton purkamisesta koskevan ulkomaisen päätöksen tunnustamisesta.

²⁹² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex:32003R2201>

²⁹³ Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013 s. 214-215.

voidaan hakijaa kehottaa selvittämään maistraatista, voiko maistraatti merkitä tiedon väestötietojärjestelmään vai onko hänen mahdollisesti haettava vahvistamista Helsingin käräjäoikeudelta (avioliittolaki 122 §).

Avioliiton varallisuuskysymyksiä koskevan ulkomaisen ratkaisun tunnustamisen ja täytäntöönpanokelpoisuuden osalta ks. Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013 s. 267-269.

Lisätietoja:

[Käytännön opas Bryssel II a-asetuksen soveltamiseen \(2014\)](#)²⁹⁴

Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien päätösten tunnustaminen ja täytäntöönpano

Pääsäännön mukaan ulkomaiset huolto- ja tapaamisoikeuspäätökset tunnustetaan ja pannaan täytäntöön Suomessa.

EU-valtioiden välillä päätökset tunnustetaan ilman eri menettelyä. Toisessa EU-valtiossa annettu täytäntöönpanokelpoinen päätös on pääsääntöisesti pantavissa täytäntöön Suomessa. Täytäntöönpanoon tarvitaan yleensä täytäntöönpanolupa eli eksekvatuuri. Säännökset löytyvät [Bryssel II a-asetuksesta](#)²⁹⁵. Kuitenkin tapaamisoikeutta koskevat ja tietyt lapsen palauttamiseen liittyvät ratkaisut ovat suoraan täytäntöönpanokelpoisia (40-42 art.).

Päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa on helpotettu myös Pohjoismaiden välillä ja niiden tunnustaminen ja täytäntöönpano ovat yleensä mahdollista ilman erillistä vahvistamista.

Pohjoismaiden välillä on voimassa [pohjoismainen avioliittokonventio](#) (Avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävää Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken tehty sopimus, SopS 20/1931²⁹⁶), jonka nojalla toisessa Pohjoismaassa annetut lainvoimaiset ratkaisut tunnustetaan Suomessa ilman eri vahvistusta (22 art.). Konventio on ensisijainen Bryssel II a-asetukseen nähden.

Lisäksi pohjoismaiden välillä on voimassa [pohjoismainen tuomiolaki](#) (sopimus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken tehdyn yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta, SopS 56/1977²⁹⁷), jota sovelletaan muun muassa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun päätöksen täytäntöönpanoon.

²⁹⁴ https://e-justice.europa.eu/content_ejn_s_publications-287-fi.do

²⁹⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex:32003R2201>
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A02003R2201-20050301> neuvoston asetus (EY) N:o 2201/2003 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuusta koskevissa asioissa ja asetuksen (EY) N:o 1347/2000 kumoamisesta

²⁹⁶ <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1931/19310020>

²⁹⁷ <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1977/19770056>

Suomi on liittynyt myös [Haagin lastensuojelusopimukseen](#) (yleissopimus toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa, SopS 9/2011²⁹⁸).

Haagin lastensuojelusopimukseen kuuluvassa valtiossa annettu päätös tunnustetaan Suomessa ilman eri menettelyä. Päätöksen täytäntöönpano Suomessa edellyttää täytäntöönpanolupaa eli eksekvatuuria. Nämä eksekvatuuriasiat käsitellään keskitetysti Helsingin käräjäoikeudessa ([Laki toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja sopimuksen soveltamisesta](#) (435/2009 8 §)²⁹⁹.

Edellisten lisäksi Suomi on liittynyt myös niin kutsuttuun [Luxemburgin sopimukseen](#) (Eurooppalainen yleissopimus lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta, SopS 56/1994³⁰⁰).

Jos päätös on annettu sellaisessa valtiossa, joka ei kuulu mihinkään sopimukseen, täytäntöönpano edellyttää, että Helsingin käräjäoikeus on vahvistanut, että päätös on pantavissa täällä täytäntöön ([laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta](#) 25 §).

Lisätietoja:

[Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta \(619/1996\)](#)

[Käytännön opas Brussels Ila -asetuksen soveltamiseen \(2014\)](#)³⁰¹

Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013

[Mari Mohsen – Kaisa Puro: Helsingin hovioikeuden eksekvatuurimenettelyn erityiskysymyksiä kansainvälisissä perheoikeusasioissa](#), teoksessa [Lapsen asema kansainvälistyvässä maailmassa](#), 2013.

Elatusavun kansainvälinen perintä

Rajat ylittävien elatusapuasioiden hoitamista varten on luotu keskusviranomaisjärjestelmä. Suomessa keskusviranomaisena toimii oikeusministeriö ([laki Suomen keskusviranomaisesta eräissä elatusapua koskevissa kansainvälisissä asioissa](#) 2 § (1076/2010)).

Tunnustamiseen ja täytäntöönpanoon sovellettava normi riippuu siitä, missä valtiossa päätös on annettu.

EU-valtioiden välillä sovelletaan yleensä [elatusapuaasetusta](#)³⁰², jolla pyritään elatusapusaatavien nopeaan ja tehokkaaseen perintään. Asetusta sovelletaan elatusvelvoitteisiin, jotka johtuvat perhe-, sukulaisuus-, avio-

²⁹⁸ <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110009>

²⁹⁹ <https://www.edilex.fi/lainsaadanto/20090435>

³⁰⁰ <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1994/19940056>

³⁰¹ https://e-justice.europa.eu/content_ejn_s_publications-287-fi.do

³⁰² <https://www.edilex.fi/eu-lainsaadanto/32009R0004> tai

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:32009R0004> neuvoston asetus (EY) N:o 4/2009 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä elatusvelvoitteita koskevissa asioissa.

tai lankoussuhteesta (1 art.).³⁰³ Sitä sovelletaan kaikkiin Euroopan unionin jäsenvaltioihin (Pohjoismaista lisää jäljempänä).

Euroopan unioni on liittynyt [Haagin vuoden 2007 pöytäkirjaan elatusvelvoitteisiin sovellettavasta laista](#).³⁰⁴

Sellaisissa jäsenvaltioissa tehtyjen päätösten osalta, joita vuoden 2007 Haagin pöytäkirja sitoo, on luovuttu eksekvaturimenettelystä (elatusapuasetus 17 art.). Elatusapuasetuksen 19 artiklan mukaan tietyissä tilanteissa on mahdollista pyytää päätöksen uudelleentarkastelua, mutta tämä tapahtuu siinä jäsenvaltiossa, jossa ratkaisu on annettu.

Sellaisissa jäsenvaltioissa, joita vuoden 2007 Haagin pöytäkirja ei sido (Tanska ja Yhdistynyt kuningaskunta), tehtyjen päätösten täytäntöönpanokelpoisuus edellyttää eksekvaturia. Menettely muistuttaa pitkälti vanhaa Bryssel I -asetuksen vastaavaa menettelyä (ks. tarkemmin elatusapuasetus 26-34 art.).

Viimeksi mainitut säännökset eksekvaturimenettelystä tulevat sovellettavaksi myös silloin, kun elatusta koskeva päätös on tehty tai siihen johtanut asia on pantu vireille ennen 18.6.2011 (elatusapuasetus 75.2 art.). Tällöin on edellytyksenä kuitenkin, että päätös kuuluu täytäntöönpanon osalta vanhan Bryssel I -asetuksen alaan sen siirtymäsäännökset huomioon ottaen.³⁰⁵ Jos päätös on niin vanha, ettei se kuulu vanhan Bryssel I -asetuksen alaan, elatusapuasetus ei koske sen täytäntöönpanokelpoisuutta.³⁰⁶

Elatusapuasetusta (ja myös vuoden 2007 Haagin yleissopimusta) sovellettaessa käräjäoikeus tunnustaa ja julistaa päätöksen täytäntöönpanokelpoiseksi varaamatta vastapuolelle tilaisuutta tulla kuulluksi (30 art.).³⁰⁷ Hakijana voi olla yksityisen hakijan lisäksi oikeusministeriö keskusviranomaisena tai Kansaneläkelaitos (64 art. ja [laki elatusvelvoitteita koskevan neuvoston asetuksen ja elatusavun kansainvälisestä perinnästä tehdyn yleissopimuksen soveltamisesta](#)³⁰⁸ 2 §). Käräjäoikeus selvittää, onko se asiassa toimivaltainen ja onko hakija esittänyt tarvittavat asiakirjat (elatusapuasetus 28 ja 29 art.). Toimivaltainen käräjäoikeus määräytyy joko elatusvelallisen asuinpaikan mukaan tai täytäntöönpanopaikkakunnan perusteella (27 art. ja edellä mainitun lain 3 §).³⁰⁹ Elatusapuasetukseen liittyy valmiita lomakkeita, joiden avulla hakija osoittaa ulkomaisen päätöksen pääasiallisen sisällön ja päätöksen täytäntöönpanokelpoisuuden (ote/todistus). Suomi on ilmoittanut hyväksyvänsä myös englanninkielisen lomakkeen. Käräjäoikeus ei saa vaatia hakijalta käännöstä päätöksestä (28.2 art.) ja ratkaisu on annettava (lähtökohtaisesti heti tai) viimeistään 30 päivän kuluessa muodollisuuksien täyttämisestä (30 art.).

Käräjäoikeus huolehtii hakemuksen johdosta annetun päätöksen tiedoksiannosta hakijalle ja asiaan osalliselle (laki elatusvelvoitteita koskevan neuvoston asetuksen ja elatusavun kansainvälisestä perinnästä tehdyn yleissopimuksen soveltamisesta 3 a§).³¹⁰ Päätökseen voi hakea muutosta hovioikeudelta joko 30 tai 45 päivän kuluessa tiedoksiannosta (elatusapuasetus 32.5 art.). Muutoksenhakuohjefraasi on syytä lisätä

³⁰³ Ks. tarkemmin Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013 s. 568-569.

³⁰⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009D0941&qid=1417695910353&from=EN> Elatusvelvoitteisiin sovellettavasta laista on tarkemmin aiemmin tässä oppaassa.

³⁰⁵ Asetuksen ajallista soveltamisalaa on muistettava myös se, että vanha Bryssel I -asetus on tullut voimaan eri jäsenvaltioissa eri aikaan.

³⁰⁶ Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013 s. 577-578.

³⁰⁷ Menettely on pitkälti samanlainen kuin vanhassa Bryssel I -asetuksessa vahvistettu menettely.

³⁰⁸ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101077>

³⁰⁹ Haagin sopimuksen nojalla vireille tulevat asiat käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa.

³¹⁰ Tiedoksiantotavoista ks. edellä vanhasta Bryssel I -asetuksesta kirjoitettu. Tiedoksianto tapahtuu kansallisten säännösten mukaisesti. Sijaistiedoksiannon ja kuuluttamisen osalta lienee kuitenkin syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, täytyvätkö edellytykset niiden käyttämiselle. Esimerkiksi tilanteissa, joissa samaan asuntoon on jäänyt kirjoille jopa kymmeniä henkilöitä (jotka ovat saattaneet jossain vaiheessa työskennellä Suomessa), ei välttämättä voitane olettaa henkilön välttelevän tiedoksiantoa, jos häntä ei kyseisestä asunnosta tavoiteta.

päätökseen, koska muutoksen hakeminen ei edellytä tyytymättömyyden ilmoitusta ja muutoshakukirjelmä on toimitettava suoraan hovioikeuteen. Lainvoimaisuustodistuksen/-merkinnän osalta ks. vanhan Bryssel I -asetuksen yhteydessä suositeltu menettely.

EU-valtioiden kesken on keskusteltu siitä, miten toimitaan niiden EU-valtioiden päätösten kanssa, jotka eivät kuulu elatusapuasetuksen soveltamisalaan. Keskusteluissa on päädytty sellaiseen tulkintaan, että tällaisissa tilanteissa elatusapuasetuksen yhteistyötä koskevia sääntöjä sovelletaan myös vanhoihin päätöksiin, mutta tunnustamiseen ja täytäntöönpanokelpoiseksi julistamiseen sovelletaan Haagin yleissopimusta.

Lasten ja nuorten perheenjäsenten elatusavun kansainvälisestä perinnästä tehty yleissopimus, edellä mainittu [Haagin vuoden 2007 yleissopimus](#)³¹¹, on tullut voimaan Euroopan unionin osalta 1.8.2014 ja sitä sovelletaan muun muassa Yhdysvaltojen, Turkin ja Ukrainan kanssa.

Elatusapuasetusta ja Haagin vuoden 2007 yleissopimusta täydentää kansallisesti [laki elatusvelvoitteita koskevan neuvoston asetuksen ja elatusavun kansainvälisestä perinnästä tehdyn yleissopimuksen soveltamisesta](#) (1077/2010)³¹².

[Pohjoismainen perintäsopimus](#) (Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä tehty sopimus elatusavun perimisestä pakkotoimin (SopS 8/1963)³¹³) saa etusijan elatusapuasetukseen ja Haagin yleissopimukseen nähden, kun on kyse Pohjoismaissa annetun päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta (ks. elatusapuasetus 69.3 art.). Perintäsopimuksen 1.1 artiklan mukaan tunnustaminen tapahtuu ilman eri toimenpiteitä.

Muissa maissa tehtyjen päätösten osalta sovellettaviksi voivat tulla Luganon sopimus ja Haagin vuosien 1958 ja 1973 sopimukset (SopS 42/1967 ja SopS 35/1983).

Lisäksi Suomi voi tunnustaa ja panna täytäntöön ulkomaisia elatusapupäätöksiä oman kansallisen lainsäädäntönsä perusteella, vaikka siihen ei ole kansainvälistä velvoitetta. Päätöksen täytäntöönpanoa on pyydetävä kirjallisesti Helsingin kärjäoikeudelta ([laki ulkomailta annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta](#) (370/1983) 11 § 1 mom.). Ks. myös [asetus elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta eräissä tapauksissa](#) (832/1989).

Lisätietoja:

[Practical Handbook for Competent Authorities: The 2007 Hague Child Support Convention, the 2007 Hague Protocol on Applicable Law \(Maintenance\) and the 2009 European Union Maintenance Regulation](#)³¹⁴

[Lasten elatusavusta vuonna 2007 tehtyä yleissopimusta koskeva virkailijan käsikirja](#)³¹⁵

Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013

³¹¹ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?qid=1407841237552&uri=CELEX:22011A0722\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?qid=1407841237552&uri=CELEX:22011A0722(02))

³¹² <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101077>

³¹³ https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1963/19630008/19630008_2

³¹⁴ <http://old.just.ro/LinkClick.aspx?fileticket=Rs46EOasymU=&tabid=2699>

³¹⁵ <https://assets.hcch.net/docs/1c500100-2f92-44fc-bf83-6e5fa1473732.pdf>

7.1.9. Perintöasiat

[EU:n perintöasetuksen](#)³¹⁶ 39 artiklan mukaan päätös, joka on asetuksen soveltamisalalla annettu jossakin jäsenvaltiossa, on tunnustettava muissa jäsenvaltioissa ilman eri menettelyä. Jos asianosainen nostaa kysymyksen päätöksen tunnustamisesta riidan kohteeksi, hän voi pyytää 45-48 artiklojen mukaisella menettelyllä päätöksen tunnustamista. [Perintöasioista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain](#)³¹⁷ 1 §:n 2 momentin mukaan toimivaltainen on se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä jollakin päätöksen osapuolella on asuinpaikka. Jos yhdelläkään päätöksen osapuolella ei ole asuinpaikkaa Suomessa, hakemuksen tutkii Helsingin käräjäoikeus. Jos päätökseen vedotaan jäsenvaltion tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa ja tuon asian ratkaisu riippuu siitä, onko päätös tunnustettava, on kyseinen tuomioistuin toimivaltainen ratkaisemaan tunnustamista koskevan kysymyksen (39.3 art.).

Muussa jäsenvaltiossa tehty ja siellä täytäntöönpanokelpoinen päätös on täytäntöönpanokelpoinen Suomessa, kun päätös jonkun asiaan osallisen hakemuksesta on julistettu täytäntöönpanokelpoiseksi täällä 45–58 artiklassa tarkoitetun menettelyn mukaisesti (43 art.). Toimivaltainen käräjäoikeus määräytyy sen asianosaisen kotipaikan mukaan, jota vastaan täytäntöönpanoa haetaan, tai täytäntöönpanopaikan perusteella (45 art.).

Lisätietoja:

Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus 2013 s. 684–687 (Perintöä koskevien päätösten tunnustaminen ja täytäntöönpanokelpoisuus perintöasetuksen mukaan) ja 693–695 (Toisessa Pohjoismaassa tehtyjen päätösten tunnustaminen ja täytäntöönpano).

7.2. Suomessa annetun ratkaisun täytäntöönpano ulkomailla

7.2.1. Siviili- ja kauppaoikeudelliset asiat: Tuomioistuimen antama todistus Suomessa annetun ratkaisun täytäntöönpanokelpoisuudesta

Uusi Bryssel I -asetus

Tuomioistuimeen voi tulla asiaan osalliselta pyyntö toimittaa [uuden Bryssel I -asetuksen](#) artiklan 53 (tuomio), artiklan 58 (virallinen asiakirja) tai artiklan 59 (sovinto) mukainen todistus. Liitteen I mukainen todistus annetaan tuomiosta ja liitteen II mukainen todistus virallisista asiakirjoista ja vahvistetusta sovinnosta. Edellä mainitut liitteet ovat saatavilla [Euroopan oikeusportaalista](#)³¹⁸ kaikilla jäsenvaltioiden virallisilla kielillä.

³¹⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32012R0650> Euroopan parlamentin ja Euroopan unionin neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta

³¹⁷ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150682>

³¹⁸ https://e-justice.europa.eu/content_judgments_in_civil_and_commercial_matters_forms-273-fi.do?clang=fi

Tuomioistuimella ei ole velvollisuutta antaa todistusta muulla kuin virallisilla kielillä, mutta siihen ei myöskään ole estettä. Käytännössä voi siten tehdä esimerkiksi niin, että todistuksen pyytänyt asiaan osallinen kääntää ne osat todistuksesta (kuten tuomiolauselman, kuvauksen sovinnon sisällöstä), joiden täyttäminen ei onnistu lomakkeita vertailemalla.

Todistusta annettaessa tulee muistaa leimata se käräjäoikeuden leimalla todistuksen antajan allekirjoituksen ohella. Suositus on laittaa leima joka sivulle (todistuksen antajan allekirjoituksen tai puumerkkien kanssa).

Todistuksia on annettu myös rikostuomioista siltä osin kuin on ollut kysymys yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta.

Eurooppalainen täytäntöönpanoperuste

Eurooppalaista täytäntöönpanoperustetta ([Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus \(EU\) N:o 805/2004](#)³¹⁹) voidaan käyttää riitauttamattomien velkomustuomioiden, tuomioistuimessa tehtyjen sovintojen ja virallisten asiakirjojen rajat ylittävässä täytäntöönpanossa. Asetusta täydentää kansallisesti [laki riitauttamattomia vaatimuksia koskevasta eurooppalaisesta täytäntöönpanoperusteesta](#) (825/2005). Asetusta ei sovelleta suhteessa Tanskaan.

Eurooppalaiseksi täytäntöönpanoperusteeksi voidaan vahvistaa vain sellainen tuomio, tuomioistuimessa tehty sovinto tai virallinen asiakirja:

- joka on annettu, tehty tai laadittu 21. päivän tammikuuta 2005 jälkeen ja
- koskee siviili- tai kauppaoikeudellista (yksityisoikeudellista) riitauttamatonta rahamääräistä vaatimusta.

Vaatimus voi koskea myös elatusvelvoitteita.

Asiassa noudatetaan eri menettelyä sen mukaan, koskeeko eurooppalainen täytäntöönpanoperuste myöhemmin annettavaa tuomiota, jo annettua tuomiota, virallista asiakirjaa vai tuomioistuimessa tehtävää sovintoa.

Tuomion antanut tuomioistuin antaa eurooppalaisen täytäntöönpanoperusteen vahvistavan todistuksen tuomion antamiskielellä käyttäen asetuksen liitteenä olevaa vakiolomaketta. Lähtökohtaisesti todistuksen antaa ratkaisun tehnyt tuomari. Asetuksen liitteenä ovat eri lomakkeet tuomiolle, sovinnolle sekä virallisille asiakirjoille.

Lisäksi asetuksen liitteenä ovat lomakkeet 6 artiklan 2 kohdan mukaiselle todistukselle siitä, ettei ole täytäntöönpanokelpoisuutta tai sitä on rajoitettu (liite IV), 6 artiklan 3 kohdan mukaiselle muutoksenhaun johdosta annettavalle korvaavalle todistukselle (liite V) ja 10 artiklan mukaiselle jo annetun todistuksen oikaisulle tai peruuttamiselle.

³¹⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32004R0805> Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 805/2004 riitauttamattomia vaatimuksia koskevan eurooppalaisen täytäntöönpanoperusteen käyttöönotosta

Asetuksessa vahvistetaan vähimmäisvaatimukset tuomioon johtavalle oikeudenkäynnille ja tuomioistuimen tehtävänä on tarkastaa, että ne kaikki täyttyvät ennen kuin vakiomuotoinen todistus annetaan. Tätä ennen on tarkistettava, soveltuuko asetus ajallisesti, aineellisesti ja maantieteellisesti. Mikäli edellytykset eivät täyty, todistusta ei anneta.

Erityisesti on syytä tarkistaa, onko kyse riitauttamattomasta vaatimuksesta 3 artiklan 1 kohdassa edellytetyllä tavalla. Tällöin eurooppalaisen täytäntöönpanoperusteen sijaan voi konkurssipesä hakea tuomion täytäntöönpanoa Bryssel I -asetuksen mukaisesti.

Käsikirja eurooppalaisesta täytäntöönpanoperusteesta annetun asetuksen soveltamista varten löytyy [Euroopan oikeusportaalista](#)³²⁰.

Tuomioistuimella ei ole velvollisuutta antaa todistusta muulla kuin virallisilla kielillä, mutta siihen ei myöskään ole estettä. Käytännössä voi siten tehdä esimerkiksi niin, että todistuksen pyytänyt asiaan osallinen kääntää virallisella kielenkääntäjällä ne osat todistuksesta (kuten tuomiolauselman, kuvauksen sovinnon sisällöstä), joiden täyttäminen ei onnistu lomakkeita vertailemalla.

Todistusta annettaessa tulee muistaa leimata se kärjäoikeuden leimalla antajan allekirjoituksen ohella. Suositus on laittaa leima joka sivulle (todistuksen antajan allekirjoituksen tai puumerkkien kanssa).

Jos todistusta pyydetään yksipuolisesta tuomiosta niin kannattaa keskustella pyytäjän kanssa tulisiko odottaa tuomion lainvoimaisuutta ennen todistuksen antamista. Vaikka yksipuolinen tuomio on täytäntöönpanokelpoinen tuomiojäsenvaltiossa (lomakkeen kohta 6), sitä ei kuitenkaan käytännössä panna täytäntöön ennen kuin tuomio on lainvoimainen (lomakkeen kohta 7).

Siviilioikeusapulaki

Muiden kuin EU-jäsenvaltioiden osalta sovelletaan todistuksen antamiseen [siviilioikeusapulain](#)³²¹ 35 §:ää. Kyseisen lainkohdan mukaan tuomioistuimen on antamaansa tuomioon, muuhun ratkaisuun tai vahvistamaansa sovintoon liittyen annettava pyynnöstä todistus ratkaisun tai sovinnon täytäntöönpanokelpoisuudesta Suomessa.

Todistuksen antamiseen ei ole olemassa lomaketta.

On tärkeää muistaa allekirjoituksen lisäksi leimata todistus kärjäoikeuden leimalla (joka sivulle todistuksen antajan allekirjoituksen/puumerkkien kanssa).

³²⁰ https://e-justice.europa.eu/content_european_enforcement_order-54-fi.do

³²¹ Laki kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla (426/2015).

7.2.2. Perheoikeudelliset asiat

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien päätösten tunnustaminen ja täytäntöönpano

Suomessa annetun päätöksen tunnustaminen ja sen täytäntöönpano ulkomailla riippuu kohdevaltiosta.

EU-valtioiden välillä päätökset tunnustetaan ilman eri menettelyä.

Suomessa annettu täytäntöönpanokelpoinen päätös on pääsääntöisesti pantavissa täytäntöön muissa EU-valtioissa. Täytäntöönpanoon tarvitaan yleensä täytäntöönpanolupa eli eksekvatuuri. Säännökset löytyvät [Bryssel II a – asetuksesta](#)³²², jonka liitteiden mukaisia otteita tuomioistuimilta voidaan pyytää.

Päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa on helpotettu Pohjoismaiden välillä ja niiden tunnustaminen ja täytäntöönpano on yleensä mahdollista ilman erillistä vahvistamista.

Haagin lastensuojelusopimukseen kuuluvien valtioiden välillä päätökset tunnustetaan ilman eri menettelyä. Päätöksen täytäntöönpano edellyttää toisen valtion täytäntöönpanolupaa eli eksekvatuuria.

Jos kohdevaltio ei kuulu mihinkään sopimukseen, päätöksen tunnustaminen ja täytäntöönpano riippuu kyseisen valtion kansallisesta lainsäädännöstä. Joissakin tilanteissa asian käsittely ulkomailla edellyttää uuden oikeudenkäynnin aloittamista.

Lisätietoja:

[Käsikirja uuden Bryssel II -asetuksen soveltamista varten](#)³²³

Elatusavun kansainvälinen perintä

Myös elatusapua koskevan Suomessa annetun päätöksen tunnustaminen ja sen täytäntöönpano ulkomailla riippuu kohdevaltiosta.

Keskeinen kansainvälinen instrumentti on [elatusapuasetus](#)³²⁴, jolla pyritään elatusapusaatavien nopeaan ja tehokkaaseen perintään.

Otteita Suomessa annetuista elatusapuratkaisuista ulkomailla tapahtuvaa täytäntöönpanoa varten voi pyytää tuomioistuimelta yksityinen hakija, oikeusministeriö keskusviranomaisena tai Kansaneläkelaitos toimiessaan asetuksen 51 artiklan 3 kohdan mukaisessa roolissa. Asetuksella on otettu käyttöön vakiolomakkeita. Useimmiten elatusapuasetuksen liitteen II mukaisen lomakkeen täyttämistä pyytää Kansaneläkelaitos, joka on ensin maksanut elatustukea.

Ote voidaan antaa ainoastaan, jos päätös tai sovinto on pantavissa täytäntöön Suomessa. Ainoastaan päätöksessä tai sovinnossa esitetyt tai päätöksen tehneelle tuomioistuimelle annetut tiedot saa mainita. Käytännössä Suomen lakiin perustuvia elatusavun indeksikorotuksia ei ole pystytty perimään ulkomailla,

³²² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex:32003R2201>

³²³ https://e-justice.europa.eu/content_ejn_s_publications-287-fi.do

³²⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:32009R0004> neuvoston asetus (EY) N:o 4/2009 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä elatusvelvoitteita koskevissa asioissa

ellei niistä ole ollut mainintaa todistuksessa. Edellä lausuttu huomioon on suositeltavaa, että elatusavun lakiin perustuvasta indeksisidonnaisuudesta (laki eräiden elatusapujen sitomisesta elinkustannusindeksiin (583/2008)) mainittaisiin Suomessa annettavassa ratkaisussa, jotta siitä voidaan mainita myös otteessa. Sama koskee sitä, että elatusapu on suoraan lain nojalla viivästyskorollinen (laki lapsen elatuksesta (704/1975) 16 b §). Oikeusministeriö on näiltä osin laatinut käännösmallit, joita voidaan käyttää myös tuomioistuimissa.

Lomakkeen merkitystä ei ole syytä väheksyä, koska esimerkiksi täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista koskevaa hakemusta käsittelevä tuomioistuin ei saa vaatia käännöstä täytäntöönpantavasta ratkaisusta, vaan ainoastaan asetuksen perusteella annettavasta lomakkeesta. Lomakkeen antaminen edellyttää siten erityistä huolellisuutta ja varmistautumista siitä, että kyseistä asetusta voidaan soveltaa ratkaisuun.

Elatusapuasetuksen 19 artiklan mukaan tietyissä tilanteissa on mahdollista pyytää päätöksen uudelleentarkastelua. Suomessa annetun päätöksen uudelleen tarkastelu suoritetaan siinä tuomioistuimessa, joka on tehnyt lainvoimaisen päätöksen ([laki elatusapuasetuksen soveltamisesta](#) 4 §).

Muita kansainvälisiä instrumentteja liittyen elatusavun kansainväliseen perintään on mainittu aiemmin tämän käsikirjan täytäntöönpanoluvussa koskien vieraassa valtiossa annetun elatusapuratkaisun täytäntöönpanoa Suomessa.

7.2.3. Perintöasiat

Edellä mainitun [perintöasetuksen](#)³²⁵ soveltamisalaan kuuluvien suomalaisten tuomioistuinten antamien päätösten täytäntöönpanokelpoiseksi julistaminen toisessa jäsenvaltiossa edellyttää lähtökohtaisesti suomalaisen tuomioistuimen täyttämää lomaketta (46.3 art. 3 kohdan b alakohta ja 47.1 art.).

Eurooppalaisen perintötodistuksen, jonka avulla perilliset, testamentin saajat, testamentin toimeenpanijat ja jäämistön hoitajat voivat todistaa asemansa ja/tai siinä mainitut oikeutensa tai valtuutensa toisessa jäsenmaassa, antaa Suomessa kuitenkin Uudenmaan maistraatti (69 art., [laki perintöasioista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta](#) (682/2015) 3§, [valtiovarainministeriön asetus toimivaltaisista viranomaisista eräissä maistraatin ja aluehallintoviraston tehtävissä](#) (1430/2015) 1 §). Muutosta maistraatin päätökseen voi hakea valittamalla hallinto-oikeuteen (edellä mainittu laki 3 § 3 mom.).

7.2.4. Takaisinsaantia konkurssipesään koskevat asiat

Vanhan maksukyvyyttömyysmenettelyasetuksen mukaiset asiat

Takaisinsaantia konkurssipesään koskevassa asiassa voidaan antaa [Bryssel I -asetuksen](#) (44/2001)³²⁶ 54 artiklan mukainen todistus täytäntöönpanoa varten, vaikka asetusta ei sen 2 artiklan c-kohdan mukaan sovelleta konkurssiasioihin. Takaisinsaantiasiassa annettu päätös on pantava täytäntöön tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla tehdyn Brysselin yleissopimuksen

³²⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32012R0650>

³²⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32001R0044>

31–51 artiklan mukaisesti, sellaisena kuin se on muutettuna kyseiseen yleissopimukseen liittymisestä tehdyillä yleissopimuksilla, lukuun ottamatta Brysselin yleissopimuksen 34 artiklan 2 kappaletta³²⁷. Vanhan Bryssel I -asetuksen 68.2 artiklan mukaan viittauksia Brysselin yleissopimukseen pidetään viittauksia tähän eli vanhaan Bryssel I -asetukseen (44/2001). Yleissopimus ei tuntenut todistuksia, mutta tuon viittaussäännöksen nojalla todistus voidaan vanhan Bryssel I -asetuksen (44/2001) nojalla antaa.

Kun uudelleen laaditulla Bryssel I -asetuksella on kumottu aikaisempi Bryssel I -asetus 44/2001 (uudelleen laaditun asetuksen 80 art), ja uudelleen laadittua asetusta sovelletaan 10.1.2015 jälkeen vireille tulleisiin oikeudenkäynteihin, niin sanottu vanha Bryssel I -asetus tulee sovellettavaksi ennen 10.1.2015 vireille tulleissa takaisinsaantikanteissa annettuihin tuomioihin.

Uudistetun maksukyvyttömyysmenettelyn mukaiset asiat

Uudistetun maksukyvyttömyysasetuksen (848/2015) mukaisista takaisinsaantia konkurssipesään koskevista ratkaisuista voidaan antaa uudelleen laaditun Bryssel I -asetuksen 1215/2012 mukainen todistus täytäntöönpanoa varten³²⁸, vaikka myöskään tämän uudistetun asetuksen soveltamisalaan eivät sen 2 artiklan c-kohdan mukaan kuulu konkurssiasiat.

Uudistettua maksukyvyttömyysasetusta sovelletaan ainoastaan niihin maksukyvyttömyysmenettelyihin, jotka on aloitettu 26. päivänä kesäkuuta 2017 tai sen jälkeen. Jos yhtiö on asetettu konkurssiin jo ennen tuota päivämäärää, sen maksukyvyttömyysmenettelyyn ja myös takaisinsaantikanteeseen sovelletaan vanhaa maksukyvyttömyysasetusta (1346/2000). Uudistetun asetuksen 32 artiklassa säädetään mm. takaisinsaantikanteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta.

³²⁷ Vanha maksukyvyttömyysasetus 1346/2000, 25 artikla

³²⁸ Uudistettu maksukyvyttömyysasetus (848/2015) 32 artikla

8. TIETOLÄHTEITÄ JA TUKEA KANSAINVÄLISLIITYNTÄISTEN ASIOIDEN HOITOON

8.1. Euroopan oikeusportaali

Euroopan oikeusportaali³²⁹ on keskitetty sähköinen palvelu, joka tarjoaa monipuolista tietoa oikeusalasta ja oikeudellisista menettelyistä eri Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Oikeusportaalin tiedot ovat saatavilla 23 eri kielellä.

Oikeusportaalista löytyy **tietoa eri jäsenvaltioiden lainsäädännöistä ja menettelyistä niin siviili- kuin rikosoikeuden alalla**. Euroopan oikeudellinen verkosto (siviili- ja kauppaoikeudelliset asiat) ylläpitää oikeusportaalissa tietosivuja unionin ja jäsenvaltioiden sekä kansainvälisen tason säännöksistä ja menettelyistä eri siviilioikeuden alueilla. Verkosto on myös tuottanut kansalaisten ja oikeusalan toimijoiden käyttöön erilaisia käytännön oppaita. Oppaat tarjoavat hyödyllistä tietoa eri EU:n siviilioikeudellisten asetusten soveltamisesta kaikilla Euroopan unionin kielillä. Oppaat löytyvät sähköisessä muodossa portaalin osiosta ”Euroopan oikeudellisen verkoston julkaisut”.

Oikeusportaalista löytyvät myös EU:n siviilioikeudellisiin säädöksiin liittyvät **vakiolomakkeet**, joita kansalaiset ja tuomioistuimet voivat käyttää oikeudellisessa yhteistyössä siviili- ja kauppaoikeuden alalla. Lomakkeita tarvitaan esimerkiksi toiseen EU-jäsenvaltioon suuntautuvan tiedoksianto- tai todistelupyynnön tekemiseen tai otteen taikka todistuksen antamiseksi Suomessa annetusta päätöksestä. Nämä niin kutsutut dynaamiset lomakkeet on mahdollista täyttää Euroopan oikeusportaalissa sähköisesti ja ne ovat saatavilla kaikilla Euroopan unionin kielillä.

Euroopan oikeusportaaliiin sisältyvä Euroopan siviilioikeudellinen atlas puolestaan sisältää tiedot eri asetusten mukaisista toimivaltaisista tuomioistuimista ja muista viranomaisista jäsenvaltioissa sekä niiden yhteystiedot pyyntöjen lähettämistä tai asioiden vireille saattamista varten. Lisäksi oikeudellisesta atlaksesta löytyvät muun muassa eri EU:n siviilioikeudellisia säädöksiä koskevat jäsenvaltioiden toimittamat tiedot ja viralliset ilmoitukset (mm. kielivaatimukset).

Euroopan oikeusportaalista löytyvät lisäksi hakupalvelut, joiden avulla voi etsiä mm. lakimiestä ja notaaria toisesta EU:n jäsenvaltiosta.

8.2. Euroopan oikeudellinen verkosto (siviili- ja kauppaoikeudelliset asiat)

EU:n puitteissa toimii useita oikeudellisia verkostoja, joilla tuetaan viranomaisten välistä oikeudellista yhteistyötä ja tiedonkulkua. Siviili- ja kauppaoikeuden alan verkostoista keskeisin on siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellinen verkosto. Verkosto on perustettu vuonna 2001 neuvoston päätöksellä³³⁰ jäsenvaltioiden välisen oikeudellisen yhteistyön parantamiseksi, yksinkertaistamiseksi ja nopeuttamiseksi. Verkostopäätöstä uudistettiin ja täydennettiin vuonna 2009³³¹.

³²⁹ <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home&plang=fi>

³³⁰ Neuvoston päätös siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellisen verkoston perustamisesta, 2001/470/EY

³³¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös N:o 568/2009/EY siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellisen verkoston perustamisesta tehdyn neuvoston päätöksen 2001/470/EY muuttamisesta

Euroopan oikeudellinen verkosto on perustamisestaan lähtien toiminut tärkeänä apuvälineenä siviili- ja kauppaoikeuden alaan kuuluvien EU:n säädösten käytännön soveltamisessa. Verkosto helpottaa ja tukee yhteyksien luomista kansallisten oikeusviranomaisten välillä kussakin jäsenvaltiossa toimivien **yhteysviranomaisten (contact points)** avulla ja pyrkii siten helpottamaan rajat ylittävien asioiden käsittelyä. Suomen yhteysviranomaisena toimii oikeusministeriön kansainvälisen oikeudenhoidon yksikkö (2 virkamiestä). Verkoston jäseninä ovat yhteysviranomaisten lisäksi eri sopimusten mukaiset keskusviranomaiset, jäsenvaltioiden nimeämiä oikeus- ja hallintoviranomaisia, yhteystuomareita ja oikeusalan ammattijärjestöjä. Suomen Asianajajaliitto on verkoston jäsen.

Verkosto on kytketty myös useiden siviilioikeudellisten EU-säädösten käyttöönottoon sekä niiden soveltamiseen liittyvään seurantaan. Verkosto kokoontuu säännöllisesti vaihtaakseen kokemuksia ja keskustellakseen eri EU:n siviilioikeudellisten säädösten käytännön soveltamiseen liittyvistä kysymyksistä.

Tuomarit ja muut oikeus- tai hallintoviranomaiset voivat ottaa yhteyttä verkoston kansallisiin yhteyshenkilöihin tilanteissa, joissa he tarvitsevat käytännön apua rajat ylittäviin asioihin liittyvissä ongelmissa. Yhteysviranomaiset voivat esimerkiksi selvittää, miten oikeudellista yhteistyötä koskeva pyyntö (esim. asiakirjojen tiedoksianto tai todisteiden vastaanottaminen) on edennyt. Suomessa yhteysviranomaiset tavoittaa sähköpostiosoitteesta: ejn.siviili@om.fi.

Lisätietoa verkostosta löytyy Euroopan oikeusportaalista osiosta ”Siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellinen verkosto”.

Suomeen on perustettu vuonna 2016 **kansallinen verkosto rajat ylittäviin siviili- ja kauppaoikeudellisiin asioihin**. Verkostoon on nimetty edustajat tuomioistuimista (käräjäoikeuksista ja hovioikeuksista), Valtakunnanvoudinvirastosta, ulosotosta, oikeusavusta, Suomen Asianajajaliitosta ja oikeusministeriöstä. Kansallisen verkoston tehtäviin kuuluu muun muassa tiedon jakaminen ja tiedonvälitys EU:n siviilioikeudellisesta lainsäädännöstä ja siihen liittyvistä tietolähteistä sekä osallistuminen tiedon kokoamiseen rajat ylittävien asioiden käsittelyssä ilmenevistä käytännön kysymyksistä, tapausten määristä ja lainsäädännön soveltamisesta Suomessa.

8.3. Kansainvälinen oikeusapu – keskusviranomainen

Oikeusministeriön kansainvälisen oikeudenhoidon yksikkö hoitaa keskusviranomaisena monia kansainväliseen oikeudenhoitoon liittyviä tehtäviä. Näistä tärkeimpiä on kansainvälinen oikeusapu, joka tulee kyseeseen sekä siviili- että rikosasioissa. Esimerkkinä kansainvälisestä oikeusavusta voidaan mainita asiakirjojen tiedoksianto ja todisteiden hankkiminen.

Kansainvälinen oikeusapu perustuu yleensä kansainvälisiin yleissopimuksiin, joissa on useita sopimuspuolia. Oikeusapua voidaan säännellä myös kahdenvälisillä sopimuksilla. Lisäksi saattaa olla olemassa valtion sisäistä lainsäädäntöä, joka mahdollistaa oikeusavun ilman sopimustakin. Oikeusapua koskevia kansainvälisiä yleissopimuksia on runsaasti. Oikeusapua ohjataan myös Euroopan unionin säännöksiin.

Valtiosopimuksissa ja EU:n säädöksissä sovitaan usein myös keskusviranomaisjärjestelmästä, jonka avulla huolehditaan viranomaisten välisestä yhteistyöstä asianomaisen sopimuksen alalla. Keskusviranomaisen käsitteelle ei ole tarkkaa ja vakiintunutta määritelmää, vaan järjestelyn sisältö vaihtelee esimerkiksi sen mukaan, mistä sopimuksesta tai asiakokonaisuudesta on kyse. Keskeisiä keskusviranomaiselle kuuluvia tehtäviä ovat esimerkiksi

- tuomioistuinten ja muiden oikeusviranomaisten oikeusapupyynnöiden välittäminen valtioiden välillä
- eräissä rajat ylittävissä perheasioissa hakijan edustaminen ja menettelyjen saattaminen vireille
- sopimusten soveltamisessa neuvominen, ohjeistaminen ja kouluttaminen
- Suomen viranomaisten toiminnan yhteensovittaminen
- aktiivinen osallistuminen kansainvälisten sopimusten seurantakokouksiin.

Tänä päivänä oikeusapupyynnöt hoidetaan toimivaltaisten viranomaisten välillä pitkälti suoraan yhteyksin, toisin sanoen oikeusapua pyytävä viranomaislähettäjä lähettää pyyntönsä suoraan toisen valtion toimivaltaiselle viranomaiselle. Näissä tilanteissa keskusviranomaisneuvoo ja tarvittaessa tukee oikeusapupyynnön tehnyttä tai vastaanottanutta viranomaista.

Lisätietoja ja keskusviranomaisen yhteystiedot löytyvät oikeusministeriön kansainvälistä oikeusapua käsitteleviltä internet-sivuilta: <http://oikeusministerio.fi/kansainvalinen-oikeusapu>.